

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**36-72 AYLIK ÇOCUKLARIN EKCRAN
MARUZİYETLERİ İLE SALDIRGANLIK
YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Kevser Tuğba ÇINAR KARASU

**ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Aynur BÜTÜN AYHAN**

ANKARA

2021

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**36-72 AYLIK ÇOCUKLARIN EKCRAN
MARUZİYETLERİ İLE SALDIRGANLIK
YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Kevser Tuğba ÇINAR KARASU

**ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Aynur BÜTÜN AYHAN**

ANKARA

2021

ETİK BEYAN

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlayıp sunduğum “36-72 Aylık Çocukların Ekran Maruziyetleri ile Saldırganlık Yönelimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan çalışma/araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler ve yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Kevser Tuğba ÇINAR KARASU

Tarih: 31/08/2021

İmza:

KABUL VE ONAY

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalında

Kevser Tuğba ÇINAR KARASU tarafından hazırlanan

“36-72 Aylık Çocukların Ekran Maruziyetleri ile Saldırganlık Yönelimleri
Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından

YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak OY BİRLİĞİ ile kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 31/08/2021

Prof. Dr. Figen GÜRSOY
Ankara Üniversitesi
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Aynur BÜTÜN AYHAN
Ankara Üniversitesi
(Danışman)

Prof. Dr. Ümit DENİZ
Ankara Üniversitesi
Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Fügen AKTAN
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdür

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	ii
KABUL VE ONAY	iii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR	v
ÇİZELGELER	vi
1. GİRİŞ	1
1.1. Ekranın Tanımı ve Ekran Türleri	4
1.2. Ekran Maruziyeti Tanımı	7
1.3. Ekranın Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Gelişimine Etkileri	8
1.3.1. Ekranın Çocukların Gelişimine Olumlu Etkileri	8
1.3.2. Ekran Maruziyetinin Çocukların Gelişimine Olumsuz Etkileri	10
1.4. Ekran Maruziyetinin Önlenmesi	16
1.5. Saldırganlığın Tanımı ve Türleri	17
1.6. Okul Öncesi Dönemde Saldırganlığı Etkileyen Etmenler	21
1.6.1. Bireysel Faktörler	22
1.6.2. Çevresel Faktörler	24
1.7. Saldırganlık ile İlgili Kuramlar	28
1.8. Konuyla İlgili Araştırmalar	31
1.8.1. Ekran Maruziyeti ile İlgili Araştırmalar	31
1.8.2. Saldırganlık Yönelimi ile İlgili Araştırmalar	35
2. GEREÇ VE YÖNTEM	41
2.1. Araştırmanın Amacı	41
2.2. Araştırmanın Deseni	41
2.3. Araştırma Çalışma Grubu	41
2.4. Veri Toplama Araçları	44
2.4.1. Genel Bilgi Formu	44
2.4.2. Ekran Maruziyeti Soru Formu	44
2.4.3. 36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği	45
2.5. Veri Toplama Süreci	46
2.6. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi	47
3. BULGULAR	50
4. TARTIŞMA	85
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	102
ÖZET	105
SUMMARY	106
KAYNAKLAR	107
EKLER	136
EK-1 Genel Bilgi Formu	136
EK-2 Ekran Maruziyeti Soru Formu	138
EK-3 36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği	144
EK-4 Ölçek İzni	146
EK-5 Etik Kurul İzni	147

ÖNSÖZ

Yüksek lisans sürecimin her aşamasında beni yönlendiren, bana motivasyon sağlayan, yol gösteren, her konuda her an ulaşabildiğim, kendisinden çok şey öğrendiğim değerli danışmanım Prof. Dr. Aynur BÜTÜN AYHAN'a çok teşekkür ederim.

Benim daha iyiyi yapacağıma inancını hiç kaybetmeyen, maddi ve manevi her zaman destek veren annelerime, babama, ablalarım, abilerim ve kardeşlerime yani tüm aileme; kendilerine zaman ayıramasam da beni her zaman sabırla bekleyen beni çok sevdiklerini bildiğim ve benim de onları çok sevdiğimi bilmeleri gereken canım yeğenlerim Zeynep ERDEN'e, Rüveyda AKAR'a, Kadir Ahmet AKAR'a; tezimin okumasını yapıp bana zaman ayıran Avukat Suat FIRAT'a, Tomris Merve TEKİN'e, Asiye KARASU'ya; akademi yolunda birlikte ilerleğimiz iş arkadaşlarım Arş. Gör. Çağla DURAN'a ve Öğr. Gör. Buse KERİGAN'a; Ankara yolculuklarım sonrasında yorgun hallerimi gören, sevincimi, yorgunluğumu ve daha nicesini paylaştığım eski ev arkadaşlarım Yasemin CÜNÜK'e, Merve GÜDER'e ve Özgül BAYRAKTAR'a; tezimin bitmesini ve rahat rahat görüşebilmeyi bekleyen Ankara'daki elim, kolum, ayağım Burçin CEYLAN'a ve ismini tek tek saymadığım için bana kızmayacağını bildiğim tüm yakın arkadaşlarıma motivasyonel desteklerinden ve sabırlarından dolayı çok teşekkür ederim.

Ayrıca lisans hayatımızdan itibaren maddi manevi her türlü kahrımı çeken, bana yardımcı olan, beni destekleyen daima ilerlememiz için çaba harcayan ve her zaman da harcayacağını bildiğim canım eşim Koçer KARASU'ya sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

Kevser Tuğba ÇINAR KARASU

İstanbul, 2021

KISALTMALAR

AAP	: American Academy of Pediatrics (Amerikan Pediatri Akademisi)
APA	: Amerikan Pediatri Akademisi
CD	: Compact Disc (Yoğun Disk)
Covid-19	: Korana Virüs Hastalığı
Cra	: Cronbach Alpha
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
f	: Frekans
N	: Örneklem Sayısı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OFCOM	: Office of Communications (İletişim Ofisi)
Ort	: Ortalama
p	: Önemlilik/Anlamlılık Değeri
r	: Korelasyon Katsayısı
Sh	: Standart Hata
Sıra $\bar{X}$	: Sıra Ortalama
Ss	: Standart Sapma
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
%	: Yüzdelik değeri

ÇİZELGELER

Çizelge 2.1. 36-72 aylık çocukların demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımları.	42
Çizelge 2.2. Araştırmaya dahil edilen 36-72 aylık çocukların ailelerinin demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımları.	43
Çizelge 2.2. 36-72 aylık çocuklara yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeğine ilişkin normallik testi Kolmogorov-Smirnov ve Basıklık Çarpıklık sonuçları.	48
Çizelge 3.1. 36-72 aylık çocukların sabah kullandığı ekranın türünün, kullanım sürelerinin, izlenen/oylanan içeriklerin, kiminle izlendiğinin/oynandığının ve izlenme/oynama biçimlerinin dağılımı.	50
Çizelge 3.2. 36-72 aylık çocukların öğle kullandığı ekranın türünün, kullanım sürelerinin, izlenen/oylanan içeriklerin, kiminle izlendiğinin/oynandığının ve izlenme/oynama biçimlerinin dağılımı.	52
Çizelge 3.3. 36-72 aylık çocukların akşam kullandığı ekranın türünün, kullanım sürelerinin, izlenen/oylanan içeriklerin, kiminle izlendiğinin/oynandığının ve izlenme/oynama biçimlerinin dağılımı.	54
Çizelge 3.5. 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanım süresine göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	58
Çizelge 3.6. 36-72 aylık çocukların gün içinde izlediği/oynadığı ekrandaki içeriğe göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	60
Çizelge 3.7. 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanımlarını kiminle izlediğine/oynadığına göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	62
Çizelge 3.8. 36-72 aylık çocukların ekranda izlenen/oylanan program hakkında yetişkinlerin çocukla konuşma durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	64
Çizelge 3.9. 36-72 aylık çocukların kullandığı ekranı izleme/oynama amacına göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.	66
Çizelge 3.10. 36-72 aylık çocukların kendine ait teknolojik alete sahip olma durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları.	68
Çizelge 3.11. 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin çocuğunun teknolojik aletleri ne kadar süre kullanması gerektiğini bilme durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları.	70

Çizelge 3.12. 36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetimin olma durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları.	72
Çizelge 3.13. 36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetimleri uygulayabilme durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları.	74
Çizelge 3.14. 36-72 aylık çocukların ekran kullanımından sonra ebeveynlerin tarayıcı geçmişini kontrol etme durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları.	75
Çizelge 3.15. 36-72 aylık çocukların kullandığı ekran içeriğini ebeveynlerinin önceden izleme/oynama durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları.	77
Çizelge 3.16. 36-72 aylık çocukların arka planda televizyona maruz kalma durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları.	79
Çizelge 3.17. 36-72 aylık çocukların yaş grupları ile kullanılan ekran türü, günlük ekran kullanım süresi, izlenen/oylanan ekrandaki içerik, ekranın kiminle izlendiği durumu Ki-Kare Testi sonuçları.	81
Çizelge 3.18. Saldırganlık yönelim ölçeğinden elde edilen puanlara ait betimsel değerler.	83
Çizelge 3.19. 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanım süresi ile saldırganlık yönelim ölçeği toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişkilere ait Spearman Korelasyon Katsayıları sonuçları.	84

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze teknolojik aletlerin daha ulaşılabilir hale gelmesi, evlerde teknolojik alet kullanımını yaygınlaştırmıştır. Teknolojik aletlerin günlük kullanımda yaygınlaşması ile birlikte ekran temelli aktiviteler günümüzde çocukların günlük yaşamında önemli bir yer tutmaya başlamıştır (Strasburger ve ark., 2010). Yaşadığımız çağda günümüz çocuklarının gelişim sürecinde uzun zamandır hayatımızda olan televizyon, bilgisayar, tablet gibi teknolojik aletler etkili olmaktadır (Ulus, 2018). Bu teknolojik aletler, çocuğun çevresinde karşılaşacağı ya da karşılaşamayacağı nesne, eşya ve durumlar hakkında bilgi edinme imkânı sağlamaktadır. Bu yönden bakıldığında teknolojik aletler, çocuğun yeni şeyler öğrenerek gelişimine katkı sağlayabilmektedir (Anderson ve ark., 2001) Fakat bu aletlerin kullanım süresi, içeriği kontrol edilmediğinde çocuklar, yanlış izlenimler edinerek gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek durumlarla karşılaşmaktadır (Stiglic ve Viner, 2019).

Gelişmekte olan ülkelerde çocuk yaş grubunda televizyon izleme ve bilgisayar kullanma alışkanlığı boş vakitleri değerlendirmenin en yaygın yoludur (Karaağaç, 2015). Sosyoekonomik olarak daha gelişmiş ülkelerde ise mobil ekranların (akıllı telefon/tablet) kullanımı çocukluk yaş grubunda artan sıklıkla görülmektedir (Paudel ve ark., 2017). Ekran temelli aktivitelerin çocukluk çağında şiddete eğilim, cinsel gelişimi olumsuz etkilenmesi ve madde kullanımı gibi zararlı alışkanlıklar ile ilişkisi saptanmıştır (Strasburger ve Hogan, 2013). Bu sebeple Amerikan Pediatri Akademisi (APA, 2001) aileler için belli aralıklara çocukların teknolojik aletlerle olan ilişkisini düzenlemeye yönelik öneriler yayınlamaktadır. Ekran temelli aktivitelerin yönetimi ve denetimi, bu aktivitelerin gerektiğinde kısıtlanmasının ailenin sorumluluğunda olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda APA; iki yaş altı çocuklarda ekran maruziyetine izin verilmemesini, iki yaş üstü çocuklarda bir saatin altında tutulmasını, çocuğun yatak odasında televizyon ve internet bağlantısı bulunmamasını, televizyon ve video izlerken gerçek/kurgu ve doğru/yanlış değerlerinin ayrımının korunması için çocuğun izlediği/oynadığı içeriğin denetiminin ebeveynler tarafından yapılmasını önermektedir

(Strasburger ve Hogan, 2013). Avusturalya Sağlık Bakanlığı ise iki-beş yaş arası çocukların gün içinde bir saatten daha az ekran kullanımı önermektedir. Ancak Uluslararası Çocuk İvme Ölçüm Veri tabanı verilerine bakıldığında çocukların üçte ikisinin bu kurallara uymadıkları bildirilmektedir (Atkin ve ark., 2014). Türkiye’de yapılan çalışmalarda teknolojik aletlerle uzun süre etkileşimde olmanın çocuklarda erken cinsel deneyim kazandırdığı, olumsuz modellemeye sebep olduğu, dikkati azalttığı, baş ağrısı problemini ortaya koyduğu, internet bağımlılığını artırdığı, dil gelişimini olumsuz etkilediği ifade edilmekle birlikte izlenen/oynanan süre ve program çeşitliliğinin çocukların saldırganlık eğilimini etkileyebileceği düşünülmektedir (Ulus, 2018).

Saldırganlık, psikolojik veya fiziksel zarar verme amacıyla yapılan her türlü davranıştır. Saldırganlık çoğunlukla bir engellenmenin ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. İki-beş yaşlarında bağırma, karşısındakine vurma veya çevresindeki eşyaları zarar verme, onları kırma şeklinde gözlenebilir. İlk başta ebeveyne yönelik olan saldırılar, zaman içinde kardeşe ya da akranlara da yöneltilebilir. Sözlü olarak yapılan saldırılar iki-dört yaşlarında görülmeye başlanırken üç yaşından sonra artık farklı duygulara bağlı olarak saldırganlığın ortaya çıkacağı belirtilmektedir (Seven, 2008). Saldırganlığın karmaşık bir yapıda olduğu düşünülmektedir ve birçok araştırmacı tarafından yıllardır saldırganlık kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. Farklı kuramlar çerçevesinde açıklanmaya çalışılan saldırganlık, iç güdü kuramcılarına göre doğuştan gelen içgüdüler ile açıklanırken; sosyal öğrenme kuramcıları saldırganlığı bireyin sosyal çevresinin etkisi ile gerçekleştiğiyle açıklamaktadır (Hasta ve Güler, 2013). Saldırganlık farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Sözlü saldırganlık: aşağılamalar, kızgınca bağırma, tehditler savurmak ve şiddet uygulamak; nesnelere karşı saldırganlık: kapıları çarpma, eşyalara vurma, eşyaları fırlatma ve etrafı ateşe vermek; kendine dönük fiziksel saldırganlık: vücudu kanatmak, başını duvarlara vurma ya da intihara teşebbüs etmek; başkalarına karşı saldırganlık: tehditler savurmak, itmek, tekmelemek ve fiziksel saldırılar şeklinde sıralamak mümkündür (Miller, 2002). Aynı zamanda bir çocuk, diğer insanları saldırganlık gösterirken görünce onu öğrenebilmektedir (Ergin ve Köse, 2008). Anne-babalar, ilişkileri sırasında birbirlerine saldırgan ya da kötü davranıyorlarsa, çocuk (yaşa uygun

biçimlerde) saldırganlığı anlaşmazlıkların çözümünde bir yol olarak öğrenebilmektedir (Şendil ve Kızıldağ, 2005).

Teknolojik araçlar, çocuğun sosyal becerilerini artırmada önemli katkılar sağlayabildiği gibi, onun henüz kendi kendine insan davranışlarının gerçek nedenleri hakkında doğru değerlendirmeler yapamadığı bir dönemde yanlış izlenimler edinerek gelişimini olumsuz yönde de etkileyebilmektedir (Yavuzer, 1995). Çocuklar, televizyon, akıllı telefon ve benzeri teknolojik aletlerden yeni saldırgan tepkiler edinebilmektedirler. Bazı araştırmaların sonuçlarına göre; çocuklar televizyonda ne kadar çok şiddet içerikli program izlerlerse, o kadar çok saldırgan oldukları ortaya konulmuştur (Sharma, 2004). Çocuklar, televizyonda izledikleri kahramanları kendilerine model seçtikleri için onların davranışlarını günlük yaşamlarına ve oyunlarına daha fazla yansıtabilmektedir. Ekrandaki karakterlerin davranışları çocuklardaki saldırganlık dürtülerini harekete geçirebilmektedir. Şiddet, saldırganlık, cinsellik içerikli programlar, onları izleyen çocukları psikolojik sorunlara itmektedir. Bazı çocukları güvensiz, içine kapanık, kuşkucu; bazılarını da kavgacı, şiddet eylemlerine eğilimli hale getirebilmektedir (Ergin ve Köse, 2008). Araştırmacılar Türkiye’deki çocuk kanallarındaki çizgi filmlerin %71,43 ünde şiddetin var olduğu belirlemiştir. Analiz yapılan çocuk kanallarında şiddet içeren çizgi film sayıları incelendiğinde; üç çocuk kanalındaki yedi çizgi filmin yedisinde de şiddet içeriğiyle karşılaşmıştır (Özen ve Kartelli, 2017). Bilgisayar üzerinden de çocuklar olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Şiddet içeren bilgisayar oyunu oynayanların, aktif saldırgan kimseler olduğu ifade edilmektedir. Birey, bilgisayarda oyun oynarken televizyon izlerken olduğu gibi sadece gözlemci rolünde değil, oyundaki bir karakter olarak hareket etmektedir. Yapılan araştırmalar, şiddet içeren bilgisayar oyunları ile saldırgan davranışlar arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Şiddet içeren bilgisayar oyunlarının saldırgan davranışın oluşumu üzerinde, kısa ve uzun süreli etkileri bulunmaktadır. Bu etki kısa dönemde saldırgan düşünceleri, duygu ve uyarılmayı arttıran durumsal değişken olarak görülmektedir. Uzun dönemde ise, saldırgan inanç ve tutumları arttırarak saldırgan davranış kalıp ve beklentileri yaratarak bireyi saldırganlığa karşı duyarsızlaştırmaktadır (Yavuzer, 2009).

Çocukların teknolojik aletlerle etkileşiminde ekran türü, izleme/oynama süresi ile içerikleri çerçevesinde ekrana maruz kalma durumunun saldırganlık eğilimi üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. 36-72 aylık çocukların ekrana maruz kalma durumunun ekran türü, izleme/oynama süresi, içerik yönünden değerlendirilmesi ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesinin 36-72 aylık çocukların saldırganlık yönelimlerini etkileyen teknoloji kullanıma dayalı etmenlerin ortaya konması ve gerekli tedbirlerin alınması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.1. Ekranın Tanımı ve Ekran Türleri

İnsanoğlu kendini tanıma, farkındalığını artırma, sosyalleşme ihtiyacını giderme arzusu ve merakı sayesinde farklı zaman dilimleri içinde eklektik bir şekilde keşif ve icatlar ortaya koymuştur. Ateşin keşfedilmesi, yazının bulunması, farklı kıtaların keşfi, matbaanın icat edilmesi, sanayi inkılabı ve son olarak ekranın hayatımıza girmesi ile bu arzu ve merakın nispeten giderildiği düşünülmektedir.

Dilimize Fransızcadan kazandırılmış olan ‘ekran’ kelimesi, “Üzerine bir cismin ışık yoluyla görüntüsü düşürülen, saydam olmayan düz yüzey, görüntülük” olarak tanımlanmaktadır (TDK). Ekran, insan hayatındaki birçok şeyi kolaylaştırırken aynı zamanda yaşam biçimimizin giderek daha karmaşık bir hal almasında da etkili olmaktadır (Gündüz Kalan, 2010). Ekran, yaşamımızın merkezine zaman içinde gelmiştir (Yılmaz Guntay, 2019). Nitekim, 2000’li yıllardan sonra gelen nesilleri ifade etmek için ‘‘Dokunmatik Ekran Kuşağı’’ tanımlamaları kullanılmaktadır (Şirin ve ark., 2013). Günümüzde ekran; televizyon, tablet, akıllı telefon, bilgisayar kapsayacak şekilde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Televizyon; En çok vakit geçirdiğimiz yaşam alanlarımızdan biri olan evlerimizde yer alan ve ekran denildiğinde akla ilk gelen araç televizyondur (Türkiye Pedagoji Derneği, 2015). Televizyon, hem sözlü hem de yazılı mesajları eş zamanlı olarak iletme imkanı sunan bir cihazdır (Işık, 2012). Bu cihaz yetişkinlerin günlük

yaşamlarında yer edinmekle birlikte televizyon seyretmek okuma yazma gerektirmediği için bebeklik dönemi itibariyle her yaştaki çocuğun kolayca ilgisini çekmektedir (Akkuş ve ark, 2015). Özellikle işitsel ve görsel duylara hitap etmesi çocukların dikkatini daha çok çekmesine neden olmaktadır (Kırık, 2013). Bu nedenle çocukların en çok maruz kaldığı ekranın televizyon olduğu söylenir ve doğru bir şekilde kullanıldığında olumlu etkisinin olabileceği gibi kontrolsüz kullanımında da olumsuz etkileri gözlenebilmektedir. Nitekim televizyon ekranında hızlı bir şekilde akan görüntüler gelişmekte olan çocuk beynini olumsuz etkileyebilmektedir (Büyükbaykal, 2007).

Erken çocukluk dönemi bilişsel, fiziksel, motor ve dil gelişiminin en hızlı olduğu dönemdir (Van ve ark., 2004). Çocukların cinsiyeti, gelişim düzeyi, ailelerinin gelir düzeyi ve aile yapısı televizyon karşısında vakit geçirme sürelerini farklı etkilemektedir (Arnas, 2005; Wake ve ark, 2003). Aynı zamanda yaşa göre de çocukların gelişim özellikleri değişiklik göstermekte ve buna bağlı olarak televizyonun çocuklar üzerindeki etkisi farklılık göstermektedir (Çamlıbel İrkin, 2012). Özellikle bebeklik döneminde oluşan şemalar, sakin işlevsel süreçlere ihtiyaç duymaktadır. Fakat televizyon ekranının hızlı ve değişken görüntüleri çocukların zihninde oluşması gereken şemaların önünde engel olabilmektedir (Ertürk ve Akkor Gül, 2006). Chonchaiya ve Pruksananonda (2008), yaptıkları çalışmada iki yaş altındaki çocukların günlük iki saatten fazla televizyona maruz kalmanın çocukların dil gelişimlerini olumsuz etkilendiğini saptamıştır. Bununla birlikte üç yaşından önce şiddet içerikli televizyon programları izleyen çocukların izlemeyen çocuklara göre dikkat problemlerinin daha fazla olduğu görülmüştür (Zimmerman ve Christakis, 2007). Benzer şekilde televizyonun ebeveyn çocuk arasındaki nitelikli ilişkinin oluşmasında olumsuz etkilerinin olduğu da belirlenmiştir (Kostyrka ve ark., 2017).

Tablet; İnternette gezinmek, müzik dinlemek, e-posta göndermek, fotoğrafları saklamak ve görüntülemek, video izlemek, oyun oynamak, e-kitap okumak için kablosuz internet bağlantısı kullanan renkli ekrana sahip, klavyesiz, kolay taşınabilen cihaz olarak tanımlanabilmektedir (Shurtz ve ark., 2011). Dokunmatik ekranlı tabletlerin taşınabilirlikleri, dokunmaya dayalı özellikleri, bilgisayarlara kıyasla düşük

maliyetleri ile çocukların dokunmatik ve etkileşimli teknolojiyi kullanmayı tercih etmeleri nedeniyle kullanımı yaygın hale gelmiştir (Shuler, 2009). Bununla birlikte çocuklar, keşfetme isteği ve özgürlüğü ile tabletleri kimseden yardım almadan, hızlıca kullanmayı öğrenebilmektedirler (Couse ve Chen, 2010). Ayrıca geleneksel masaüstü ve/veya dizüstü bilgisayarlardan farklı olarak, teknolojinin daha küçük boyutu ve dokunmatik ekranı nedeniyle tablet teknolojisinin kullanımı çocuklar için daha kolay hale gelmektedir (Tootell ve ark., 2013). Özellikle 2010'lu yıllardan sonra tabletler hem teknolojinin daha hızlı gelişmesi hem de farklı seçeneklerin artmasına bağlı olarak bugünkü anlamda kalitesi düşük olsa da tablet kullanımı çocuklar arasında artış göstermiştir. Gündoğdu ve ark. (2016), tarafından okul öncesi çocukların medya kullanımını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada ilk sırada bilgisayar, ikinci sırada tablet kullanımının olduğu saptanmıştır. Tablet kullanım amacının okul öncesi çocuklarda dijital oyun oynama ve çizgi film izleme olduğu, tercih edilme nedeninin ise rahat olması ve bağımsız kullanılabilmesi olarak belirlenmiştir (Aral ve Doğan Keskin, 2018).

Akıllı Telefon; Bireylerin ‘yanında taşıyabildiği, kablosuz telefon, mobil telefon’ olarak tanımlanan cep telefonları başlangıçta sadece iletişim amacıyla kullanılmasına karşın günümüzde ivmeölçer, pusula, mikrofon, hesap makinesi, dijital albüm gibi farklı amaçlar için kullanılmaktadır (Sağbaş ve Ballı, 2016; TDK). Çocukların akıllı telefonlarla tanışma yaşı oldukça erken dönemlerde başlamaktadır. Çocukların on iki-yirmi üç ay arasında cep telefonu ile tanıştığı yani kullanmaya başladığı bilinmekte ve ebeveynler, çocuklarının cep telefonunu en fazla çizgi film izleme ve oyun oynama amacıyla kullandıklarını belirtmektedir. Cep telefonunun tercih edilme nedenlerinde erişilebilir olması ve ebeveynlerin elinde olması nedeniyle çocukların görmesi olarak belirlenmiştir (Aral ve Doğan Keskin, 2018). Nitekim Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2020), yayınladığı raporda hanelerde bilişim teknolojileri bulunma oranında akıllı telefon kullanım oranı %99,4 olarak saptamıştır.

Bilgisayar; Günlük yaşamımızı kolaylaştıran Türkiye’de 1990’lı yılların başında şimdiki görüntüsünden çok daha kaba, tüplü monitör ve CD, Flash Bellek yerine disket kullanılan kasalardan oluşan bilgisayar, tek bir kişi tarafından bulunmamıştır (İpek,

2001; Özkale ve Koç, 2014). Basit bir hesap makinesi işletimi ile başlayan ilk bilgisayar deneyimi yıllar içinde gelişmeye devam etmiştir (Çankaya ve Karamete, 2008; İpek, 2001).

Bilgisayarın kullanımının daha üst bilişsel beceriler gerektirmesinden dolayı çocuklar televizyon kullanımına kıyasla bilgisayar kullanımına daha sonraki yıllarda başlamaktadır (Merdin, 2017). Gelişen teknoloji ile birlikte bilgisayar kullanım yaşı yirmi dört-otuz beş ay arasında başlamaktadır. Bilgisayar kullanım amacı daha çok çizgi film izleme ve dijital oyun oynama iken bilgisayarın diğer teknolojik aletlere tercih edilmesinin sebebi, ekranının büyük olmasından kaynaklandığı söylenebilmektedir (Aral ve Doğan Keskin, 2018). Bilgisayarın, iki-beş yaş arası çocukların el-göz koordinasyonlarına katkı sağlarken eğlenceli bir ortam da sağlayabileceği düşünülmektedir (Yavuzer, 2013). Bununla birlikte okul öncesi dönem çocukları bilgisayardaki sanallık üzerinden öğrenmesini gerçekleştirememektedir (Plowman ve ark., 2010).

1.2. Ekran Maruziyeti Tanımı

Ekran maruziyeti, televizyon, tablet, akıllı telefon ve bilgisayar aracılığıyla çocuğa ulaşan uygulama, oyun, sosyal medya, program, dizi gibi sanal ortam içerikleri ile karşılaşılması ve ekran karşısında geçirilen süre olarak tanımlanabilmektedir.

Ekran maruziyet süresinin artması çocukları gerçek hayattan uzaklaştırarak gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Maruz kalınan süreye, içeriğe, çocuğun yaşı ve gelişim dönemlerine göre çocuk üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler yaratmaktadır (Anderson ve ark., 2001). Maruz kalma süresinin etkili bir şekilde yönetilmesi çocuğun deneyimlerini anlamak açısından önemlidir (Martin, 2011). Aynı zamanda çocukların bir çoğu ekran kullanımını doğrudan gerçekleştirirken bazıları da ekranın açık olduğu ortamda bulunup arka plan kullanıma maruz kalmaktadır (Brown ve ark., 2011).

1.3. Ekranın Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Gelişimine Etkileri

Günümüzde ekran kullanımı yetişkinler için öğrenme, eğlence, iş, iletişim, güncel olayları takip etme gibi farklı amaçlarla kullanılmasının yanı sıra çocuklar için de eğitim, eğlence, iletişim amacıyla kullanılmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve kullanımının yaygınlaşması ile birlikte bebekler ve çocukların ekran maruziyetleri giderek artmaktadır (Cycyk ve De Anda, 2021). Ekran kullanmaya başlama yaşı son yapılan çalışmalarda altı ay olarak belirlenmiştir (Işıkoğlu ve Ergenekon, 2021). Ayrıca erken çocukluk dönemi özellikle fiziksel, bilişsel, sosyal duygusal, motor ve dil gelişimlerinin hızlı olduğu bir dönemdir. Bu nedenle ekrana kullanımının olumlu ve olumsuz etkileri olabilmektedir (Çelen ve ark., 2011; Yalçın ve Erden, 2018).

1.3.1. Ekranın Çocukların Gelişimine Olumlu Etkileri

Ekran kullanımının çocukların fiziksel, sosyal duygusal, motor ve dil gelişimlerine olumlu etkileri araştırmacılar tarafından ortaya konulmuştur. Eğitici programları izleyen çocukların sosyal becerileri, dil becerileri ve okula hazır bulunuşlukları gelişmektedir (Anderson ve ark., 2001). Özellikle çevresel yoksunluk nedeniyle dezavantajlı grupta olan çocukların sosyal gelişimlerinin desteklenmesi için ekran kullanımının etkili bir yöntem olduğu düşünülmektedir (Barr ve ark., 2010; Council on Communications and Media 2016; Linebarger ve Vaala, 2010). Aynı zamanda yapılan sistematik bir derleme çalışmada okul öncesi dönemde nitelikli eğitim içeriği izlemenin, çocukların temel akademik becerilerini geliştireceği belirtilmiştir (Kostyrka-Allchorne ve ark., 2017). Ayrıca anaokuluna devam eden altı yaş grubundaki çocukların kavram gelişiminde bilgisayar destekli öğretimin etkisinin incelendiği deneysel çalışmada, deney grubundaki çocuklara 15 hafta süreyle haftada bir kez bilgisayar destekli öğretim programı uygulanmış kontrol grubuna böyle bir eğitim verilmemiştir. Araştırma sonucunda bilgisayar destekli öğretim alan çocukların kavram gelişim puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir (Bütün Ayhan ve Aral, 2009).

Çocukların ekran süresinin her zaman pasif ve onları hareketsiz bırakması gerekmez; dijital medya kullanımı fiziksel aktiviteyi teşvik edebilir ve tamamlayabilir. Özellikle üç yaşından sonra çocuklar, kendileri için tasarlanmış etkinlik temelli uygulamaları taklit edip katılım sağlayabilirler (Moody ve ark., 2010). Bununla birlikte üç yaşındaki çocuklarda teknolojik alet kullanımı ile ince motor gelişimleri arasında pozitif yönde ilişki olduğu saptanmıştır (Moon ve ark., 2019). Ayrıca ekrandaki nitelikli içerik, bir ebeveyn ya da bakım veren ile birlikte izlendiğinde içerik hakkında konuşulduğunda dil öğrenmeye yardımcı olabilir (Linebarger ve Walker, 2005). Ayrıca çocuklar yirmi dört aylıkken ilgili bir yetişkin ile ekranda görüntülü sohbetten veya çocuğa cevapları seçmeye yönlendiren etkileşimli bir dokunmatik ekran ara yüzünden kelimeler öğrenebilirler (Gaudreau ve ark., 2020; Kirkorian ve ark., 2016). Bunlara ek olarak tablet kullanımının çocukların erken okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesinde (Crescenzi ve ark., 2014) ve çocukların ikinci bir dil edinmelerinde (Pellerin, 2013) olumlu bir etkisi olduğu bulunmuştur. Çocukların gelişim yaşlarına uygun kaliteli tasarlanmış bilgisayar uygulamaları ve programlar çocukların soyut düşünme, yansıtıcı düşünme, akıl yürütme, planlama, bilgiyi analiz edip değerlendirme becerilerini geliştirmektedir (Nir-Gal ve Klein, 2004). Aynı zamanda çeşitli araştırmalar çocukların yapısal bilgi, problem çözme becerileri, yazma ve çizim becerilerinin yanı sıra harf ve sayı tanımadaki kazanımları elde etmelerinde eğitimde tablet teknolojisinin kullanımının etkili olduğunu (Couse ve Chen, 2010; Neumann, 2014), eğitim programlarının üç-beş yaş arası çocuklarda bilişi ve genel bilgiyi, sosyal ve duygusal gelişimlerini geliştirmede başarılı olduğunu (Thakkar ve ark., 2006) ve çocukların üst bilişsel becerilerinin gelişimini de desteklediğini (Wong, 2012) belirtmektedir.

Ancak ekranla öğrenmenin, çocukların davranışını hem olumlu hem de olumsuz olarak etkileyebileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle kaliteli içeriğin sağlanması çok önemlidir (Christakis, 2009). Öyle ki uygun şekilde kullanıldığında, ekran süresi aşırı heyecanlı veya sıkıntılı bir çocuğu sakinleştirebilir (örneğin, tıbbi bir uygulama sırasında (McQueen ve ark., 2012). Öte yandan içeriği kontrol edilmeden, süre sınırı, ebeveyn ya da bakıcı rehberliği olmadan ekrana maruz kalmanın çocukların gelişimleri üzerine olumsuz etkileri de olduğu bilinmektedir.

1.3.2. Ekran Maruziyetinin Çocukların Gelişimine Olumsuz Etkileri

Bebeklik döneminden itibaren okul öncesi dönem ve ergenlik döneminde günlük yaşamda kullanılan ekranın tüm çocukluk dönemlerinde olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir (Stiglic ve Viner, 2019). Bu olumsuz etkilere bakıldığında erken çocukluk döneminde ekrana aşırı maruz kalma, pek çok gelişimsel ve davranışsal sağlık riski oluşturduğu görülmektedir (Brown ve ark., 2011). Okul öncesi dönem çocuklarının ekran kullanım süresinin artmasıyla birlikte normal gelişim özelliklerinden sapmalar olmakta ve çocuklar yapılan gelişimsel taramalarda düşük performans göstermektedirler (Madigan ve ark., 2019).

Erken çocukluk döneminde ekran maruziyeti, bütün gelişim alanlarını etkilemekle birlikte özellikle hızlı gelişim gösteren beyindeki sinaptik bağlantıların oluşmasına engel olmaktadır. Ekran maruziyetinin, beyin gelişimine etkisi nedeniyle sonraki yıllarda çocukların bilişsel gelişimlerinde olumsuz etkiler görülmektedir (Hu ve ark., 2020; Zimmerman ve Christakis, 2007). Amerikan Pediatri Akademisi iki-beş yaş arası çocukların ekran kullanım süresinin bir saati geçmemesini önermektedir (AAP, 2016). Buna rağmen çoğunlukla çocukların ekran kullanımı önerilen sürelerin üzerindedir ve ebeveynler tarafından ekran kullanım sürelerinde tutarsız denetimler olmaktadır. Zira yapılan çalışmalarda ekran kullanım süresi denetiminde tutarsızlık olan çocukların bilişsel gelişimlerinde gecikmelerin olduğu gözlenmiştir (John ve ark., 2021). Benzer şekilde üç-beş yaş arasındaki çocukların ekran maruziyeti ile beyin gelişiminde bilişsel fonksiyonları incelemek amacıyla çocukların beynini görüntülediği ve ailelere anket uyguladığı araştırmada, APA'nın önerdiği süreden fazla ekrana maruz kalan çocukların beyin gelişimlerinin olumsuz etkilendiğini belirlenmiştir (Hutton ve ark., 2020; Small ve ark., 2020). Bunun yanı sıra ekran içeriklerinde hızlı görüntü akışı meydana gelmektedir. Bu durum çocukların odaklanma sorunu yaşamalarına sebep olmaktadır (Ertük ve Akkor Gül, 2006). Benzer sonuçları elde eden Kanada Pediatri Derneği de ekran içeriklerinin fazla uyaran içermesi nedeniyle çocukların eş zamanlı olarak birçok şeye dikkat etmesi gerektiği için ekran kullanımı fazla olan çocukların diğer çocuklara göre daha az odaklanabildiklerini belirtmektedir (Canadian Pediatric Society, 2019).

Diğer yandan ekran maruziyeti, yürütücü işlevleri zayıflatmakta (Corkin ve ark., 2021), dikkat eksikliği ve hiperaktivite semptomlarını artırmaktadır (Christakis ve ark., 2004; Hill ve ark., 2020; Small ve ark., 2020; Tamana ve ark., 2019; Zivan ve ark., 2019). Dikkat eksikliği ve hiperaktivite artışı olan çocukların ekran kullanımlarına ebeveynlerin yardımcı olmaları önemlidir (Radesky ve ark., 2014). Nitekim okul öncesi dönem çocuklarının ebeveynlerine verilen eğitim programının etkisinin araştırıldığı çalışmada ekran süresinin azalması ile çocukların dikkat sürelerinde iyileşmeler olduğu saptanmıştır (Lin ve ark., 2021). Ayrıca ekrana uzun süre maruz kalmak çocuklarda davranış sorunlarının oluşmasına neden olmaktadır (Belsky ve ark., 2007; Lin ve ark., 2020; Mistry ve ark., 2007).

Bebekler ve çocuklar, ekranın iki boyutlu yapısından gerçek hayattaki üç boyutlu yapıya geçişi anlamlandırmada yeterli olgunlukta değildirler. Bu dönemde çocuklarda dikkat ve sembolik düşüncenin ekrandan bilgi aktarımı yapabilmek için yeterli olmadığı bilinmektedir (Barr, 2010; Radesky ve Christakis, 2016). Ekran kullanımı aynı zamanda çocukların bilgiyi işleme biçiminde de etkilidir. Ekrana uzun süre maruz kalan çocuklar yüzeysel düşünme eğilimindedirler (Canadian Pediatric Society, 2019), problem çözme becerileri ekran maruziyeti olmayan çocuklara göre daha zayıftır (Madigan ve ark., 2019). Bununla birlikte çocuklar ekrana maruz kaldıklarında, karşılıklı olarak sözlü iletişim başlatıp sürdürmedikleri için dil gelişimleri olumsuz etkilenmektedir (Chonchaiya ve Pruksananonda, 2008; Madigan, ve ark., 2020; Tamana ve ark., 2019). Yapılan çalışmalarda ekran kullanımı fazla olan çocukların seslendirmeleri (Cycyk ve De Anda, 2021), alıcı (Hill ve ark., 2020) ve ifade edici dil becerileri (Hill ve ark., 2020; Moon ve ark., 2019) olumsuz etkilenmiş, zayıf kelime dağarcığına (Pagani ve ark., 2010) sahip oldukları saptanmıştır. Ayrıca okul öncesi dönemde ekran kullanımı ile okuma etkinlikleri arasında bir ilişki olduğunu gösteren güncel bir araştırmaya göre, teknolojik alet kullanan iki yaşındaki çocukların, üç yaşına kadar basılı kitap okumaya daha az zaman harcadıkları tespit edilmiştir (McArthur ve ark., 2021).

Günde iki saatten fazla ekrana maruz kalan okul öncesi dönem çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin ve prososyal davranışlarının azaldığı saptanmıştır

(Domingues-Montanari, 2017; Stiglic ve Viner, 2019). Okul öncesi dönem çocuklarında ekran maruziyeti olan çocuklar, duygusal ve sosyal iletişim kurmada zorluk çekmektedirler (Ertürk ve Akkor Gül, 2006). Benzer şekilde zayıf sosyal beceri (Mistry ve ark., 2007) kişilerarası iletişimde iyi olmamaları ve problem çözme becerilerinin düşük olduğu belirlenmiştir (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010).

Öte yandan ekran kullanımı çocukların fiziksel ve motor gelişimleri üzerinde de etkilidir. Televizyon ile karşılaştırıldığında, tablet kullanan çocukların boyun duruşları daha zayıf bulunmuş ve postür çeşitleri ve aktivitesi artmıştır. Tablet kullanımının artması kas-iskelet sistemi riskini ve ekransız oyuna kıyasla hareketsizliği artırmaktadır (Howie ve ark., 2017). Bunun yanı sıra okul öncesi dönem çocuklarının temel motor becerileri, ekran zamanı ve fiziksel aktivitelerini belirlemek için yapılan araştırmada fiziksel aktivitelere katılan çocukların motor becerileri ile yoğun fiziksel aktiviteye katılımları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (Webster ve ark., 2019). İki-beş yaş arası çocukların ekran kullanımları için günde bir saat ve ebeveynlerle birlikte nitelikli vakit geçirmesi (Hill ve ark., 2016) önerilirken Webster ve ark. (2019), okul öncesi dönem çocuklarıyla yaptıkları çalışmada çocukların önerilen süreden 5 kat daha fazla ekrana maruz kaldıklarını saptamışlardır. Bununla birlikte ekrana fazla maruz kalan çocukların daha zayıf el becerilerine sahip olduğu belirlenmiştir. Erkekler ve kızların eşit sürede ekran maruziyeti yaşamalarına rağmen erkeklerin kızlara göre daha zayıf el becerisine sahip olduğu görülmüştür.

Ekran kullanımı okul öncesi dönem çocuklarının uyku kalitesini de etkilemektedir (Lin ve ark., 2021). Çocuklarda ekran süresinin fazla olması uyku problemlerinde artışlara sebep olmaktadır (Cheung ve ark., 2017; Janssen ve ark., 2020). Daha geç yatma saatleri, daha kısa uyku süresi (Hiltunen ve ark., 2021) ve kesintili uykuya (Small ve ark., 2020) sebep olmakla birlikte uyku düzenine (Garrison ve Christakis, 2012) zarar vermektedir. Yapılan son çalışmalarda okul öncesi dönem erkek çocuklarda taşınabilir teknolojik aletlerin kullanımının taşınabilir olmayanlara göre uyku süresi ile daha güçlü bir ilişki ortaya konmuştur (Lan ve ark., 2020). Bununla birlikte bazı çocukların yatak odalarında teknolojik alet bulunmaktadır. Çocukların yatak odasında en sık bulunan teknolojik aletin televizyon olduğu, ekran

maruziyet süresinin artmasının çocukların uyku sürelerini azalttığı fakat yatak odasında teknolojik alet bulunma durumunun uyku süresi üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır (Yasacı ve Mustafaoğlu, 2020). Buna karşın çocukların yatak odasında televizyon olması, uyku sorunları ve daha az duygusal tepkiyle ilişkilendirilmiş (Mistry ve ark., 2007), yatak odasında bilgisayar, televizyon olan ve ekran kullanımı iki saatten daha fazla olan çocuklarda uyku süresinin azaldığı saptanmıştır (Akçay ve Yıldırımlar, 2011). Benzer şekilde yatak odasında televizyon ya da mobil cihazların olması ekran maruziyet süresini artırırken çocukların uyku süresi de önemli ölçüde azalmaktadır. Bu durum sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerde daha yaygın olarak gözlenmiştir (Rodrigues ve ark., 2021). Aynı zamanda yatak odasında teknolojik aletlerin varlığı uyku döngüsünde önemli bir hormon olan melatonin baskılanması ve uyku süresinin azlığı ile ilişkilendirilmiştir (Hill ve ark., 2016).

Okul öncesi dönemde çocuklar, yemek saatinde sıklıkla teknolojik aletleri kullanmaktadır (Gündoğdu ve ark., 2016). Yapılan çalışmalarda çocukların aşırı kilolu/obez durumu ile daha fazla televizyon izleme süresi arasında pozitif yönde ilişki bulunmaktadır (Hu ve ark., 2019). Reklamlar da çocukların yemek yeme davranışı üzerinde etkilidir (Sönmez, 2019). Nitekim ekran başında geçirilen zaman, daha aktif uğraşların yerini alabilir, abur cubur ve fast food reklamları çocukların belirli yiyecek ve ürünlere yönelik isteklerini artırır ve televizyon izlerken atıştırma artar. Bu da obezite için bir risk faktörüdür (Strasburger ve ark., 2011). Diğer yandan televizyon karşısında yemek yiyen çocukların ilerleyen dönemlerde yürütücü işlevlerde daha düşük performans sergiledikleri görülmüştür (Corkin ve ark., 2021). Bununla birlikte yemek zamanlarında ebeveynlerin çocuklarına karşı duyarlılığı konusunda akıllı telefon kullanımı üzerine yapılan çalışmada ebeveynlerin yaklaşık üçte birinin tüm öğün zamanlarında akıllı telefon kullandığı görülmüştür. Ebeveynlerin çocuklarından daha uzakta bulunma, göz teması kurmama, çocuklarının duygusal sorunlarına, iletişim kurma girişimlerine ve güvenliklerine dikkat etmeme eğiliminde oldukları ve bununla birlikte çocukların hayal kırıklıklarını ifade ederek, etkileşimden kaçarak veya dikkat çekici davranışlarla ebeveynlerinin ilgisini çekmeye çalıştıkları saptanmıştır (Elias ve ark., 2020).

Benzer şekilde teknolojik aletlerin kullanımı ebeveyn-çocuk aktivitelerini günlük olarak kesintiye uğratar (McDaniel ve Radesky, 2018) ve çocuk-ebeveyn etkileşimlerinin kalitesini ve miktarını azaltır (Kostyrka-Allchorne ve ark., 2017; Yengil ve ark., 2019). Örneğin başlangıçta, televizyon izleme, iyi bir aile faaliyeti olarak başlayıp aileyi bir odada bir araya getirmek için ideal bir fikir olarak görülmekteydi (Wartella ve ark., 2010). Aynı zamanda çocukların televizyon izlemesi ya da televizyon açıkken aynı ortamda bulunması da çok ilgi görmüyordu çünkü küçük çocukların televizyon programlarına dikkat etmediğine inanılıyordu (Kirkorian ve ark., 2008). Fakat yapılan çalışmalar gösteriyor ki televizyon açıkken doğrudan izlemese dahi arka planda televizyona yüksek oranda maruz kalmanın, beş yaşından küçük çocuklarda dil kullanımı ve edinimi, dikkat, bilişsel gelişim ve yürütücü işlevi olumsuz etkilediği bulunmuştur. Aynı zamanda ebeveyn-çocuk etkileşiminin miktarını ve kalitesini azalttığı ve oyundaki dikkati dağıttığı saptanmıştır (Courage ve Howe, 2010; Lapierre ve ark., 2012; Lillard ve ark., 2015). Bunlara ek olarak televizyon ve video izlemenin, derinlemesine düşünmeyi ve yorumlamayı azalttığı ve hayal gücünü ve yaratıcılığı bastırdığı (Calvert ve Valkenburg, 2013; Van der Voort ve Valkenburg, 1994), teknolojik aletlerin kullanımının bozulmuş duygusal ve sosyal zekâ, teknoloji bağımlılığı, sosyal izolasyon gibi sorunlara sebep olduğu belirlemiştir (Moon ve ark., 2019). Öyle ki teknolojik aletlerin çocuklar tarafından ne kadar kullanıldığı, ailelerin çocuklarına izin vermeleri ve imkân tanımları önemli bir konudur. Fakat bunun kadar önemli olan bir başka durum, çocukların bu teknolojik araçları ne kadar ve nasıl kullandıklarıdır (Canberk ve Sağıroğlu, 2007). Bu konuda çocukların internet ve teknolojik aletler aracılığıyla karşılaşabilecekleri olumsuz sosyal, duygusal ve fiziksel faktörleri azaltma veya engel olmada ailenin yapacağı süre ve içerik denetimleri önemlidir (Rosen ve ark., 2008). Yetişkinler, görüntülenen ile gerçek hayat arasında bağlantı kurabilir ve dikkat, hafıza ve düşünme gibi dil ve bilişsel becerilerin geliştirilmesinde etkili olabilirler bu nedenle aileler ekranı çocuklarıyla izlemelidirler (Lillard ve ark., 2015; Mendelsohn ve ark., 2010). Örneğin çocukların, on beş aylıktan başlayarak laboratuvar tabanlı çalışmalarda dokunmatik ekranlardan yeni sözcükler öğrenebilirler ancak bu bilgiyi üç boyutlu dünyaya aktarmada sorun yaşamaktadırlar (Zack ve ark., 2013). Bu nedenle ekran kullanımının ailelerle birlikte olması önemlidir. Bu durumun, Vygotsky'nin dil gelişimi teorisine

dayanmakta olduğu görüşü de bulunmaktadır. Nitekim dil edinimi, sosyal etkileşime dayalıdır ve çocukların sözcükleri, eylemleri ifade etmeleri desteklenmelidir (Dore ve ark., 2020). Ebeveyn eğitim programları çocukların ekran kullanımının denetlenmesi konusunda etkilidir. Okul öncesi dönem çocuklarında ebeveyn eğitim programının çocukların ekran kullanımı, uyku kalitesi ve psikososyal uyum üzerindeki etkisini araştıran çalışmada, ekran kullanım süresinin artması, çocukların fiziksel ve psikososyal sağlığını etkilediği bununla birlikte ekran süresinin azalmasının okul öncesi dönem çocukların uyku kalitesini ve dikkat süresini iyileştirdiği saptanmıştır (Lin ve ark., 2021).

Erken yaşta ekranlara maruz kalan okul öncesi çocukların bulanık görme olarak bilinen göz rahatsızlığı olan astigmat riski, hem ekrana toplam maruz kalma yılı hem de ortalama günlük ekrana maruz kalma süresi ile artmıştır (Huang ve ark., 2020). Bununla birlikte hem bağırsak hem de tükürük mikrobiyotasının çeşitliliği ve bileşimi insan sağlığı ve hastalıklarında oldukça önemlidir. Yapılan güncel çalışmalar göstermektedir ki; ekran başında hareketsiz oturma süreleri yüksek olan çocukların, ekrana maruz kalma süreleri düşük olan çocuklara kıyasla mikrobiyotada daha düşük çeşitlilik, farklı bir kompozisyon ve işlevsellik sergilemiştir (Engberg ve ark., 2021).

Ek olarak, Çin’de 29.461 okul öncesi dönem çocuk ve birincil bakım verenleri ile yapılan çalışmada ekran maruziyeti erken başlayan çocukların, günlük ekran kullanımı fazla olan çocukların ve doğumdan itibaren sürekli olarak ekrana maruz kalan çocuklarda okul öncesi dönemde otistik benzeri davranışların varlığı ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır (Chen ve ark., 2021). Benzer sonuçların elde edildiği güncel başka bir çalışmada da normal gelişim gösteren çocuklarla karşılaştırıldığında Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocukların, ekran süresinin daha uzun olduğu bununla birlikte özellikle duyuşal otizm benzeri semptomların şiddetli olduğu ve dil gelişiminde belirgin gecikme olduğu gözlenmiştir (Dong ve ark., 2021).

1.4. Ekran Maruziyetinin Önlenmesi

Tüm Dünyada çocukların ekran kullanımı ile ilgili öneriler yayınlanmaktadır. Avustralya Sağlık Bakanlığı, iki yaşın altındaki çocukların televizyon izlememesini ve iki ila beş yaş arasındaki çocukların günde bir saatten fazla televizyon izlememesini önermektedir (Web, 2019). Amerikan Pediatri Akademisi (AAP, 2016; AAP, 2020; Hill ve ark., 2016) ebeveynlere; iki yaşından küçük çocukların ekran ile karşılaşmamasını, okul öncesi çocuklarının ise bir-iki saat zaman ayırmasını, ebeveynlerinin bu zamanı çocuklarıyla birlikte geçirmesini bununla birlikte ev içinde ekran ile ilgili kuralların net olması, çocukların yatak odalarında teknolojik aletlerin bulunmamasını önermektedir. Ülkemizde Yeşilay (2019), sıfır-üç yaş grubundaki çocukların ekranla tanışmaması gerektiğini, üç yaşından sonra ise süre ve içeriğin kontrol edilmesi dahilinde ve üç yaşından altı-yedi yaşına kadar günlük yarım saati geçmeyecek şekilde kullanılmasını önermektedir. Burada önemli olan her cihazın yarım saat kullanılması değil tüm cihazların toplam yarım saat kullanımı şeklindedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ, 2019), yayınladığı kılavuzda bebekler ve küçük çocukların pasif olarak televizyon veya diğer ekranların başında bırakılmaması ve iki yaşın altındaki çocukların da bilgisayar oyunları da dahil ekran başında sabit olarak zaman geçirmemesi gerektiği ifade vurgulamıştır. İki-dört yaş çocukların ise ekran başında günde bir saatten fazla vakit geçirmemesi için aileleri uyarmıştır. Bu bir saatlik sürenin de ailelerin kontrolü dahilinde olması gerekmektedir. Bir yaşından küçük bebeklerin ise herhangi bir şekilde elektronik ekranlara maruz bırakılmaması önerilmektedir.

Office of Communications (Ofcom) olarak bilinen Birleşik Krallık'taki hükümet onaylı yayın, telekomünikasyon ve posta düzenleyicisi ve rekabet otoritesi kurumu (2021), Covid-19 pandemisinin sürdüğü 2020 yılında üç-dört yaşındaki çocukların %82'si çevrimiçi ekran kullandıklarını raporlamıştır. Covid-19 salgını ile evde kalma durumu ile karantina sürecinde çocukların ekran kullanımlarını yönetmek diğer zamanlardan daha zor olmuştur. Bu nedenle DSÖ (2020), tarafından çocukların ekran kullanımlarının nasıl, ne zaman, nerede kullanabileceklerine ve ekran sürelerine yönelik kuralların net olmasını, ekran kullanımının olmadığı etkinlikler ve ekranlı

etkinlikler arasında denge kurulmasını, çocukların kullandıkları teknolojik aletlerde antivirüs programlarının yüklü olmasını, gizlilik ayarlarının en yüksek seviyede ayarlanmasını, ebeveyn denetimi özelliğinin açık olmasını ayrıca çocukların siber zorbalık ve dolandırıcılık konularında bilgilendirilmesi gerektiği önerilmektedir.

Aynı zamanda çocukların model aldığı ilk kişiler ebeveynleridir. Bu nedenle ebeveynlerin internet ve bilgisayar konusunda bilgili olması ve ekran kullanımı konusunda kendi alışkanlıklarını düzenlemesi gerekmektedir (Büyükbaykal, 2016). Nitekim ebeveynlerin ekran kullanım süresi ile çocukların ekrana maruz kalma süresi arasında pozitif yönde ilişki olduğu yapılan çalışmalarda saptanmıştır (Lauricella ve ark., 2015). Bununla birlikte aile ile çocuk arasındaki etkileşiminin artması çocukların ekran karşısındaki geçirdiği süreyi azaltmaktadır (Mendelsohn ve ark., 2011).

1.5. Saldırganlığın Tanımı ve Türleri

İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar bilinen bir davranış olan saldırganlık, Latince kökenli bir kelime olup özünü “Agre dior” ifadesinden almıştır. Bu kelime “Üzerine gitmek, atılmak, bir şeye ya da kimseye yaklaşmak, saldırmak” anlamları taşımaktadır. Kültürlerarası farklılıkların etkisiyle bir davranışın saldırganlık olarak görülüp görülmemesi ve saldırgan davranışa sebep olan kaynakların farklı yorumlanmasından dolayı saldırganlık, araştırmacılar tarafından çeşitli tanımlarla zenginleştirilmiştir (Arıcak, 1995; Gümüş Yavuz, 2011; Stein, 1997). Dolayısıyla saldırganlık, herkes tarafından anlaşmaya varılan bir tanıma sahip değildir.

Freud, saldırganlığı doğuştan gelen ve insanın dışa vurması gereken bir dürtü olarak tanımlamaktadır (Geçtan, 2006). Benzer şekilde Lorenz de saldırganlığı, canlılar arası sataşma ve kavga içgüdüğü ile doğuştan gelen bir davranış olarak tanımlamaktadır (Lorenz, 2002). Fakat Freud ve Lorenz gibi saldırganlığın içgüdüsel bir kaynakla değil dışsal etkilerle ortaya çıktığını savunanlar da vardır. Bu savunucular arasından Bandura, saldırganlığı gözlem ve taklit yoluyla öğrenilebilen zarar verici davranış kalıbı olarak tanımlamaktadır (Bandura, 1978).

Pek çok tanımda saldırganlığın sadece diğer insanlara yöneltilen bir davranış olarak sınırlandırıldığı görülmektedir. Oysa ki saldırganlık, insanlar üzerinden olabileceği gibi kişinin kendine zarar vermesi yoluyla ya da eşyalar üzerinden de gerçekleşebilmektedir (Tuzgöl, 2000). Budak (2000)'a göre saldırganlık korku, karşımızdaki ile rekabet, bir konuda engellenme, karşımızdakine düşmanlık besleme gibi durumların sebep olduğu fiziksel, sözel ya da sembolik tüm davranışlardır. Kirsh (2006) saldırganlığı, 'Fiziksel, sözel, psikolojik veya duygusal anlamda zarar verme' olarak tanımlamaktadır. Ayan (2007)'ye göre saldırganlık; kişinin aç ve susuz kalma, sevgisizlik, ilgisizlik gibi ihtiyaçlarının karşılanmaması ve engellenmiş olması durumunda ortaya çıkan davranış olarak tanımlanmaktadır.

Saldırganlık Türleri

Alan yazın incelendiğinde saldırganlık farklı türlerde sınıflandırılmaktadır. Bunlar içerisinden nedenine göre reaktif (tepkisel) ve proaktif (amaç yönelimli) saldırganlık olarak sınıflandırılmaktadır.

Reaktif (tepkisel) saldırganlık; sıklıkla öfke ve korku gibi duygularla ya da herhangi bir engellenmeye karşı ortaya çıkan saldırganlıktır (Crick ve Dodge, 1996; Hubbard ve ark., 2010). Bu saldırganlık, öfke düzensizliği ve yüksek düzeyde duygusal uyarılma ile ilişkilendirilmiştir (Gentile ve ark., 2010). Örneğin, bir akranından gelen olumsuz bir yorumdan sonra çılgına dönen ve fiziksel saldırganlığa dönüşen yüksek öfke seviyeleri (yani diğer çocuğu itme) gösteren bir çocuk, tepkisel olarak saldırgan davranış sergilemektedir. Reaktif saldırganlık, aynı zamanda bir tehdide karşı korku veya öfke duygularıyla ortaya çıkan Engellenme Saldırganlığı hipotezi ile açıklanabilir (Berkowitz, 1993; Card ve Little 2006; Fite ve ark., 2016).

Proaktif (amaç yönelimli) saldırganlık; sosyal öğrenme kuramına dayanan bu saldırganlık türünde hedefi gerçekleştirmek, ödül elde etmek, sosyal etkileşimde baskın olmak ön plandadır. Örneğin, sıradaki ilk kişi olduğunda çikolata alacağını bilen bir çocuğun çikolatayı almak için başka bir çocuğu kasıtlı olarak itmesi, proaktif saldırgan davranışa bir örnek olabilir. Proaktif saldırganlık, saldırganlığın belirli bir

hedefe ulaşma arzusuyla öğrenildiğini ve hayata geçirildiğini iddia eden sosyal öğrenme kuramı ile açıklanabilir (Bandura, 1973).

Saldırganlığın amacına göre ise araçsal (aktif) ve tepkisel (düşmanca) saldırganlık olarak sınıflandırıldığı görülmektedir (Bobadilla ve ark., 2012; Marasescu, 2014). Amacına göre araçsal ve tepkisel saldırganlık aynı zamanda dört ana başlığa ayrılmaktadır. Bunlar ilişkisel, fiziksel, sözel ve sözel olmayan saldırganlıktır (Berk, 2006).

Araçsal (aktif) saldırganlık; belirli bir amaca ulaşmak için öncesinde düşünülmüş olan bilişsel temele dayanan amaca yönelik saldırganlıktır. Saldırganlık, amaca ulaşmada yardımcı bir araçtır (Gerrig ve Zimbardo, 2012). Araçsal saldırganlığın, kişinin karşı tarafa zarar verme niyeti bulunmamasına rağmen asıl amacın kişinin kendisini koruması ya da kendini daha güçlü gösterme isteği olabileceği şeklinde de açıklanmaktadır (Bilgin, 2000).

Tepkisel (düşmanca) saldırganlık ise belli bir amaca ulaşmak için önceden düşünülmüş olmayan duygularla yönetilen, plansız saldırganlık türüdür (Gerrig ve Zimbardo, 2012). Tepkisel (düşmanca) saldırganlığın reaktif (tepkisel) saldırganlıkla eş kullanıldığı çalışmalar da literatürde mevcuttur (Anderson ve Bushman, 2002; Walters, 2005).

Bununla birlikte literatürde çocuklar için tanımlanan saldırganlık türleri ilişkisel, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlıktır (Hamlett ve Denton, 2007).

İlişkisel saldırganlık; İlişkisel olarak saldırgan davranışlar, bir bireyin akran grubundaki ilişkilerine zarar vermeyi amaçlayan davranışları içeren (Young ve ark., 2010), gerçek ilişkileri kullanarak bilinçli şekilde duygusal hasara neden olma olarak (Crick ve ark., 2006) tanımlanmaktadır. İlişkisel saldırganlık dedikodu yapmak, çevremizdeki insanları tehditle istediğimizi yapmazlarsa ikili ilişkimizi bitireceğimizi

belirtmek, gerçek olmayan söylentiler ortaya atmak gibi sosyal ilişkilere zarar veren davranışları içermektedir (Crick ve Grotpeter, 1995).

İlişkisel saldırganlık olarak tanımlanan eylemler okul öncesi dönem çocuklarında arkadaşına gitmesini söylemek, arkadaşını tehdit etmek, arkadaşına bağırarak/ona kızmak, arkadaş olmadığını/olmayacağını söylemek, kötü bir dil kullanmak, arkadaşını oyun dışında tutmak, arkadaşının eşyalarına zarar vermek, arkadaşının arkasından konuşmak, arkadaşına dil çıkarmak, arkadaşına çizdiği resminin güzel olmadığını söylemek, arkadaşının elini tutmamak ve arkadaşının oyununu bozmak, doğum günü partisine çağırmayacağını söylemek gibi şekillerde gerçekleşebilmektedir (Özdemir ve Tepeli, 2015; Sevinç, 2003).

Bunun yanı sıra çocukların ilişkisel olarak saldırgan davranışları kullanması hem doğrudan hem de dolaylı olarak tanımlanmıştır (Crick ve ark., 2006). Ancak çocukların sosyal ve bilişsel gelişimleri dikkate alındığında ilişkisel saldırganlığın açık ve doğrudan gerçekleştiği görülmektedir (Ostrov ve Godleski, 2010). Bununla birlikte okul öncesi dönemde fiziksel ve ilişkisel saldırganlığı önlemek ve olumlu sosyal davranışları artırmak amacıyla Ostrov ve ark. (2009), yaptıkları deneysel çalışmada ‘‘Erken Çocukluk Arkadaşlık Projesi’’ müdahale programını geliştirmişlerdir. Yapılan müdahale programı sonrasında okul öncesi çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlıkları ile akranları tarafından yaşadıkları mağduriyetlerinin azaldığı gözlenmiştir.

Fiziksel saldırganlık; asıl amacın fiziksel olarak zarar vermek olduğu karşdakini çimdikleme, vurma, ısırma, tekme atma, yumruk atma gibi fiziki olarak güç harcanması gereken davranışları içermektedir (Berk, 2016). Fiziksel saldırganlık, küçük çocukların hedefe yönelik davranışları için doğrudan bir seçim olabilir (Murray-Close ve Ostrov, 2009). Fiziksel olarak saldırgan davranışlar okul öncesi dönemde arkadaşını itmek, düşürmek, tükürmek, yüzüne oyuncak atmak, saçını çekmek, yüzünü tırmalamak ve gözlerine kum atmak şekillerinde gözlenebilir (Özdemir ve Tepeli, 2015).

Okul öncesi dönemde hem fiziksel hem de ilişkisel olarak saldırgan davranışlar gözlemlenmekle birlikte, yapılan çalışmaların öncelikle saldırganlığın fiziksel yönüne odaklandığı görülmektedir. Öte yandan, erken çocukluk döneminde sadece fiziksel olarak değil, ilişkisel olarak saldırgan davranışlara maruz kalmak da çocuklar için oldukça zararlıdır. Yapılan araştırmalarda ilişkisel saldırganlığın fiziksel saldırganlık kadar acı verici bir durum olduğu, bireyler üzerindeki olumsuz etkisinin daha uzun sürdüğü, akademik başarısızlık ve sosyal sorunlara neden olduğu görülmektedir (Yoon ve ark., 2004). Ayrıca okul öncesi dönem çocuklarının fiziksel ve ilişkisel saldırganlık düzeyleri ile alıcı ve ifade edici dil becerileri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Öyle ki çocukların dil becerilerinin artması ile fiziksel ve ilişkisel saldırgan davranışlarının azaldığı görülmektedir (Ersan, 2020; Girard ve ark., 2014).

Sözel ve sözel olmayan saldırganlık; doğrudan karşıdaki bireyi etkileyen, hedefteki bireyin ilişkilerine ve psikolojisine zarar vermeyi amaçlayan lakap takma, alay etme, tehdit etme gibi sözel ve aşağılayıcı şekilde bakma, yüzünü buruşturma gibi sözel olmayan davranışları içeren saldırganlık türüdür (Berk, 2016; Ostrov ve Keating, 2004). Yapılan araştırmalarda okul öncesi dönemde kızların, erkeklerden daha fazla ilişkisel saldırganlık, erkeklerin ise kızlardan daha fazla fiziksel ve sözel saldırganlık sergilediği bulunmuştur (Ostrov ve Keating, 2004; Özdemir ve Tepeli, 2015). Fiziksel ve sözel olarak saldırgan olan erkeklerin ilişkisel saldırganlığa daha yatkın oldukları da görülmektedir (Berk, 2016).

1.6. Okul Öncesi Dönemde Saldırganlığı Etkileyen Etmenler

Saldırganlığı etkileyen etmenler, pek çok farklı yaklaşım ve kuramcı tarafından irdelenmiş ve sürekli tartışmaya açık olmuştur (Erdoğan, 2010). Bu nedenle saldırganlığın ortaya çıkmasına sebep olan etmenlerin, araştırmacılar tarafından sınıflandırılması birbirinden farklılık göstermektedir. Bununla birlikte okul öncesi dönemde saldırganlığı etkileyen etmenlerin, araştırmacılar tarafından yapılan araştırma bulguları doğrultusunda bireysel ve çevresel etmenler olarak sınıflandırılabilirliği düşünülmektedir.

1.6.1. Bireysel Faktörler

Okul öncesi dönemde saldırganlığı etkileyen etmenlerden bireysel faktörler yaş, cinsiyet, kalıtım, zeka, beyin fonksiyonları olarak ele alınmaktadır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar bu faktörlerin saldırganlığı etkilediğini ortaya koymuştur.

Yaş; Yaşın, çocukluk çağında görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık üzerinde etkili olduğu çeşitli araştırmalarla desteklenmektedir (Alisinanoğlu ve ark., 2010; Kadan, 2010). Çocukların fiziksel saldırganlıkları on sekizinci aydan itibaren artar (Hay ve ark., 2014) ve iki-dört yaş arasında zirveye ulaşır (Eliot, 2021). Sonrasında çocukların kendilerini düzenleme yetenekleri geliştirdikçe bilişsel ve dil gelişimlerinde artış gösterdikçe fiziksel saldırganlıkları azalmaktadır (Girard ve ark., 2014; Séguin ve ark., 2009). Bebeklik döneminden Ergenlik dönemi öncesine kadar fiziksel saldırganlığın gelişimini belirlemek için yapılan boylamsal çalışmada, fiziksel saldırganlığın zaman içinde azaldığı gözlenmiştir (Côté ve ark., 2006). Benzer şekilde 5- yaş arası çocuklarla yapılan iki yıllık boylamsal çalışmada çocukların beş yaşındayken ölçülen saldırganlık düzeylerinin altı yaşında ölçülen saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmektedir (Ogelman ve Erten Sarıkaya, 2013). Bunun yanı sıra aynı yaşlarda farklı saldırganlık türlerinin etkisinin olduğu da görülmektedir. Fiziksel saldırganlık okul öncesi dönemde artarken (Côté ve ark., 2006), ilişkisel saldırganlık yeni ortaya çıkmaya başlamaktadır (Vaillancourt ve ark., 2007).

Cinsiyet; Kız ve erkek çocukları arasındaki fizyolojik farklılıklar okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlıklarına etki etmekte, erkek çocukların kız çocuklara göre daha saldırgan oldukları vurgulanmaktadır (Kadan, 2010). Fakat bu durum kızların saldırgan olmadığını ifade etmemektedir. Kızlar açıktan sergilenen davranışlarını bastırmayı erkeklerden daha çabuk öğrendikçe sergiledikleri saldırganlıkları farklılaşmaya başlamaktadır (Eliot, 2021). Okul öncesi dönemde ortaya çıkmaya başlayan ilişkisel saldırganlığın, kızlarda erkeklerden daha fazla; erkeklerde ise fiziksel saldırganlığın kızlardan daha fazla olduğu görülmektedir (Ersan, 2020; Marshall, 2007; Murray-Close ve Ostrov, 2009; Uysal ve Dinçer, 2013).

Kalıtım; Saldırganlığın doğuştan geldiğini savunan kuramlar bulunmaktadır. Öyle ki yapılan araştırmalar beş yaşındaki çocukların saldırgan davranışlarında genetik faktörlerin % 40 ile %48 arasında olduğu belirtmektedir (van Beijsterveldt ve ark., 2004).

Zekâ; Zekanın saldırganlık üzerinde etkisinin olduğu bilinmektedir. Örneğin, zekâ seviyesi düşük olan çocukların daha fazla reaktif (tepkisel) saldırganlık gösterdikleri belirlenmiştir. Bunun nedeninin akran etkileşimlerindeki yanlış anlamaların, sözel yeteneklerdeki zorluklardan dolayı daha az düzeltilebildiği ve sonuç olarak daha fazla hayal kırıklığı ve daha sık reaktif (tepkisel) saldırgan davranışlara yol açtığı düşünülmektedir (Arsenio ve ark., 2009). Öte yandan yüksek zekâ seviyesi, saldırganlığa karşı koruyucu bir etkidir (Ttofi ve ark., 2016). Yapılan bir araştırmada hem sözel zeka seviyesi yüksek hem de öz düzenleme yeterliliği iyi olan çocukların, düşük zeka seviyesine sahip veya daha zayıf öz düzenleme yeterliliği olan çocuklardan daha az saldırgan davranış sergilediği tespit edilmiştir (Ayduk ve ark., 2007).

Beyin; Nöropsikolojik, nörolojik ve beyin görüntüleme çalışmalarından elde edilen bulgular, beyindeki prefrontal yapısal ve fonksiyonel eksikliklerin yaşam boyu saldırgan davranışla ilişkili olduğu sonucunu kanıtlamaktadır (Raine, 2002). Saldırgan davranışa doğal yatkınlığı belirlemek için beyin fonksiyonlarının ölçülmesi ile ilgili yapılan bir çalışmada, bireyin amigdalasında normalden farklı düzeyde hareketliliğin olması; bireyin saldırgan davranışlarını tetikleyen olumsuz duyguları bastıramaması ve saldırgan davranış sergilemesine sebep olmaktadır (Siever, 2008). Bununla birlikte (Naaijen ve ark., 2020) de yaptığı çalışmada saldırgan davranış sergileyen çocuklarda ve ergenlerde proaktif saldırganlık ile amigdala hacmi arasında ve reaktif saldırganlık ile insula hacmi arasında negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Biyolojik problemler; Fiziksel ve organik rahatsızlıklar, hormonal değişimler saldırganlığa sebep olmaktadır (Arıcak, 1995). Yapılan çalışmalarda iştme kaybı olan çocukların, normal iştten akranlarına kıyasla daha yüksek düzeyde saldırgan davranışlar sergilediği görülmektedir (Saki ve ark., 2019). Aynı zamanda erken

çocukluk döneminde fiziksel saldırganlık dil gelişimindeki sorunlarla da ilişkilendirilmektedir (Séguin ve ark., 2009).

Duygu düzenleme; Okul öncesi dönem çocuklarının kişiler arası etkileşimlerde gösterdikleri en yoğun duygulardan biri öfkedir (Ersan, 2020). Çocukların öfke duygusu genellikle onların amaçlanan şekilde davranmalarını engellemesinden kaynaklanmaktadır (Swain, 2015). Bu nedenle, hayal kırıklığı-saldırganlık hipotezine (Berkowitz, 1989) göre, çocuklar hüsrana uğradıkları ve duygularını sosyal bağlama uygun olarak ifade edemedikleri için öfkelenediklerinde, saldırganlık riski daha yüksektir. Bebeklik döneminde aşırı öfke ve fiziksel güç kullanımı, daha sonraki çocukluk döneminde saldırganlık düzeylerini etkileyebilmektedir (Hay, 2017). Bununla birlikte öfke, hem doğrudan hem de dolaylı saldırganlıkla pozitif yönde ilişkilidir (Gresham ve ark., 2016; Khoury-Kassabri ve ark., 2020). Ayrıca yüksek öfke düzeyine sahip çocukların yüksek düzeyde fiziksel ve ilişkisel saldırganlıklarının olduğu anneleri tarafından bildirilmiştir (Gresham ve ark., 2016; Hay, 2017; Ostrov ve ark., 2013). Benzer şekilde dürtüsellik de okul öncesi dönemde saldırganlık için önemli bir faktördür. Orta ve yüksek düzeyde dürtüsellliği olan çocukların psikolojik kontrol ve fiziksel saldırganlıkları da yüksektir (Khoury-Kassabri ve ark., 2020).

1.6.2. Çevresel Faktörler

Okul öncesi dönemde saldırganlığı etkileyen etmenlerden çevresel faktörler aile, okul, arkadaş, kültür, ekran maruziyeti olarak ele alınabilir. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar bu faktörlerin saldırganlığı etkilediğini ortaya koymuştur.

Aile; Hamilelik ve doğumdan itibaren çocukların etkileşimde oldukları ilk kişiler aile bireyleridir. Annenin hamilelik sırasında sigara içmesi, yetersiz beslenmesi çocuğun sonraki yıllarda saldırgan davranışlarına sebep olacağı düşünülmektedir. Bu konuda erken sağlık müdahalesi ve önleme çalışmalarının, çocuklarda saldırgan davranışlara yatkınlık yaratan biyolojik durumları tersine çevirmenin en etkili yolunu sağlayabileceği belirtilmektedir (Raine, 2002). Aynı ev içerisinde yaşayan çocuklar ve

ebeveynleri tekrarlayan, karşılıklı bir şekilde etkileşime girmektedirler. Dolayısıyla çocuklar ebeveynlerini, ebeveynler de çocukları etkiler (Doumen ve ark., 2008). Çocukların saldırgan davranışları üzerinde etkili olan bir başka durum da ebeveynlerin sergilediği tutumlardır. Otoriter tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarında fiziksel saldırganlık artarken izin verici tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarında fiziksel saldırganlığın azaldığı bulunmuştur (İkiz ve Öztürk Samur, 2016). Öte yandan ebeveynlerin psikolojik kontrol düzeyleri de çocukların saldırganlık düzeyleri üzerinde etkilidir. Psikolojik kontrol düzeyleri yüksek olan annelerin çocuklarının fiziksel ve ilişkisel saldırganlık düzeyleri de yüksek bulunmuştur (Khoury-Kassabri ve ark., 2020). Ebeveynler çocuklarının saldırgan bir davranışını gözlemlediklerinde çocuklarıyla konuşarak tepki vermesinin veya olumsuz akran ilişkilerine hiç tepki vermemesinin çocuğun gelecekteki saldırgan davranışını etkilediği belirtilmiştir (Buschgens ve ark., 2010). Örneğin, bir çocuk diğer çocuğa “benimle oyun oynamazsan senin arkadaşın olmayacağım” dediğinde o an yanında bulunan yetişkin bu duruma müdahale etmezse çocuğun ilişkisel saldırganlığı pekiştirilmiş olur. Davranışların bu tür pekiştirilmesi ve modellenmesi, küçük çocuklara kabul edilebilir ve kabul edilemez davranışları öğreten güçlü öğrenme mekanizmalarıdır (Anderson ve Bushman, 2002; Bandura, 2001). Diğer yandan bakıldığında çocuklar yaşayacakları ortamları seçemezler. Ebeveynler, çocuklarının yaşadığı ortamları seçtiği için yaşanılan toplumda şiddete maruz kalma çocukların davranış gelişimine aile etkilerini dolaylı olarak yansıtabilir (Masten ve Cicchetti, 2010). Aynı zamanda yoğun yoksulluk, düzensizlik ve topluluk şiddeti gibi komşuluk faktörleri de şiddet içeren gelişmeyi öngörür (Margolin ve Gordis, 2000; Van Horn ve Lieberman, 2012) Nitekim kesitsel ve boylamsal çalışmalar, toplumdaki şiddete maruz kalma ile artan saldırgan davranış arasındaki ilişkiyi kanıtlamıştır (Margolin ve Gordis, 2000). Ayrıca anne yoksunu olan çocukların anne-babası ile yaşayan çocuklara göre saldırganlık eğilimleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır (Dizman ve Gürsoy, 2004).

Okul; Bir çocuk okul öncesi eğitime başlayana kadar etkileşimde bulunduğu ortam çoğunlukla ebeveynleridir. Ancak çocuk okul öncesi bir kuruma başladığında sosyal çevresi öğretmen ve akranları ile genişler. Çocuğun anne babasından ilk kez uzak kaldığı okul öncesi kurumda, anne babasıyla kurduğu ilişkiye benzer şekilde

öğretmeniyle ilişki kurar (Zhang ve Nurmi, 2012). Bu nedenle okul öncesi öğretmenleri, erken çocukluk döneminde görülen çocuk saldırganlığının saptanması, azaltılması ve önlenmesinde önemli rol oynarlar. Aynı zamanda erken çocuklukta öğrenme sürecine bakıldığında, istenmeyen davranışları önlemek ve sosyal yeterliliği desteklemek için sosyal ve duygusal temellerin merkezinde oluşturulan piramit modelinin ilk ve temel basamağında öğretmen ve çocuklar arasındaki olumlu ilişkiler yer almaktadır (Soydan ve ark., 2017). Öğretmenler, geçici bir bağlanma figürü olarak kabul edildikleri için sınıfta çocukların saldırgan davranışları üzerinde etkileri bulunmaktadır (Verschueren ve Koomen, 2012).

Akran ilişkileri; Çocukların yaşı büyüdükçe ailelerinden daha çok akran etkileşimine ihtiyaç duymaktadırlar. Onların sergilediği davranışlar da sosyal ilişkilerini belirlemektedir. Örneğin, çocukların saldırgan ya da olumlu davranış sergilemeleri akranları tarafından oyunlara tercih edilmeleri üzerinde etkilidir (Uysal ve Dinçer, 2012). Bununla birlikte akranlar arasındaki saldırganlık, bireyin saldırgan davranışının zaman içindeki gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir (Kamper-DeMarco ve Ostrov, 2019). Örneğin, ilişkisel olarak daha saldırgan olan çocukların daha fazla ortak arkadaşları vardır ve birbirleri ile vakit geçirmektedir (Burr ve ark., 2005). Bunun yanı sıra akranlar arası dışlama, ilişkisel ve tepkisel saldırganlık üzerinde etkilidir (Murray-Close ve Ostrov, 2009). Fiziksel olarak zarar görmüş ya da zarar görme tehdidi ile karşılaşmış ve ilişkisel olarak mağdur edilmiş okul öncesi dönem çocuklarının depresyon ve anksiyete yatkınlıkları daha yüksek düzeydedir (Crick ve ark., 1999; Krygsman ve Vaillancourt, 2019). Benzer şekilde çocukların öfke, depresyon ve akranları tarafından reddedilme düzeyleri ne kadar yüksekse hem fiziksel hem de ilişkisel saldırganlığa o kadar çok dahil edilmektedirler (Khoury-Kassabri ve ark., 2020).

Ekran Maruziyeti; Geçmişte yapılan bir çalışmada normal bir çocuğun ilkokulu bitirdiğinde televizyonda 8 binden fazla öldürme ve 100 bin saldırgan davranışı izlediği bulunmuştur (Huston ve ark., 1993). Bununla birlikte video oyunlarındaki şiddet oranı televizyon ya da filmlerdeki şiddet içeriklerinden çok daha yüksektir (Anderson ve ark., 2003). Saldırganlık üzerinde etkisi olduğu düşünülen ekran

maruziyetinin etkisi üç farklı görüşle ele alınmıştır. İlki, ekranda saldırgan davranışlara maruz kalan bireylerin bu saldırgan davranışları model alarak saldırganlıklarının artması yönündedir. İkincisi, saldırgan davranışları gözlemlemenin bu davranışa karşı duyarsız hale gelme ve bu durumu normalleştirmeye neden olacağıdır. Üçüncüsü, medya içeriklerinde saldırganlığın yaygın olması kişilerin yaşadığımız hayatın tehlikeli olduğu düşüncesiyle risk altında hissedip güvensiz olduklarını düşündükleri bu ortamda kendilerini saldırganlaşarak korumalarıdır (Flannery, 1997). Öte yandan saldırganlık içeren görüntüler birçok çocuk için heyecan uyandırır. Onların kalp hızını ve kan basıncını yükseltir. İzleyici rolündeki çocuklarda uyarılma yapar ve saldırgan davranış sergileme ihtimalini artırır (Bushman ve Huesmann, 2006). Bununla birlikte televizyonda kısa süreliğine saldırganlık içeren davranışlara maruz kalmanın çocuklarda kısa sürede saldırgan düşünce, duygu ve başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık içeren tutumlar sergilediği görülmüştür (Anderson ve ark., 2003). Ayrıca, televizyonda yüksek miktarda fiziksel şiddet izleyen küçük çocukların ilişkisel olarak daha saldırgan olduklarını bulmuşlardır (Ostrov ve ark., 2006). Ekranda saldırgan davranış izleyen bir çocuğun bu davranışı tekrar etme ihtimali yüksektir. İzlediği kişi kendisine benziyor ya da ilgisini çekiyorsa kendisini bu kişi ile özdeşleştirerek ya da saldırgan tutumu gerçekçi bularak saldırgan davranışı taklit etme olasılığı artmaktadır. Bjorkqvist (1985), yaptığı çalışmada beş-altı yaşındaki çocuklara şiddet içeren veya içermeyen film içeriklerini izletmiştir. Çocukların hangi tür filmi izlediklerini bilmeyen iki değerlendirici daha sonra bir odada birlikte oynayan çocukları gözlemlemiştir. Şiddet içermeyen filmi izleyen çocuklarla karşılaştırıldığında, şiddet içeren filmi yeni izleyenler, fiziksel saldırı (diğer çocuklara vurma, güreş vb.) ve diğer saldırganlık türlerinde çok daha yüksek puan almışlardır (akt: Anderson ve ark., 2001). Özellikle okul öncesi dönem çocuklarının somutu soyuttan, gerçeği hayalden, sanalı doğaldan ayırma becerisi gelişmediği için çocukların ekrana maruz kalmalarında şiddet sahnelerinden yetişkinlere göre daha fazla etkilenmektedirler (Yalçın, 2012). Zira geçmişten günümüze yapılan pek çok çalışmada saldırganlık içeren ekran kullanımı ile saldırganlık seviyesinin artması arasında pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuştur (Ostrov ve ark., 2006; Uysal, 2006; Zhang ve ark., 2019).

Sonuç olarak okul öncesi dönemde kontrolsüz ekran kullanımının çocukların saldırganlık davranışını arttırdığı düşünülmektedir (Akçay ve Emiroğlu, 2016).

1.7. Saldırganlık ile İlgili Kuramlar

Pek ok Şey deđiŐse de insan; kendisinin saldırganlık davranışlarındaki kaynağı anlamak için daha fazla çabalamaktadır (Yavuzer, 2013). Bir kavramı bilimsel anlamda ele alıp irdelemek için o kavramla ilgili kuramlar hakkında bilgi sahibi olmak hem kuramı hem de bağlantılı olduğu diğer durumları anlayabilmekte yarar sağlayacaktır. Saldırganlığı açıklayan kuramların kavram olarak ele alınmış ya da tamamen saldırganlığı açıklamak için ortaya çıktığı görülmektedir (Ersan, 2017).

Psikoanalitik Kuram; Psikoanalitik kuramın savunucularından Freud, saldırganlığın doğuştan geldiğini ne sürer. Freud’a göre insan davranışları, iki temel içgüdü merkezinde toplanır. Bunlar ‘‘eros’’ olarak adlandırılan yaşam içgüdüsü ve ‘‘thanatos’’ olarak adlandırılan ölüm içgüdüsüdür. Cinsellik, yaşam içgüdüsünü temsil ederken saldırganlık da ölüm içgüdüsünü temsil etmektedir (Geçtan, 2006). Freud yaşam içgüdüsünü, canlılara yıkıcılığa karşı saldırı dürtüsü sağlayan, uyum ve bütünleŐmeyi geliştiren bir g olarak görür (Corsi, 2002). İnsanların ocukken saldırganlığı dışa vurumları doğal Şekilde gerçekleŐir. Bebeklik döneminde tekmeleme, altını ıslatma Şeklinde ortaya çıkan saldırganlık bebeklik dönemi sonrasında çocukların vurarak ağlayarak dışa vurduğu gözlemlenir (Boyd ve Bee, 2009). Bu durum, çocukların oral dönemde dıŐ çıkarma aşamasında kaŐınmalardan dolayı sürekli ısırma, çiğneme davranışları saldırgan davranışın ilk ortaya ıkışları olabilir. Freud’a göre oral döneme saplanma yaşayan bireylerde suçlayıcı olma, küçümseme, baŐkalarını ktleme, alay etme davranışları görülmektedir (Geçtan, 2006). Ayrıca anal dönemde tuvalet eğitimi sırasında dıŐkısını atarak anal doyum sağlayan çocukların ebeveyn tutumu nedeniyle çocukta tepkisel karŐılıklar görülebilmekte bu dönemdeki saldırgan davranışların ilk belirtileri ortaya çıkabilmektedir (Köknel, 1999). Saldırganlık davranışı, zamanla kendine yönelik veya etrafa yönelik sözel saldırganlık olarak ortaya çıkar. Dil gelişiminin ilerlemesi ile

birlikte fiziksel saldırganlığın yerini sözel saldırganlıklar alır (Bee, 2000). Ayrıca saldırganlığın dışı vurulmadığında içimizde bir tür enerji olarak kalıp sonraki dönemlerde saldırganlık eğilimi içeren davranış sorunları ile ortaya çıkacağını ifade eder (Cüceloğlu, 2011).

Etiyolojik Kuram; Etiyolojik kuram saldırganlığı evrimsel olarak ele almaktadır. İnsanlar ve doğadaki tüm hayvanlarda saldırganlık içgüdüsel olarak bulunur. Lorenz'e göre saldırganlık, ‘toplumsal sistemin başlıca düzenleyicilerinden’ biridir. Kurama göre tüm canlıların hayatta kalma, üreme, beslenme gibi temel ihtiyaçlar için saldırganlığın işlevsel rolü vardır (Efilti, 2016; Körük, 2020). Lorenz (2002), hayvanlar üzerinde yaptığı çalışmalardan yola çıkarak saldırganlığı uygun koşullarda dışarı çıkmayı bekleyen insanın içinde tutamayacağı bir enerji olarak açıklamaktadır. Lorenz, saldırganlığın önlenmesinin mümkün olmadığını ancak saldırganlığa karşı etkili olacak şeyin içgüdülerin yönetilmesi ve zarar vermeden başka bir nesneye aktarılabilmesi yoluyla gerçekleşeceğini ifade etmektedir (Yavuzer, 2013).

Engellenme Kuramı; Dollard ve arkadaşları tarafından geliştirilen kurama göre “Engellenme her zaman saldırganlığa yol açar. Saldırganlık engellenme karşısında gösterilen baskın tepkidir.” Kişinin hedefe ulaşmasını zorlaştıran engeller kişide doğuştan gelen saldırganlık dürtülerini artırır ve kişi saldırgan davranışlar sergiler (Atkinson ve ark., 1999). Çocuklarla yapılan bir deneyde çocuklara oyuncak dolu bir oda gösterilmiş ve çocuklar iki gruba ayrılmıştır. İlk gruptaki çocuklar bu gösterilen odaya bir süre camın arkasından bakmış fakat içeri girmelerine izin verilmemiştir. Bir süre sonra camın arkasından gösterilen oyuncak dolu odaya alınmışlardır. İkinci gruptaki çocuklar herhangi bir bekletme olmadan doğrudan içeri oyuncaklarla oynamaya alınmıştır. İlk gruptaki çocuklar içeri alındıklarında oyuncakları yere atmış, duvara fırlatmış, saldırgan davranışlar sergilemişlerdir. İkinci gruptaki çocuklar ise oyuncaklarla sakince oynamışlardır (Barker ve ark., 1941).

Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı; İnsanların diğer insanları gözlemleyerek öğrenebileceğine dair açıklamaların Platon ve Aristo'ya kadar uzandığı bilinmektedir. Bu konuda pek çok araştırmacı birbirini destekleyen ve geliştiren çalışmalar ortaya koymuştur. Albert Bandura da sosyal çevrenin önemi konusunda çalışarak sosyal çevrenin öğrenme üzerine etkilerini, ilkelerini, süreçleri içeren Sosyal Bilişsel Kuramı geliştirmiştir. Bandura, çocukların davranışlarının çevrelerini gözlem, taklit ve model alma yoluyla şekillendiğini belirtmektedir. Yaptığı çalışmalarda çocukların saldırganlık davranışlarının doğuştan gelmediğini ya da sadece engellenme davranışı ile karşılaştıklarında ortaya çıkmadığını, çocukların sosyal çevresindeki etkileşim içinde gözlem yoluyla bu davranışları öğrendiklerini ortaya koymuştur (Bandura ve ark., 1961). 3-6 yaş arasındaki kız ve erkek çocuklarla yaptığı Bobo Doll deneyinde saldırganlığın gözlem yoluyla öğrenebildiğini göstermiştir. Ülkemizde hacıyatmaz oyuncakı olarak bilinen ‘‘yere nasıl bırakılırsa bırakılsın, dibinde bulunan ağırlık sebebiyle dik bir durum alan oyuncak’’ (TDK) olan ve deneydeki filmde çizgi film palyaçolarına benzeyen, Bobo Doll adı verilen bu oyuncak fiziksel ve sözlü saldırgan davranışlar sergileyen model bulunmaktadır. Deneyde çocuklar üç gruba ayrılmıştır. Birinci gruba modelin ‘Bobo Doll’ bebeğe karşı fiziki ve sözlü saldırgan davranışları izletilmiş, ikinci gruba Bobo Doll bebeğinin bulunduğu ortamda oyuncak setiyle oynayan, saldırgan olmayan, Bobo Doll bebeğini görmezden gelen model izletilmiş, üçüncü grup da kontrol grubu olarak kullanılmış ve hiçbir modeli gözlemlememişlerdir. İkinci aşamada çocuklar çeşitli oyuncakların ve Bobo Doll oyuncakının olduğu bir odaya bırakılmışlardır. Saldırgan modeli gözlemleyen çocuklar oyuncak bebeğe saldırgan davranışlar sergilemişlerdir. Hatta modelin kullanmadığı silah vs. oyuncaklar ile bebeğe saldırgan davranışlarda bulunmuşlardır. Saldırgan olmayan modeli gözlemleyen ikinci gruptaki çocuklar oyuncak bebeğe karşı saldırgan davranış sergilememişlerdir (Bandura ve ark., 1963). Dolayısıyla çocuklar, gözlemledikleri davranışları taklit ya da model alma yoluyla öğrenmekte gerçekte düşmanca duyguları olmasa bile gözlemledikleri davranışları dışa yansıtmaktadırlar (Geçtan, 2006). Diğer yandan saldırgan davranış sergileyen çocukların, sıklıkla cezalandırılmasının çocuklarda yol açtığı öfke ya da ebeveynlerini model almalarından dolayı normalden daha fazla saldırgan davranış sergilemektedirler (Freedman ve ark., 2003).

Biyolojik Kuram; Merkezi sinir sistemi ile birlikte endokrin sistemindeki sorunlar ve beyin yapısı saldırganlığın ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Hipotalamus da saldırgan davranışların harekete geçmesinde ve kontrol edilmesinde önemli yere sahiptir (Atkinson ve ark., 1999). Aynı zamanda beyin hasarları, kafa travmaları, genlerdeki farklı dizilimler de saldırganlığa sebep olmaktadır. Kromozomların dizilimi ile kadın ve erkek cinsiyeti oluşmakta ve erkeklerin kadınlardan daha fazla fiziksel saldırgan davranışlara sahip olduğu bilinmektedir (Tuzgöl, 2000).

1.8. Konuyla İlgili Araştırmalar

Bu bölümde çocukların ekran maruziyeti ve saldırganlık yönelimi ile ilgili Türkiye’de ve dünyada yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

1.8.1. Ekran Maruziyeti ile İlgili Araştırmalar

Arnas ve Erden (2006), okul öncesi dönem dört-altı yaş çocuklarının yoğun olarak izledikleri çizgi filmleri ve bu çizgi filmlerin içerdikleri şiddet unsurlarını belirlemeye çalıştıkları çalışmada, üç yüz seksen okul öncesi dönem çocuğundan en sevdiği çizgi film karakterini çizmelerini ve nedenlerini anlatmalarını istemişlerdir. Çocuklardan elde edilen veriler sonucunda en çok tercih edilen üç çizgi film belirlenmiş ve bu çizgi filmlerin üçer bölümü videoya kaydedilerek araştırmacılar tarafından izlenmiştir. Çizgi filmlerdeki şiddet unsurları belirlenerek analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre incelenen iki çizgi filmde çok fazla “kavga ve dövüş” sahnesine yer verildiği ayrıca her üç çizgi filmde de “çevresindeki bireylere düşmanca tavır takınmaya yönelik” davranışların olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yaşar ve Paksoy (2011), içeriğinde saldırgan öğeler bulunan çizgi filmlerin okul öncesi beş yaş grubu çocukların serbest oyunları sırasındaki saldırgan davranışlarına etkisini incelemişlerdir. Çalışmada çocuklara biri saldırgan içerikli, biri

eğitici içerikli olmak üzere iki adet çizgi film izletilerek, çocuklar oyun alanına alınmış ve serbest oyunları gözlenmiştir. Bu aşamada çocukların oyunları takip edilerek oyuna başlangıç, uygulama ve bitiş evreleri incelenmiş, çizgi film öğelerinin oyunda kullanılmasının ne amaçla ve nasıl olduğu araştırılmıştır. Veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin içerik analizleri sonucunda saldırgan çizgi film öğeleri çocukların oyunlarının başlangıç aşamasında ortaya çıkmakta oyunu sürdürme ve bitirme aşamalarında ise etkililiğini yitirmektedir. Çocuklar olumsuz olarak değerlendirilen davranışları “bir role büründüklerinde” sergilemekte iken, rol bitiminde bu olumsuz davranışların da ortadan kaybolduğu görülmüştür. Saldırgan içeriğe sahip çizgi filmler seyredildikten sonra meydana gelen olumsuz davranışlar süreklilik göstermediği belirtilmiştir.

Akçay (2015), tarafından okul öncesi dönemde çocuğun medya etkileşimine ve saldırganlık davranışlarına annelerle yapılan motivasyonel görüşmelerin etkisini değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmada üç-altı yaş grubu yetmiş dört çocuk ve anneleri ile çalışılmıştır. Çalışma otuz çocuk ve onların anneleri ile yarı deneysel yürütülmüştür. Araştırma sonunda çocukların ekran önünde (TV, bilgisayar/konsol oyunu) geçen zamanının azaldığı ve medya konusunda annelerin çocuk denetimlerinin (önceden gözden geçirme, programlı ve birlikte izleme, açıklamalı yardım, akıllı işaretler sınıflandırma sistemine göre izleme) arttığı ve çocukların saldırgan davranışlarının azaldığı belirlenmiştir. Bu çalışma sonuçları motivasyonel görüşme tekniğinin başarılı bir yöntem olarak uygulanabileceğini göstermektedir.

Çelik (2017), çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların ekran kullanım alışkanlıklarının ebeveynlerin ekran kullanım alışkanlıkları ve aile işlevleri ile ilişkisini incelemiştir. Çalışmasında yüz doksan sekiz ebeveyne ulaşılmıştır. Aile işlevleri için “Aile Değerlendirme Ölçeği” kullanılmış ve ekran kullanım süreleri için tablet, televizyon, cep telefonu ve bilgisayar karşısında geçirilen süreleri toplayarak hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda çocukların yüzde ellisinden fazlasının hafta içi, yüzde yetmişinden fazlasının hafta sonu ekran kullanım sürelerinin iki saatin üzerinde olduğu, çocuğun yaşının, annenin çalışma durumunun, anne-baba eğitiminin ve devam edilen okulun çocukların ekran sürelerini etkilediği saptanmıştır. Ayrıca çocukların

ekran kullanım süreleri ile ebeveynlerin ekran kullanım süreleri arasında pozitif yönde orta derecede ilişki bulunmuştur.

Mutlu (2019), çalışmasında beş yaş altı çocuklarda ekran önü zamanının değerlendirmiştir. Araştırmanın örneklemini bir-altmış ay arası yedi yüz otuz bir çocuk oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan sosyodemografik bilgi formu ve ekran önü zamanı değerlendiren anket soruları oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda çocukların televizyon izleme sürelerine bakıldığında; iki yüz seksen dört çocuk (%38,9) otuz dakika- bir saat izlediği, iki yüz on altı çocuğun (%29,6) bir-iki saat, doksan bir çocuğun (%12,4) üç-dört saat, otuz dokuz çocuğun (%5,3) beş saatten fazla televizyon izlediği görülmüştür. Yüz bir çocuğun (%13,8) ise televizyon izlemediği belirlenmiştir. Lise mezunu annelerin, ilkokul ve ortaokul mezunu annelere göre hiç televizyon izletmeme oranı daha fazla bulunmuş; kardeşi olan çocukların televizyon izleme ve bilgisayar oynama sürelerinin arttığı saptanmıştır. Üniversite mezunu ebeveynlerin çocuklarının bilgisayar/tablet kullanımlarını kontrol etme oranı daha fazla saptanmıştır. Ayrıca ailelerin %65,8'inin ekran önü zamanı kavramını, %88,4'inin arka ekran önü zamanını bilmediği saptanmıştır.

Öztürk Eyimaya ve Yalçın Irmak (2021), COVID-19 salgını sonrasında ebeveynlik uygulamaları ile çocukların ekran başında geçirdikleri süre arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın evrenini, Türkiye'nin batı, doğu ve orta bölgelerinde rastgele seçilmiş üç okulda öğrenim gören çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırmada veriler, tanımlayıcı bir anket formu ve 6-13 yaş arası çocuğu olan 1115 ebeveyne uygulanan Ebeveynlik Uygulamaları Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonunda COVID-19 pandemisi nedeniyle annelerin %68'inin çalışmadığı, babaların ise %40,2'sinin esnek çalışma düzenine geçtiği kaydedildi. Araştırmada, ailelerin %89,6'sının ekran süresi ile ilgili temel kurallar oluşturduğu ve ailelerin %71,7'sinin çocuklarının ekran sürelerinde günde $6,42 \pm 3,07$ saat artış olduğu ortaya çıktı. Araştırma için oluşturulan çocukların ekran zamanı modelinde cinsiyet, yaş, hane geliri, annenin çalışma durumu, ailenin ekran süresine ilişkin kuralları ve tutarsız ebeveynlik uygulamaları önemli yordayıcılar olarak tanımlanmıştır. Ayrıca

katılımcıların büyük çoğunluğu, COVID-19 pandemisi sırasında çocuklarının ekran sürelerinin arttığını belirtmiştir.

Sharkins ve ark. (2016), yaptıkları çalışmada aileler, öğretmenler ve çocuğa bakım veren kişilerden medya, teknoloji ve ekran zamanı hakkında bilgiler almak ve ekran maruziyetinin etkilerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada üç farklı kurumdan okul öncesi dönem çocuklarının ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin görüşlerini araştırmıştır. Araştırma sonucunda ekran maruziyetinin çocuklar için önemli bir sorun olduğunu, şiddet içeren içeriklerin çocuklar için zararlı olduğunu belirlenmiştir.

Raman ve ark. (2017), on iki-otuz altı aylık normal gelişim gösteren çocuklarla yaptıkları çalışmada aileler ve çocukların bakıcılarından aldıkları verilerde çocuklardaki sosyal-duygusal gelişim ve bunların elektronik ekran ile günlük rutin sayısı arasındaki ilişkileri değerlendirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Yaşlar ve aşamalar anketi: Sosyal Duygusal ile araştırmacı tarafından hazırlanan çocukların bir günlük akışını içeren formu 10 gün boyunca doldurtulmuştur. Araştırma sonuçlarında sosyal-duygusal gelişimi zayıf olan çocukların günlük rutinleri arasında ekranın önemli bir payı olduğunu belirtmişlerdir.

Budagova (2019), çalışmasında Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) olan ergenlerde kronotip, uyku ve ekran maruziyeti parametrelerini sağlıklı ergenlerle karşılaştırmış ve DEHB olan ergenlerde kronotip, uyku ve ekran maruziyeti arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Marmara Üniversitesi Pendik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk Psikiyatrisi Polikliniğine başvuran, DEHB nedeniyle hiç ilaç tedavisi almamış veya en az 3 aydır ilaç tedavisi kullanmayan 11-17 yaşlar arasındaki 60 bileşik tip DEHB tanılı ergen ve sağlıklı kontrol grubunu oluşturan 48 ergen çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Katılımcılar Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi-Şimdi ve Yaşam Boyu Versiyonu-Türkçe Uyarlaması ile değerlendirilmişlerdir. Çalışma sonucunda DEHB grubunda uyku sorunlarının ve toplam ekran maruziyeti süresinin kontrol grubuna göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Uyku sorunları ile kronotip arasında anlamlı ilişki

saptanmış ve ekran maruziyeti süresinin, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunu artırdığı belirlenmiştir.

Wang ve ark. (2020), kentsel ve kırsal alanlardaki okul öncesi dönem çocuklarının açık havada geçirdikleri aktivite süresi ile ekran izleme süresindeki bölgesel farklılıkları belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada üç-altı yaş arasındaki kentte yaşayan bin yüz on dört ve kırsal bölgede yaşayan altı yüz elli sekiz, toplam bin yedi yüz yetmi iki çocukla çalışılmıştır. Çevresel faktörleri değerlendirmek için Uluslararası Fiziksel Aktivite Anketi kullanılmıştır. Araştırma sonunda “medya cihazlarına erişim süresini sınırlama” maddesine ilişkin puan kırsal alanlarda yaşayan çocukların daha yüksek iken, kentsel alanlarda yaşayanlar çocukların daha fazla medya cihazına sahip oldukları saptanmıştır. Ayrıca kırsal alanlarda, ekran izleme süresi ve çevresel faktörlerin trafik, sınırlı yer ve açık hava oyun yöntemi ile pozitif, akademisyenlerin önemi ve açık hava oyununda arkadaş olma ihtiyacı ile negatif ilişkili olduğu saptanmıştır.

Liu ve ark. (2021), tarafından Çin'de bir doğum kohort çalışmasına dayanarak, erken çocukluk döneminde ekran maruziyetinin dört yaşındaki çocuklarda duygusal ve davranışsal problemler üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. dört yaşında toplam 2492 çocuk çalışmaya alınmıştır. Her çocuğun ebeveyni tarafından, çocukların doğum bilgileri, başlangıçtaki sosyo-demografik bilgiler ve her takipte ekran maruziyeti hakkında bilgileri içeren anket doldurulmuştur. Duygusal ve davranışsal sorunları ölçmek için, dört yaşında Güçlü Yönler ve Zorluklar Anketi (SDQ) kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda erken çocukluk döneminde daha fazla ekran maruziyetinin, daha sonraki yıllardaki duygusal ve davranışsal problemlerle ilişkili olduğu ve özellikle, uzun süreli yüksek ekran maruziyetinin davranış sorunları için bir risk faktörü olduğu saptanmıştır.

1.8.2. Saldırganlık Yönelimi ile İlgili Araştırmalar

Akçay ve Özcebe (2012), televizyon izlemenin 36-72 aylık okul öncesi dönem çocuklarının saldırgan davranışlarına etkisini inceledikleri bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın örneklemini bir okul öncesi eğitim kurumuna devam

eden yüz beş çocuk ve anne-babalarından oluşturulmuştur. Çalışma sonuçlarına göre çocukların hafta içi $1,6 \pm 0,9$ saat ve hafta sonları $3,4 \pm 1,8$ saat televizyon izledikleri tespit edilmiştir. Anne, baba ve çocukların televizyon izleme süreleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Çocuklarda hafta içi televizyon izleme süresinin artması ile fiziksel ve ilişkisel saldırganlık düzeyleri arasında yine pozitif yönde ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Çocukların hafta sonu televizyon izleme süresinin artması ile fiziksel saldırganlık düzeyleri arasında yine pozitif yönde ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

İkiz ve Öztürk-Samur (2013), tarafından 36-72 aylık okul öncesi dönem çocuklarında görülen saldırganlık ile ana-baba tutumlarının ilişkisini incelemek amacıyla yapılan çalışmada okul öncesi eğitime devam eden üç yüz çocuk ve bu çocuklarının anne ve babaları çalışma grubunu oluşturmuştur. Yapılan araştırma bulgularına göre hem anne hem de babanın otoriter bir tutuma sahip olması ile çocuklarının fiziksel ve ilişkisel saldırganlık düzeyleri arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca cinsiyet değişkeninin fiziksel saldırganlık açısından anlamlı düzeyde bir fark yarattığı ve erkek çocuklarda kızlara oranla daha yüksek düzeyde meydana geldiği bulunmuş; ilişkisel saldırganlığın ise cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özdemir ve Tepeli (2015), tarafından nitel desenli bir çalışmada 48-72 aylık okul öncesi dönem çocuklarının saldırgan davranışlarını incelemek amacıyla yedi kız ve on üç erkek çocukla çalışmışlardır. Çalışma sonuçlarına göre okul öncesi eğitime devam eden çocuklar arasında ilişkisel saldırganlığın fiziksel saldırganlığa göre daha az düzeyde gerçekleştirildiği görülmüştür. Erkek çocukların kızlara göre daha fazla fiziksel saldırganlığa başvurdukları, kızların ise ilişkisel saldırganlığı erkeklerden daha sık sergiledikleri gözlenmiştir. Çalışmada nitel olarak elde edilen verilere göre özellikle kız çocuklarının fiziksel saldırganlık kategorisi altında yer alan “arkadaşına (kötü amaçlı) top atma, tekme atma, ısırma, oyuncakla dürtme, yüzünü çizme, saç çekme, kulak çekme ve göze kum atma” davranışlarını hiç göstermedikleri belirlenmiştir. Ayrıca erkek çocukların ilişkisel saldırganlık kategorisi altında yer alan

“dedikodu yapma, dil çıkarma, diğer çocuğun elini tutmama ve evcilik köşesine almama” davranışlarını hiç göstermedikleri saptanmıştır.

Yıldızbaş (2019), okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimleri ile ebeveynlerinin anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada okul öncesi dönemde 506 ebeveyn ve çocukla çalışmıştır. Veri toplama aracı olarak Karabulut Demir ve Şendil (2008), tarafından geliştirilen "Ebeveyn Tutumları Ölçeği" ve Kaynak ve ark. (2016), tarafından geliştirilen "36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ebeveynlerin yaşı, sahip oldukları çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti, yaşı, okul öncesi eğitim aldığı süre ve kaçınıcı kardeş olduğuna göre anlamlı farklılık görülmemiştir. Fakat, ebeveynlerin eğitim durumları, medeni durumları, yaşadıkları ev, aylık gelirleri ve ilk çocuklarına sahip olma yaşlarına göre farklılaştığı saptanmıştır. Ayrıca anne-baba tutumları boyutlarından "demokratik tutum" boyutu ile saldırganlık yönelimleri boyutlarından "başkasına yönelik fiziksel saldırganlık" boyutu arasında negatif yönde anlamlı "orta" düzeyde bir ilişki; diğer tüm saldırganlık yönelimi boyutları arasında ise negatif yönde anlamlı "düşük" düzeyde ilişki bulunmuştur. "Otoriter tutum" boyutu ile saldırganlık yönelimleri boyutlarından "başkasına yönelik fiziksel saldırganlık" ve "nesneye yönelik saldırganlık" boyutları arasında pozitif yönde anlamlı "orta" düzeyde ilişki; "başkasına yönelik ilişkisel saldırganlık" ve "kendine yönelik saldırganlık" boyutu arasında pozitif yönde anlamlı "düşük" düzeyde ilişki bulunmuştur. Son olarak, "izin verici tutum" boyutu ile saldırganlık yönelimleri boyutları arasında pozitif yönde anlamlı "düşük" düzeyde bir ilişki saptanmıştır.

Gürsoy Yılmaz (2020), 60-72 aylık çocukların saldırganlık yönelimlerine göre oyuncak tercihleri ve oyun becerilerini incelediği araştırmasında üç yüz yedi ebeveyn ve çocuk ile çalışmıştır. Veri toplama aracı olarak çocukların oyuncak tercihlerini öğrenebilmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan ‘Oyuncak Tercih Formu’, saldırganlık yönelimlerini ölçmek amacıyla Kaynak ve ark. (2016), tarafından geliştirilen ‘36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği’ ve oyun becerisini ölçmek için ‘Oyun Becerilerini Değerlendirme Ölçeği’ (Fazlıoğlu ve ark., 2013) kullanılmıştır. Araştırma sonunda saldırganlık yönelim ölçeği tüm alt

boyutlarında puanı yüksek olan çocukların daha çok savaş oyuncağı tercih ettiği görülmüştür. Çocukların oyun becerileri ile saldırganlık yönelimleri arasında negatif bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Ostrov ve ark. (2004), tarafından yarı yapılandırılmış gözlem yoluyla altmış okul öncesi dönem çocuğuyla yapılan ve ilişkisel, fiziksel, sözel ve sözel olmayan saldırganlığın cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen çalışmada saldırganlığın alt türlerinde cinsiyet farklılığının üç yaşından itibaren belirgin olabileceğini ortaya koymuştur. Kızların erkeklerden daha fazla ilişkisel saldırganlık sergiledikleri ve erkeklerin anlamlı düzeyde olmasa da kızlardan daha fazla fiziksel saldırganlık gösterme eğilimlerinin olduğu bulunmuştur.

Swit ve McMaugh (2012), tarafından Avustralyalı okul öncesi çocukların ilişkisel saldırgan davranışları ve olumlu sosyal davranışlarının incelendiği çalışmada örneklem grubunu yaşları üç ile beş arasında değişen (otuz beş erkek, yirmi beş kız) toplam altmış çocuktan oluşmaktadır. Çocukların sosyal davranışlarını ilişkisel saldırganlık ve olumlu sosyal davranış açısından öğretmenleri değerlendirmiştir. Çalışma sonunda dört buçuk yaşından büyük çocukların diğer çocuklara göre daha fazla ilişkisel saldırgan davranış sergilediği belirlenmiştir.

Ostrov ve ark. (2013), tarafından eğitsel medya yayınlarına maruz kalmanın, okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık düzeylerine etkisinin değerlendirildiği kısa dönem boylamsal bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada eğitsel medyaya maruz kalmanın, saldırganlık ve yardım etme gibi sosyal gelişimle ilişkili davranışlara olan etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre eğitsel medyaya maruz kalmanın hem gözlenen hem de öğretmenlerce rapor edilen ilişkisel saldırganlığı zaman içerisinde önemli derecede artırdığı görülmüştür. Ayrıca aileler tarafından sağlanan raporlara göre de, eğitsel medyaya maruz kalmanın çocukların ilişkisel saldırganlık düzeylerini önemli derecede artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Martins ve Weaver (2019), tarafından yapılan medyaya maruz kalmanın ilişkisel olarak saldırganlık davranışlar ve biliş üzerindeki etkilerini inceleyen otuz üç

Çalışmanın meta analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda ekran maruziyetinin tüm saldırgan davranışlar üzerinde pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Etki büyüklüklerine bakıldığın ekranda ilişkisel saldırganlığa maruz kalmanın sonraki yıllarda ilişkisel saldırganlıkla bağlantılı olduğu belirlenmiştir.

Lau ve Williams (2021), Hong Kong'taki dört-altı yaş arası yüz altmış sekiz çocuğun anne babalarının duygusal düzenlemeleri ile okul öncesi dönemdeki çocuklarının fiziksel ve ilişkisel saldırganlıkları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında dört-altı yaş grubu yüz altmış sekiz çocuk tabakalı ve kolay örnekleme yolu kullanılarak seçilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden beş anaokulundaki öğretmenler sınıflarındaki velilere çalışmayla ilgili bilgi vermiştir. Yüz yetmiş beş ebeveyn çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. 6 aylık aralıklarla ebeveyn duygu düzenlemesinin bireyler arasında ve çocukların saldırganlığı üzerindeki yordayıcı etkisini ölçmek için veriler toplanmıştır. Araştırma sonunda babaların duygu düzenlemeleri ile çocuklarının saldırganlığı arasında anlamlı ilişki bulunmazken annelerin yeniden değerlendirilmesi ve bastırılması ile çocukların saldırgan davranışları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Alanyazın incelendiğinde okul öncesi dönem çocuklarının televizyon, tablet, akıllı telefon gibi teknolojik alet kullanımları ve saldırganlık davranışlarını inceleyen ayrı ayrı çalışmalara rastlanmıştır. Fakat ekrana maruz kalmalarının ekran türü, içeriği, süresi ve saldırganlık yönelimlerinin hangi saldırganlık türü ile ilişki olduğunu inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Çocukların ekran kullanımlarının sosyal öğrenme ile ekran içeriklerinden saldırganlık davranışlarını etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu araştırmada 36-72 aylık çocukların ekrana maruz kalma durumu ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Çocukların okul öncesi eğitim kurumuna başladıkları 36-72 ay arasındaki dönem, sosyal ve duygusal, bilişsel, cinsel, motor ve dil gelişiminde önemli ilerlemelerin olduğu bir dönemdir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte günümüzde hemen hemen her yetişkinin evinde akıllı telefon, televizyon, bilgisayar ve tablet vb. teknolojik aletler bulunmaktadır. Okul öncesi dönemdeki çocukların duygusal

problemlerinin davranışlara yansıtıldığı ve saldırganlığın model alındığı, diğer çocukların, yetişkinlerin, televizyon programlarının veya bilgisayar oyunlarının gözlemlenmesi ile ortaya konulmaktadır. Uzun süre ekran karşısında kalan çocukların ekrandaki karakterlerin davranış kalıplarını, düşünce tarzlarını, model olabilecek kişilerin özelliklerini taklit etmeleri muhtemeldir. Çocukların ulaştıkları teknolojik aletlerdeki içeriklerin kontrolsüzlüğü ile çocukların izledikleri/oynadıkları içeriklerin süre, kullanılan ekran türü bakımından aileler tarafından kontrol edilmemesi çocuklarda saldırgan davranışların üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

36-72 aylık çocukların saldırganlık davranışında ekran maruziyetinin incelenmesinin ekran kullanımı ile saldırganlık yönelimi arasındaki ilişkiyi ortaya koyması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Yapılacak bu çalışmada, 36-72 aylık çocukların ekrana maruz kalma durumunun ekran türü, izleme/oynama süresi, içerik yönünden değerlendirilmesi ve saldırganlık yönelimi ile olan ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Alan yazın incelendiğinde çocukların ekrana maruz kalma durumları ile saldırganlık yönelimlerini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma amacı doğrultusunda, 36-72 aylık çocukların ekrana maruz kalma durumu ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin ortaya konması ve bu duruma yönelik uygulanabilir çözüm önerilerinin sunulması hedeflenmektedir. Ayrıca bu araştırmanın daha sonra yapılacak araştırmalara yol gösterici ve yardımcı olacağı düşünülmektedir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, 36-72 aylık çocukların ekran maruziyetleri ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci, verilerin değerlendirilmesi ve analizi başlıklarına yer verilmiştir.

2.2. Araştırmanın Deseni

Araştırma, 36-72 aylık çocukların ekran maruziyetleri ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla nicel desende betimsel bir araştırma olarak planlanmıştır. Betimsel araştırmalarda incelenen bir durumu aydınlatmak, olaylar arasındaki ilişkileri ortaya koymak ve çeşitli değerlendirmeler yapmak amaçlanmaktadır (Büyüköztürk ve ark., 2017).

2.3. Araştırma Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul il merkezindeki, 36-72 ay arası normal gelişim gösteren, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden, tam aileden gelen çocuğa sahip olan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 456 ebeveyn oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil edilen çocukların herhangi bir engele yönelik tanılarının, kronik hastalıklarının olmamasına ve tam aileye sahip olmalarına dikkat edilmiştir.

Araştırmaya dahil edilen 36-72 aylık çocukların demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımları Çizelge 2.1’de sunulmuştur.

Çizelge 2.1. 36-72 aylık çocukların demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımları.

Sosyo-demografik Özellikler	Gruplar	f	%
Cinsiyet	Kız	240	52,6
	Erkek	216	47,4
Yaş	36-48 Ay	213	46,7
	49-60 Ay	115	25,2
	61-72 Ay	128	28,1
Kardeş Sayısı	Tek Çocuk	172	37,7
	İki Kardeş	209	45,8
	Üç Kardeş	75	16,4

N:456

Çizelge 2.1. incelendiğinde araştırmaya katılan 36-72 aylık çocukların %52,6'sinin kız, %47,4'ünün erkek olduğu görülmektedir. Çocukların %46,7'sinin 36-48 ay arasında, %25,2'sinin 49-60 ay arasında, %28,1'inin 61-72 ay arasında olduğu; %37,7'sinin tek kardeş, %45,8'inin iki kardeş, %16,4'ünün üç kardeş ve üzeri kardeşe sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmaya dahil edilen 36-72 aylık çocukların ailelerinin demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımları Çizelge 2.1'de sunulmuştur.

Çizelge 2.2. Araştırmaya dahil edilen 36-72 aylık çocukların ailelerinin demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımları.

Sosyo-demografik Özellikler	Gruplar	f	%
Annenin Öğrenim Düzeyi	İlkokul	39	8,55
	Ortaokul	40	8,77
	Lise	77	16,89
	Lisans	262	57,46
	Lisans üstü	38	8,33
Anne Yaşı	30 yaş ve altı	154	33,8
	31-40 yaş	275	60,3
	41 yaş ve üzeri	27	5,9
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	195	42,8
	Çalışmıyor	261	57,2
Babanın Öğrenim Düzeyi	İlkokul	12	2,6
	Ortaokul	30	6,6
	Lise	112	24,6
	Lisans	242	53,1
	Lisans üstü	60	13,2
Baba Yaşı	30 yaş ve altı	57	12,5
	31-40 yaş	310	68,0
	41 yaş ve üzeri	89	19,5
Baba Çalışma Durumu	Çalışıyor	437	95,8
	Çalışmıyor	19	4,2
Aile Tipi	Çekirdek aile	424	93,0
	Geniş aile	32	7,0
Algılanan Aylık Sosyoekonomik Düzey	Alt	58	12,7
	Orta	374	82,0
	Üst	24	5,3

*Formu dolduran ebeveynden diğer ebeveyn için de bilgileri doldurması istenmiştir.

36-72 aylık çocukların araştırmaya dahil edilen ebeveynlerinden annelerin %8,1'i ilkokul mezunu, %8,6'sı ortaokul mezunu, %16,2'si lise mezunu, %57,2'si lisans mezunu ve %8,1'i lisans üstü eğitim mezunu olduğu görülmektedir. Annelerin %33,8'i 30 yaş ve altı, %60,3'ü 31-40 yaş arası, %5,9'u 41 yaş ve üzerinde olduğu görülmekte ve %42,8'inin çalışıyor, %57,2'sinin çalışmıyor olduğu görülmektedir. 36-72 aylık çocukların babalarının %2,6'sı ilkokul mezunu, %6,6'sı ortaokul mezunu, %24,6'sı lise mezunu, %53,1'i lisans mezunu ve %13,3'ünün lisans üstü öğrenim düzeyinde olduğu görülmektedir. Babaların %12,5'i 30 yaş ve altı, %68'inin 31-40 yaş arasında ve %19,5'inin 41 yaş ve üzerinde olduğu görülmekte ve %95,8'i çalışıyor, %4,2'si çalışmıyor olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan ailelerin %93'ünün çekirdek aile olduğu, %7'sinin geniş olduğu ve ailelerin algılanan aylık

sosyoekonomik düzeyinin %12,7'sinin alt düzey, %82'sinin orta düzey, %5,3'ünün üst düzey olduğu görülmektedir.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri toplama aracı olarak araştırmaya katılan 36-72 aylık çocuklar ve ebeveynlerine ilişkin sosyo-demografik bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Genel Bilgi Formu”, çocukların ekrana maruz kalma durumlarını kullanılan ekran türü, ekrana maruz kalma süresi, gün içindeki zamanı vb. bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Ekran Maruziyeti Soru Formu” ile saldırganlık yönelimlerini belirlemek amacıyla Kaynak ve ark. (2016) tarafından geliştirilen “36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği” kullanılmıştır.

2.4.1. Genel Bilgi Formu

Genel bilgi formunda 36-72 aylık çocukların yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, ebeveynlerinin sosyo-demografik özellikleri gibi bilgilere ilişkin sorular yer almaktadır. Genel Bilgi Formu, 36-72 aylık çocukların anne- babaları tarafından doldurulmuştur. Araştırmada kullanılan genel bilgi formunun örneği Ek-1.'de sunulmuştur.

2.4.2. Ekran Maruziyeti Soru Formu

Araştırmada 36-72 aylık çocukların ekrana maruz kalma durumlarını kullanılan ekran türü, ekran kullanımında tercih edilen içerik, ekran kullanım süresi, gün içinde ekran kullanım zamanı gibi bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış ve üç Çocuk Gelişimi uzmanından görüş alınarak son şekli verilmiştir. “Ekran Maruziyeti Soru Formu”, 36-72 aylık çocukların ebeveynleri tarafından

doldurulmuştur. Araştırmada kullanılan ekran maruziyeti soru formunun örneği Ek-2.'de sunulmuştur.

2.4.3. 36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği

Araştırmada 36-72 aylık çocukların saldırganlık yönelimlerini incelemek amacıyla Kaynak ve ark. (2016), tarafından geliştirilen “36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek formunda 27 madde bulunmaktadır. Maddeler 1= hiçbir zaman yapmaz, 4= ara sıra yapar ve 7=her zaman/sürekli yapar şeklinde 7’li likert tipi kategorilere ayrılmıştır. Ölçek puanlamasında ters madde bulunmamaktadır. Ölçek maddelerinden elde edilen puanlar toplanarak toplam puan elde edilir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 159, en düşük puan 27’dir. Madde puanlarının toplanmasının ardından elde edilen değerin artması/yükselmesi ilgili alt boyuta yönelik saldırganlığın da artması/yükselmesi olarak yorumlanmaktadır. Ölçek dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar; başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (1-8 arası maddeler), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık (9-15 arası maddeler), kendine yönelik saldırganlık (16-20 arası maddeler) ve eşyalara/nesnelere yönelik saldırganlık (21-27 arası maddeler) olarak isimlendirilmiştir. Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, ‘Bir başkasının elindeki nesneyi zorla alır, canını acıtmak için bir başkasını ısırır’; başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, ‘Bir başkasının dışlanmasını sağlar (Örneğin arkadaşlarından birinin oyuna dahil edilmesine engel olur), birini küçümsemek için ona hoşlanmayacağı bir isim takar.’; kendine yönelik saldırganlık, ‘öfkeli bir şekilde kendi canını yakmak için saçını çeker, kasten başını duvara, yere vb. vurur’; eşyalara/nesnelere yönelik saldırganlık ‘eşyaları kırmak amacı ile fırlatır/yerden yere atar, zarar vermek amacı ile eşyaları ısırır’ gibi sorulardan oluşmaktadır. Ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmaları sırasında veriler okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 36-72 aylık çocukların öğretmenlerinden elde edilmiştir. Ölçek geliştirme süreci tamamlandıktan sonra “eğer bir çocuk saldırgan ise sadece okulda değil günlük hayatında da bu davranışı göstermelidir” hipotezinden yola çıkarak öğretmenlerin yanı sıra çocukların ebeveynleri tarafından da ölçek formunun doldurulması istenmiştir. Ebeveynlerin

çocukları için doldurduğu ölçek formları ile aynı çocuklar için öğretmenlerin doldurduğu formlardan elde edilen puanlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($r=,523$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($r=,464$), kendine yönelik saldırganlık ($r=,872$) ve nesnelere eşyalara yönelik saldırganlık ($r=,709$) korelasyon katsayıları sonucunda formlar arasında 0,01 düzeyinde anlamlı orta ve yüksek korelasyon olduğu belirlenmiştir (Kaynak ve ark., 2016).

Ölçeğin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı $C\alpha$,957 olarak tespit edilirken; alt boyutlar için başkalarına yönelik fiziksel saldırganlıkta $C\alpha$,946 başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık $C\alpha$,945, kendine yönelik saldırganlık $C\alpha$,853 ve nesnelere eşyalara yönelik saldırganlık $C\alpha$,920 olarak belirlenmiştir (Kaynak ve ark., 2016).

Bu araştırmada 36-72 aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği alt boyutlarının Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları hesaplanmış, ölçeğin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı $C\alpha$,926, başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık $C\alpha$,849, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık $C\alpha$,857, kendine yönelik saldırganlık $C\alpha$,770 ve nesnelere eşyalara yönelik saldırganlık $C\alpha$,888 olarak belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan 36-72 aylık çocuklara yönelik saldırganlık yönelim ölçeği Ek-3.'te sunulmuştur.

2.5. Veri Toplama Süreci

Çalışmanın evrenini İstanbul il merkezindeki 36-72 aylık çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. MEB 2018-2019 öğretim yılı istatistik verilerinden alınan bilgilere göre okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 36-72 ay arasında İstanbul ilinde 238.005 çocuk bulunmaktadır (MEB, 2019). Yapılan örneklem hesabına göre %95 güven aralığı ve 0,05 hata payı ile en az 383 çocuğun ebeveyni ile araştırmanın yapılması belirlenmiştir. Araştırmacı tarafından '36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği' İzni (Ek-4) ve Etik Kurul İzni (Ek-5) alındıktan sonra

araştırma verileri çevrimiçi formlar kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada kullanılacak ölçek ve form maddeleri çevrimiçi forma aktarılmıştır. Çevrimiçi form, araştırma hakkında bilgi yazısı ve onam formu ile başlatılmıştır. Araştırmaya katılmaya gönüllü ebeveynlerin çalışmaya devam etmesi sağlanmıştır. Çalışmada veriler, basit tesadüfî örnekleme yöntemi ile araştırmaya katılmayı kabul eden, İstanbul il merkezinde yaşayan, 36-72 ay arası normal gelişim gösteren, tam aileden gelen ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğa sahip ebeveynlerden elde edilmiştir. Araştırma verileri toplandıktan sonra incelenmiş araştırmanın çalışma grubuna uymayan ölçek formları araştırma kapsamı dışında tutulmuş ve 36-72 aylık 456 çocuğun ebeveyni araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın verileri Kasım 2020 ile Ocak 2021 tarihleri arasında toplanmıştır.

2.6. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi için Statistical Package for Social Sciences (SPSS) bilgisayar programı kullanılmıştır. Sosyo-demografik verilerin ve ekran kullanımının gün içindeki zamanı, kullanılan ekran türü, kullanım süresi, kullanılan içerik, ekran kullanımının kiminle gerçekleştiği verilerinin değerlendirilmesinde sayı ve yüzdelik değerler hesaplanmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin dağılımının analizinde öncelikle normallik testi yapılmıştır.

36-72 aylık çocuklara yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeğine ilişkin Normallik Testi Kolmogorov-Smirnov ve Basıklık arpıklık Sonuçları izelge 2.3.'de sunulmuştur.

Çizelge 2.2. 36-72 aylık çocuklara yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeğine ilişkin normallik testi Kolmogorov-Smirnov ve Basıklık Çarpıklık sonuçları.

Değişkenler	Kolmogorov-Smirnov			Çarpıklık		Basıklık	
	Z	Sd	p	Değer	SH	Değer	SH
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	0,18	456	0,00	2,01	0,11	5,18	0,23
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	0,30	456	0,00	4,04	0,11	23,40	0,23
Kendine Yönelik Saldırganlık	0,39	456	0,00	5,13	0,11	34,68	0,23
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	0,27	456	0,00	3,27	0,11	13,23	0,23
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	0,21	456	0,00	3,08	0,11	13,69	0,23

SH= Standart hata

Çizelge 2.2.'de 36-72 aylık çocuklara yönelik saldırganlık yönelim ölçeği ve alt boyutlarına ilişkin normallik testi sonuçları incelendiğinde, dağılımının normal dağılmadığı belirlenmiştir ($p>0,01$). Veri dağılımında elde edilen p değerlerinin 0,05'ten büyük olması verilerin normal dağılım gösterdiğini, 0,05'ten küçük olması ise verilerin normal dağılım göstermediğini ifade etmektedir (Büyüköztürk ve ark., 2018).

Bu araştırma grubunda 36-72 aylık çocukların sayısının 50'den fazla olması nedeniyle Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmıştır. Araştırma amacına uygun olarak, '36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği'nden elde edilen puanları iki kategorili değişkenlere (cinsiyet, kendine ait teknolojik aleti olma durumu, ebeveynlerin çocuğunun teknolojik aletleri ne kadar süre kullanması gerektiğini bilme durumu, ekran kullanımında kural/denetim durumu, kural denetimi uyma durumu, ekran kullanımından sonra tarayıcı geçmişini kontrol etme durumu, kullanılan ekranın içeriğini değerlendirmek için önceden izleme/oynama durumu, izlenmediği halde televizyonun açık kalma durumu, televizyon izlenmediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçirme durumu) göre karşılaştırmak için Mann-Whitney U testi, ikiden fazla kategorili değişkenlere (kullanılan ekran türü, günlük ekran kullanım süresi,

izlenen/oylanan ekrandaki içerik, günlük ekran kullanımlarını kiminle izlediğine/oynadığı, ekranda izlenen/oylanan program hakkında yetişkinlerin çocukla konuşma durumu, kullanılan ekranı izleme/oynama amacı, yaş, kardeş sayısı) göre karşılaştırmak için ise Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Farkın kaynağını belirlemek için Mann-Whitney U testi uygulanarak ikili karşılaştırmalar yapılmış ve Bonferroni düzeltmesi yapılarak sonuçlar raporlanmıştır.

Araştırma kapsamında, yaş değişkeninin ekran türü, hafta içi toplam süre, içerik ve kiminle izleme/oynama durumu değişkenleri ile anlamlı bir ilişkiye sahip olup olmadığını belirlemek için ki-kare analizi uygulanmıştır.

Araştırmanın amacına uygun olarak 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanım süresine ile Saldırganlık Yönelim Ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek için Spearman korelasyon katsayıları hesaplanmıştır.

Analizler için güven aralığı %95 olarak belirlenmiş, $p < 0,05$ değerleri anlamlı kabul edilmiştir. SPSS 25.0 istatistik paket programı kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir.

3. BULGULAR

36-72 aylık çocukların ekran maruziyetleri ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan ‘‘Genel Bilgi Formu’’ ve ‘‘Ekran Maruziyeti Soru Formu’’ ile Kaynak ve ark., (2016), tarafından geliştirilen ‘‘36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği’’ kullanılmıştır. Yapılan uygulamalardan elde edilen bulgular çizelgeler halinde aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 3.1.’de 36-72 aylık çocukların sabah kullandığı ekranın türünün, kullanım sürelerinin, izlenen/oylanan içeriklerin, kiminle izlendiğinin/oynandığının ve izlenme/oynama biçimlerinin dağılımına ilişkin sayı ve yüzdelik değerler sunulmuştur.

Çizelge 3.1. 36-72 aylık çocukların sabah kullandığı ekranın türünün, kullanım sürelerinin, izlenen/oylanan içeriklerin, kiminle izlendiğinin/oynandığının ve izlenme/oynama biçimlerinin dağılımı.

			f	%
Sabah kullanılan ekran türü	Televizyon	Evet	311	68,2
		Hayır	145	31,8
	Tablet	Evet	69	15,1
		Hayır	387	84,8
	Akıllı telefon	Evet	166	36,4
		Hayır	290	63,6
	Bilgisayar	Evet	41	8,9
		Hayır	415	91
Sabah kullanılan ekran türü ve süresi	Televizyon	0-1 Saat	221	48,4
		1-3 Saat	80	17,5
		3-6 Saat	10	2,1
		Kullanmaz	145	31,8
	Tablet	0-1 Saat	43	9,4
		1-3 Saat	22	4,8
		3-6 Saat	4	0,8
		Kullanmaz	387	84,8
	Akıllı telefon	0-1 Saat	142	31,1
		1-3 Saat	23	5
		3-6 Saat	1	0,2
		Kullanmaz	290	63,6

Çizelge 3.1. Devam.

		f	%
Sabah kullanılan ekranın içeriği	Bilgisayar	0-1 Saat	27 5,9
		1-3 Saat	12 2,6
		3-6 Saat	2 0,4
		Kullanmaz	415 91
	Televizyon	Çizgifilm, film, dizi, youtube vlogları	200 43,8
		Eğitsel (Etkinlik vs.)	48 10,5
		Eğlence (Oyun, müzik vb.)	56 12,2
		Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları vb)	7 1,5
		Kullanmaz	145 31,8
	Tablet	Çizgifilm, film, dizi, youtube vlogları	6 1,3
		Eğitsel (Etkinlik vs.)	15 3,2
		Eğlence (Oyun, müzik vb.)	29 6,3
		Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları vb)	8 1,7
		Kullanmaz	387 84,8
	Akıllı telefon	Çizgifilm, film, dizi, youtube vlogları	75 16,4
		Eğitsel (Etkinlik vs.)	25 5,4
		Eğlence (Oyun, müzik vb.)	55 12,0
		Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları vb)	11 2,4
		Kullanmaz	290 63,6
	Bilgisayar	Çizgifilm, film, dizi, youtube vlogları	11 2,4
		Eğitsel (Etkinlik vs.)	13 2,8
		Eğlence (Oyun, müzik vb.)	10 2,1
		Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları vb)	7 1,5
		Kullanmaz	415 91
Sabah kullanılan ekranı kiminle izlediği/oynadığı	Televizyon	Kullanmaz	145 31,8
		Küçük kardeş, abi/abla vs.	91 19,9
		Tek başına	73 16
		Yetişkinle birlikte	147 32,2
	Tablet	Kullanmaz	387 84,8
		Küçük kardeş, abi/abla vs.	10 2,1
		Tek başına	37 8,1
		Yetişkinle birlikte	22 4,8
	Akıllı telefon	Kullanmaz	290 63,6
		Küçük kardeş, abi/abla vs.	36 7,8
		Tek başına	66 14,4
		Yetişkinle birlikte	64 14
	Bilgisayar	Kullanmaz	415 91
		Küçük kardeş, abi/abla vs.	10 2,1
		Tek başına	16 3,5
		Yetişkinle birlikte	15 3,2

Çizelge 3.1. incelendiğinde, araştırmaya dahil edilen 36-72 aylık çocukların sabah televizyonu (%68,2) daha çok kullandığı görülmektedir. Çocukların sabah tablet (%84,9), akıllı telefon (%63,6) ve bilgisayar (%91) kullanmadığı görülmektedir. Sabah izlenen televizyon 0-1 saat (%48,5) süre ile daha çok kullanılmaktadır. Sabah

izlenen televizyonda çizgifilm, film, dizi, youtube vlogları gibi içeriklerin (%44,3) daha çok izlenmekte olduğu görülmektedir. Sabah izlenen televizyonun sırasıyla yetişkinle birlikte (%32,2), küçük kardeş, abi/abla vs. ile (%20) ve tek başına (%16) daha çok izlendiği görülmektedir.

Çizelge 3.2.'de 36-72 aylık çocukların öğlen kullandığı ekranın türünün, kullanım sürelerinin, izlenen/oylanan içeriklerin, kiminle izlendiğinin/oynandığının ve izlenme/oynama biçimlerinin dağılımına ilişkin sayı ve yüzdelik değerler sunulmuştur.

Çizelge 3.2. 36-72 aylık çocukların öğle kullandığı ekranın türünün, kullanım sürelerinin, izlenen/oylanan içeriklerin, kiminle izlendiğinin/oynandığının ve izlenme/oynama biçimlerinin dağılımı.

			f	%
Öğle kullanılan ekran türü	Televizyon	Evet	238	52,19
		Hayır	218	47,81
	Tablet	Evet	76	16,7
		Hayır	380	83,3
	Akıllı telefon	Evet	138	30,26
		Hayır	318	69,74
	Bilgisayar	Evet	61	13,38
		Hayır	395	86,62
Öğle kullanılan ekran türü ve süresi	Televizyon	0-1 Saat	162	35,53
		1-3 Saat	64	14,04
		3-6 Saat	12	2,63
		Kullanmaz	218	47,81
	Tablet	0-1 Saat	53	11,62
		1-3 Saat	28	6,14
		3-6 Saat	3	0,66
		Kullanmaz	380	83,33
	Akıllı telefon	0-1 Saat	95	20,83
		1-3 Saat	37	8,11
		3-6 Saat	6	1,32
		Kullanmaz	318	69,74
	Bilgisayar	0-1 Saat	34	7,46
		1-3 Saat	17	3,73
		3-6 Saat	10	2,19
		Kullanmaz	395	86,62

Çizelge 3.2. Devam.

		f	%
Öğle kullanılan ekranın içeriği	Televizyon	Çizgifilm, Film, Dizi, Youtube vlogları	149 32,68
		Eğitsel (Etkinlik vs.)	30 6,58
		Eğlence (Oyun, müzik vb.)	50 10,96
		Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları vb)	9 1,97
		Kullanmaz	218 47,81
	Tablet	Çizgifilm, Film, Dizi, Youtube vlogları	18 3,95
		Eğitsel (Etkinlik vs.)	29 6,36
		Eğlence (Oyun, müzik vb.)	21 4,61
		Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları vb)	8 1,75
		Kullanmaz	380 83,33
	Akıllı telefon	Çizgifilm, Film, Dizi, Youtube vlogları	49 10,75
		Eğitsel (Etkinlik vs.)	42 9,21
		Eğlence (Oyun, müzik vb.)	35 7,68
		Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları vb)	12 2,63
		Kullanmaz	318 69,74
	Bilgisayar	Çizgifilm, Film, Dizi, Youtube vlogları	23 5,04
		Eğitsel (Etkinlik vs.)	17 3,73
		Eğlence (Oyun, müzik vb.)	17 3,73
		Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları vb)	4 0,88
		Kullanmaz	395 86,62
Öğle kullanılan ekranı kiminle izlediği/oynadığı	Televizyon	Kullanmaz	218 47,81
		Küçük kardeş, abi/abla vs.	72 15,79
		Tek başına	47 10,31
		Yetişkinle birlikte	119 26,10
		Kullanmaz	380 83,33
	Tablet	Küçük kardeş, abi/abla vs.	18 3,95
		Tek başına	30 6,58
		Yetişkinle birlikte	28 6,14
		Kullanmaz	318 69,74
	Akıllı telefon	Küçük kardeş, abi/abla vs.	32 7,02
		Tek başına	56 12,28
		Yetişkinle birlikte	50 10,96
		Kullanmaz	395 86,62
	Bilgisayar	Küçük kardeş, abi/abla vs.	23 5,04
		Tek başına	15 3,29
		Yetişkinle birlikte	23 5,04

Çizelge 3.2. incelendiğinde, çocukların öğle televizyonu (%52,2) daha çok kullandığı görülmektedir. Çocukların büyük bir oranı öğle tablet (%83,3), akıllı telefon (%72,1) ve bilgisayar (%87,3) kullanmamaktadır. Öğle izlenen televizyon 0-1 saat (%35,3) süre ile daha çok kullanılmaktadır. Öğle izlenen televizyonda film, dizi,

youtube vlogları gibi içerikler (%33,1) daha çok izlendiği görülmektedir. Öğle televizyonun sırasıyla yetişkinle birlikte (%26,1), küçük kardeş, abi/abla vs. ile (%15,6) ve tek başına (%10,1) daha çok izlendiği görülmektedir.

Çizelge 3.3.'de 36-72 aylık çocukların akşam kullandığı ekranın türünün, kullanım sürelerinin, izlenen/oylanan içeriklerin, kiminle izlendiğinin/oynandığının ve izlenme/oynama biçimlerinin dağılımına ilişkin sayı ve yüzdelik değerler sunulmuştur.

Çizelge 3.3. 36-72 aylık çocukların akşam kullandığı ekranın türünün, kullanım sürelerinin, izlenen/oylanan içeriklerin, kiminle izlendiğinin/oynandığının ve izlenme/oynama biçimlerinin dağılımı.

			f	%
Akşam kullanılan ekran türü	Televizyon	Evet	217	47,59
		Hayır	239	52,41
	Tablet	Evet	78	17,11
		Hayır	378	82,89
	Akıllı telefon	Evet	151	33,11
		Hayır	305	66,89
	Bilgisayar	Evet	43	9,43
		Hayır	413	90,57
Akşam kullanılan ekran türü ve süresi	Televizyon	0-1 Saat	160	35,09
		1-3 Saat	51	11,18
		3-6 Saat	6	1,32
		Kullanmaz	239	52,41
	Tablet	0-1 Saat	55	12,06
		1-3 Saat	23	5,04
		3-6 Saat	0	0
		Kullanmaz	378	82,89
	Akıllı telefon	0-1 Saat	118	25,88
		1-3 Saat	33	7,24
		3-6 Saat	0	0
		Kullanmaz	305	66,89
	Bilgisayar	0-1 Saat	32	7,02
		1-3 Saat	11	2,41
		3-6 Saat	0	0
		Kullanmaz	413	90,57

Çizelge 3.3. Devam.

		f	%
Akşam kullanılan ekranın içeriği	Televizyon	Çizgifilm, Film, Dizi, Youtube vlogları	125 27.41
		Eğitsel (Etkinlik vs.)	36 7.89
		Eğlence (Oyun, müzik vb.)	51 11.18
		Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları vb)	5 1.10
		Kullanmaz	239 52.41
	Tablet	Çizgifilm, Film, Dizi, Youtube vlogları	23 5.04
		Eğitsel (Etkinlik vs.)	19 4.17
		Eğlence (Oyun, müzik vb.)	31 6.80
		Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları vb)	5 1.10
		Kullanmaz	378 82.89
	Akıllı telefon	Çizgifilm, Film, Dizi, Youtube vlogları	78 17.11
		Eğitsel (Etkinlik vs.)	25 5.48
		Eğlence (Oyun, müzik vb.)	43 9.43
		Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları vb)	5 1.10
		Kullanmaz	305 66.89
	Bilgisayar	Çizgifilm, Film, Dizi, Youtube vlogları	10 2.19
		Eğitsel (Etkinlik vs.)	10 2.19
		Eğlence (Oyun, müzik vb.)	20 4.39
		Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları vb)	3 0.66
		Kullanmaz	413 90.57
Akşam kullanılan ekranı kiminle izlediği/oynadığı	Televizyon	Kullanmaz	239 52.41
		Küçük kardeş, abi/abla vs.	40 8.77
		Tek başına	14 3.07
		Yetişkinle birlikte	166 36.40
	Tablet	Kullanmaz	378 82.89
		Küçük kardeş, abi/abla vs.	17 3.73
		Tek başına	29 6.36
		Yetişkinle birlikte	32 7.02
	Akıllı telefon	Kullanmaz	305 66.89
		Küçük kardeş, abi/abla vs.	17 3.73
		Tek başına	55 12.06
		Yetişkinle birlikte	79 17.32
	Bilgisayar	Kullanmaz	413 90.57
		Küçük kardeş, abi/abla vs.	11 2.41
		Tek başına	7 1.54
		Yetişkinle birlikte	25 5.48

Çizelge 3.3. incelendiğinde, çocukların akşam televizyonu (%47,6) daha çok kullandığı görülmektedir. Çocukların büyük bir oranı akşam, akıllı telefon (%66,9), tablet (%85,1) ve bilgisayar (%90,6) kullanmamaktadır. Akşam izlenen televizyon 0-1 saat (%36,4) süre ile daha çok kullanılmaktadır.

Akşam izlenen televizyonda çizgifilm, film, dizi, youtube vlogları gibi içerikler (%30,3) daha çok izlendiği görülmektedir. Akşam televizyonun sırasıyla yetişkinle birlikte (%37,1), Küçük kardeş, abi/abla vs. ile (%9,4) ve tek başına (%3,7) daha çok izlendiği belirlenmiştir.

Çizelge 3.4.'de 36-72 aylık çocukların kullandıkları ekran türüne göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.4. 36-72 aylık çocukların kullandıkları ekran türüne göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Kullanılan Ekran türü	N	$\bar{X}$	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Televizyon	256	13,25	5,49	227,51	3,17	0,53	-
	Tablet	49	12,84	5,68	208,11			
	Akıllı telefon	120	14,76	7,60	242,48			
	Bilgisayar	11	12,55	6,38	198,23			
	Hiçbiri	20	13,85	7,06	223,98			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Televizyon ^a	256	9,04	4,56	215,84	13,55	0,01*	c>a
	Tablet ^b	49	8,39	3,35	205,86			
	Akıllı telefon ^c	120	10,28	4,81	258,61			
	Bilgisayar ^d	11	8,27	1,49	225,41			
	Hiçbiri ^e	20	10,40	5,25	267,08			
Kendine Yönelik Saldırganlık	Televizyon	256	5,75	2,00	228,12	0,60	0,96	-
	Tablet	49	5,59	1,35	229,42			
	Akıllı telefon	120	5,93	2,81	230,57			
	Bilgisayar	11	5,18	0,40	206,36			
	Hiçbiri	20	6,40	3,62	230,90			
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	Televizyon	256	10,25	5,28	226,26	4,99	0,29	-
	Tablet	49	9,49	4,41	198,49			
	Akıllı telefon	120	11,22	6,46	244,65			
	Bilgisayar	11	9,73	2,72	250,41			
	Hiçbiri	20	12,50	10,15	221,73			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	Televizyon	256	38,29	13,40	225,25	7,64	0,11	-
	Tablet	49	36,31	12,47	192,00			
	Akıllı telefon	120	42,19	18,46	250,81			
	Bilgisayar	11	35,73	7,93	210,45			
	Hiçbiri	20	43,15	22,53	235,53			

*p<0,05

Çizelge 3.4. incelendiğinde, 36-72 aylık çocukların kullandıkları ekran türüne göre saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık (H=13,55; p<0,05) puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Sıra ortalamaları incelendiğinde akıllı telefon kullanan çocukların sıra ortalamaları (Sıra $\bar{X}$ =258,61) televizyon seyreden çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ =215,84) anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($H=3,17$; $p>0,05$), kendine yönelik saldırganlık ($H=0,60$; $p>0,05$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ($H=4,99$; $p>0,05$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam ($H=7,64$; $p>0,05$) puanlarının anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Çizelge 3.5.'de 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanım süresine göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.5. 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanım süresine göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Günlük Ekran Kullanım Süresi	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	0-1 saat ^a	56	11,32	5,05	164,57	31,00	0,00*	e>a, e>b, e>c, e>d
	2-3 saat ^b	168	12,88	5,05	218,98			
	4-5 saat ^c	97	13,43	5,16	234,19			
	6-7 saat ^d	66	13,56	6,16	231,39			
	8 saat ve üzeri ^e	69	17,55	9,03	292,80			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	0-1 saat	56	8,16	2,68	185,29	9,59	0,05	-
	2-3 saat	168	9,20	4,57	226,64			
	4-5 saat	97	9,27	3,51	235,15			
	6-7 saat	66	9,70	4,18	249,08			
	8 saat ve üzeri	69	10,38	6,62	239,06			
Kendine Yönelik Saldırganlık	0-1 saat ^a	56	5,61	1,66	220,36	22,96	0,00*	e>a, e>b, e>c, e>d
	2-3 saat ^b	168	5,46	1,55	209,56			
	4-5 saat ^c	97	5,60	1,42	229,69			
	6-7 saat ^d	66	5,70	1,50	230,41			
	8 saat ve üzeri ^e	69	7,14	4,32	277,72			
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	0-1 saat ^a	56	9,36	4,65	184,94	15,45	0,00*	e>a, e>b, e>c, e>d
	2-3 saat ^b	168	9,83	4,58	219,38			
	4-5 saat ^c	97	10,25	4,56	234,12			
	6-7 saat ^d	66	10,11	3,97	234,91			
	8 saat ve üzeri ^e	69	13,86	9,85	272,02			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	0-1 saat ^a	56	34,45	11,06	165,91	28,41	0,00*	e>a, e>b, e>c, e>d
	2-3 saat ^b	168	37,37	11,95	217,67			
	4-5 saat ^c	97	38,55	10,93	235,26			
	6-7 saat ^d	66	39,06	12,71	237,11			
	8 saat ve üzeri ^e	69	48,93	25,80	287,93			

* $p<0,05$

Çizelge 3.5. incelendiğinde, 36-72 aylık çocukların kullandıkları günlük ekran kullanım süresine göre saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H

testi sonucunda, başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($H=31,00$; $p<0,05$), kendine yönelik saldırganlık ($H=22,96$; $p<0,05$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ($H=15,45$; $p<0,05$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam ($H=28,41$; $p<0,05$) puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Sıra ortalamalarına göre günlük ekran kullanım süresi 8 saat ve üzeri (Sıra $\bar{X} = 292,80$) olan çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık sıra ortalamaları, günlük ekran kullanım süresi 0-1 Saat (Sıra $\bar{X}=164,57$), 2-3 saat (Sıra $\bar{X}=218,98$), 4-5 saat (Sıra $\bar{X}=234,19$) ve 6-7 saat (Sıra $\bar{X}=231,39$) olan çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık sıra ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bununla birlikte günlük ekran kullanım süresi 8 saat ve üzeri (Sıra $\bar{X}=277,72$) olan çocukların kendine yönelik saldırganlık sıra ortalamaları, günlük ekran kullanım süresi 0-1 Saat (Sıra $\bar{X}=220,36$), 2-3 saat (Sıra $\bar{X}=209,56$), 4-5 saat (Sıra $\bar{X}=229,69$) ve 6-7 saat (Sıra $\bar{X}=230,41$) olan çocukların kendine yönelik saldırganlık sıra ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık sıra ortalamalarına göre günlük ekran kullanım süresi 8 saat ve üzeri (Sıra $\bar{X}=272,02$) olan çocukların günlük ekran kullanım süresi 0-1 Saat (Sıra $\bar{X}= 184,94$), 2-3 saat (Sıra $\bar{X}=219,38$), 4-5 saat (Sıra $\bar{X}=234,12$) ve 6-7 saat (Sıra $\bar{X}=234,91$) olan çocukların sıra ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları sıra ortalamalarına göre günlük ekran kullanım süresi 8 saat ve üzeri (Sıra $\bar{X}=287,93$) olan çocukların saldırganlık yönelim ölçeği toplam sıra ortalamaları, günlük ekran kullanım süresi 0-1 Saat (Sıra $\bar{X}= 165,91$), 2-3 saat (Sıra $\bar{X}=217,67$), 4-5 saat (Sıra $\bar{X}=235,26$) ve 6-7 saat (Sıra $\bar{X}=237,11$) olan çocukların saldırganlık yönelim ölçeği toplam sıra ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bununla birlikte, günlük izleme/oynama süresine göre başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($H=9,59$; $p \geq 0,05$) puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Çizelge 3.6.'da 36-72 aylık çocukların gün içinde izlediği/oynadığı ekrandaki içeriğe göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.6. 36-72 aylık çocukların gün içinde izlediği/oynadığı ekrandaki içeriğe göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	İzlenen/Oynanan Ekrandaki İçerik	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Çizgi Film, Animasyon vs.	282	13,09	5,40	221,43	7,67	0,05	-
	Oyun	94	13,06	5,51	220,36			
	Televizyon programı/dizi vs.	7	12,57	4,50	216,57			
	Video	73	16,44	9,02	267,42			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Çizgi Film, Animasyon vs. ^a	282	8,90	4,15	214,17	11,41	0,01*	d>a
	Oyun ^b	94	9,98	5,10	250,85			
	Televizyon programı/dizi vs. ^c	7	8,00	1,53	200,93			
	Video ^d	73	10,30	5,14	257,73			
Kendine Yönelik Saldırganlık	Çizgi Film, Animasyon vs.	282	5,67	1,93	225,62	2,15	0,54	-
	Oyun	94	5,93	2,34	227,11			
	Televizyon programı/dizi vs.	7	5,57	1,51	208,00			
	Video	73	6,16	3,16	243,39			
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	Çizgi Film, Animasyon vs. ^a	282	9,80	4,49	216,39	11,38	0,01*	d>a
	Oyun ^b	94	11,06	6,79	228,40			
	Televizyon programı/dizi vs. ^c	7	10,86	4,26	283,93			
	Video ^d	73	12,49	8,11	270,08			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	Çizgi Film, Animasyon vs. ^a	282	37,46	12,18	217,02	9,99	0,02*	d>a
	Oyun ^b	94	40,03	16,67	229,88			
	Televizyon programı/dizi vs. ^c	7	37,00	9,42	223,14			
	Video ^d	73	45,40	21,86	271,59			

* $p < 0,05$

Çizelge 3.6. incelendiğinde, 36-72 aylık çocukların gün içinde izlediği/oynadığı ekrandaki içeriğe göre Saldırganlık Yönelimi toplam ve alt boyutları

puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H Testi sonucunda başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($H=11,41$; $p<0,05$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ($H=11,38$; $p<0,05$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam ($H=9,99$; $p<0,05$) puanları anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Sıra ortalamaları dikkate alındığında video izleyen çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık sıra ortalamaları (Sıra $\bar{X}=257,73$), çizgi film, animasyon izleyen çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}=214,17$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık sıra ortalamalarında video izleyen çocukların (Sıra $\bar{X}=270,08$), çizgi film/animasyon izleyenlerin sıra ortalamasından (Sıra $\bar{X}=216,39$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu ve saldırganlık yönelimi toplam sıra ortalamalarında video izleyen çocukların sıra ortalamalarının (Sıra $\bar{X}=271,59$) çizgi film, animasyon izleyen çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}=217,02$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte 36-72 aylık çocukların bir gün içinde izlediği/oynadığı ekrandaki içeriğe göre başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($H=7,67$; $p\geq 0,05$) ve kendine yönelik saldırganlık ($H=2,15$; $p>0,05$) puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 3.7.'de 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanımlarını kiminle izlediğine/oynadığına göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.7. 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanımlarını kiminle izlediğine/oynadığına göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Günlük Ekran Kullanımlarını Kiminle İzlediğine/Oynadığı	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık	Abi/Abla ^a	100	14,29	6,26	254,26	10,73	0,03*	a>b
	Anne ^b	172	12,56	5,33	204,24			
	Baba ^c	52	13,50	5,34	235,69			
	Tek başına ^d	99	14,72	7,91	235,02			
	Diğer ^e	33	13,85	5,65	246,00			
Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık	Abi/Abla	100	9,78	6,11	230,39	5,93	0,20	-
	Anne	172	8,77	3,22	214,74			
	Baba	52	8,87	3,26	223,98			
	Tek başına	99	9,77	5,03	241,38			
	Diğer	33	10,36	4,74	262,98			
Kendine yönelik saldırganlık	Abi/Abla	100	5,88	2,86	227,30	0,32	0,99	-
	Anne	172	5,68	1,91	226,69			
	Baba	52	6,00	2,84	233,78			
	Tek başına	99	5,83	1,96	228,24			
	Diğer	33	5,76	1,62	234,06			
Nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık	Abi/Abla ^a	100	9,83	5,40	214,40	11,37	0,02*	d>b
	Anne ^b	172	9,78	4,35	210,78			
	Baba ^c	52	10,56	4,01	254,21			
	Tek başına ^d	99	12,43	8,49	256,33			
	Diğer ^e	33	10,52	4,84	239,59			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği toplam puan	Abi/Abla	100	39,78	17,13	238,28	8,22	0,08	-
	Anne	172	36,80	11,79	206,35			
	Baba	52	38,92	12,19	239,81			
	Tek başına	99	42,75	19,69	242,52			
	Diğer	33	40,48	13,11	254,47			

*p<0,05

Çizelge 3.7. incelendiğinde, 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanımlarını kiminle izlediğine/oynadığına göre saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (H=10,73; p<0,05) ve nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık (H=11,37; p<0,05) puanlarının günlük ekran kullanımlarını kiminle izlediğine/oynadığı durumuna göre anlamlı bir farklılık yarattığı belirlenmiştir.

Sıra ortalamaları incelendiğinde günlük ekran kullanımlarında Abi/ablası ile izleyen/oyunayan çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık sıra ortalamalarının (Sıra $\bar{X}$ = 254,26), annesi ile izleyen/oyunayan çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ = 204,24) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca günlük ekran kullanımlarını tek başına izleyen/oyunayan çocukların nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık sıra ortalamalarının (Sıra $\bar{X}$ = 256,33), annesi ile izleyen/oyunayan çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ = 210,78) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bununla birlikte başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($H=5,93$; $p>0,05$), kendine yönelik saldırganlık ($H=0,32$; $p>0,05$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam ($H=8,22$; $p>0,05$) puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Çizelge 3.8.'de 36-72 aylık çocukların ekranda izlenen/oyunanan program hakkında yetişkinlerin çocukla konuşma durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.8. 36-72 aylık çocukların ekranda izlenen/oynanan program hakkında yetişkinlerin çocukla konuşma durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Çocukla Konuşma Durumu	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık	Evet ^a	394	13,14	5,77	219,57			
	Hayır ^b	46	17,50	8,21	305,61	17,73	0,00*	b>a
	Yetişkin yok ^c	16	14,06	7,29	226,75			
Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık	Evet	394	9,23	4,41	224,87			
	Hayır	46	10,57	5,87	263,39	4,17	0,12	-
	Yetişkin yok	16	8,38	1,93	217,56			
Kendine yönelik saldırganlık	Evet ^a	394	5,72	2,22	224,06			
	Hayır ^b	46	6,59	2,69	271,51	9,54	0,01*	b>a
	Yetişkin yok ^c	16	5,44	1,03	214,16			
Nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık	Evet ^a	394	10,20	5,42	219,63			
	Hayır ^b	46	13,09	7,84	295,08	14,83	0,00*	b>a
	Yetişkin yok ^c	16	10,69	6,44	255,41			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği toplam puan	Evet ^a	394	38,29	14,47	219,55			
	Hayır ^b	46	47,74	19,57	305,97	17,76	0,00*	b>a
	Yetişkin yok ^c	16	38,56	14,11	226,19			

*p<0,05

Çizelge 3.8. incelendiğinde, 36-72 aylık çocukların ekranda izlenen/oynanan program hakkında yetişkinlerin çocukla konuşma durumuna göre saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda 36-72 aylık çocukların yanında bulunan yetişkin ve çocuklarla ekranda izlenen/oynanan program hakkında konuşma durumuna göre Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık (H=4,17; p>0,05) puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Bununla birlikte, 36-72 aylık çocukların yanında yetişkin bulunan ve ekranda izlenen/oynanan program hakkında çocukla konuşma durumuna göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (H=17,73; p<0,05), kendine yönelik saldırganlık (H=9,54; p<0,05), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık (H=14,83; p<0,05) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam (H=17,76; p<0,05) puanları arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir.

Yanındaki yetişkinler tarafından kullanılan ekrandaki izlenen/oynanan program hakkında konuşulmayan çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimleri sıra ortalamaları (Sıra $\bar{X}$ =305,61), program hakkında konuşulan çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ =219,57) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kendine yönelik saldırganlık yönelimleri sıra ortalamalarına bakıldığında, program hakkında konuşulmayan çocukların sıra ortalamaları (Sıra $\bar{X}$ =271,51), program hakkında konuşulan çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ =224,06) anlamlı olarak daha yüksek olduğu ve yanındaki yetişkinler tarafından kullanılan ekranda izlenen/oynanan program hakkında konuşulmayan çocukların nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık yönelimleri sıra ortalamaları (Sıra $\bar{X}$ = 295,08), program hakkında konuşulan çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ = 219,63) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Saldırganlık yönelim ölçeği toplam sıra ortalamaları incelendiğinde yanındaki yetişkinler tarafından kullanılan ekranda izlenen/oynanan program hakkında konuşulmayan çocukların saldırganlık yönelim ölçeği toplam sıra ortalamaları (Sıra $\bar{X}$ =305,97), program hakkında konuşulan çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ =219,55), anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 3.9.'da 36-72 aylık çocukların kullandığı ekranı izleme/oynama amacına göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.9. 36-72 aylık çocukların kullandığı ekranı izleme/oynama amacına göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Kruskal Wallis H Testi sonuçları.

Değişkenler	Kullanılan Ekranı İzleme/oynama Amacı	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	H	p	Fark
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Daha kolay yemek yemesi için ^a	58	14,93	8,15	244,09			
	Kalabalık aile ortamında, toplu taşıma araçlarında sıkılmaması, ağlamaması için ^b	59	16,71	8,28	285,86			
	Ağladığında daha çabuk sakinleşmesi için ^c	6	23,17	5,08	414,17	37,38	0,00*	b>e, c>e
	Eğlenceli vakit geçirmesi için ^d	142	13,06	4,61	232,89			
	Eğitici bilgiler öğrenmesi için ^e	151	12,15	5,08	191,60			
	İzin vermem ^f	14	14,57	7,42	242,89			
	Diğer ^g	26	12,35	4,83	203,27			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Daha kolay yemek yemesi için ^a	58	9,95	6,75	221,63			
	Kalabalık aile ortamında, toplu taşıma araçlarında sıkılmaması, ağlamaması için ^b	59	10,29	5,93	273,90			
	Ağladığında daha çabuk sakinleşmesi için ^c	6	9,67	1,63	324,08	16,29	0,01*	b>e
	Eğlenceli vakit geçirmesi için ^d	142	9,30	3,86	230,88			
	Eğitici bilgiler öğrenmesi için ^e	151	8,79	3,30	211,52			
	İzin vermem ^f	14	10,71	6,75	237,39			
	Diğer ^g	26	8,35	2,74	199,56			
Kendine Yönelik Saldırganlık	Daha kolay yemek yemesi için ^a	58	6,43	3,72	257,41			
	Kalabalık aile ortamında, toplu taşıma araçlarında sıkılmaması, ağlamaması için ^b	59	6,19	2,56	237,31			
	Ağladığında daha çabuk sakinleşmesi için ^c	6	7,00	2,19	300,50	15,06	0,02*	a>e, c>e
	Eğlenceli vakit geçirmesi için ^d	142	5,66	1,38	234,27			
	Eğitici bilgiler öğrenmesi için ^e	151	5,44	1,73	209,60			
	İzin vermem ^f	14	6,71	4,43	211,14			
	Diğer ^g	26	5,58	1,68	215,00			
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	Daha kolay yemek yemesi için ^a	58	11,43	7,81	228,48			
	Kalabalık aile ortamında, toplu taşıma araçlarında sıkılmaması, ağlamaması için ^b	59	13,02	8,14	278,95			
	Ağladığında daha çabuk sakinleşmesi için ^c	6	18,50	14,15	376,42	29,81	0,00*	b>e, c>e, d>e
	Eğlenceli vakit geçirmesi için ^d	142	10,23	4,26	241,98			
	Eğitici bilgiler öğrenmesi için ^e	151	9,13	3,59	194,06			
	İzin vermem ^f	14	11,21	8,07	208,21			
	Diğer ^g	26	10,12	4,45	217,23			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	Daha kolay yemek yemesi için ^a	58	42,74	23,88	237,95			
	Kalabalık aile ortamında, toplu taşıma araçlarında sıkılmaması, ağlamaması için ^b	59	46,20	19,32	286,60			
	Ağladığında daha çabuk sakinleşmesi için ^c	6	58,33	14,88	406,42	38,35	0,00*	b>e, c>e, d>e
	Eğlenceli vakit geçirmesi için ^d	142	38,25	10,79	240,02			
	Eğitici bilgiler öğrenmesi için ^e	151	35,52	10,23	189,53			
	İzin vermem ^f	14	43,21	24,17	225,21			
	Diğer ^g	26	36,38	10,59	199,69			

*p<0,05

Çizelge 3.9. incelendiğinde, 36-72 aylık çocukların kullandığı ekranı izleme/oynama amacına göre saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları puan

ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda 36-72 aylık çocukların kullandığı ekranı izleme/oynama amacına göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($H=37,38$; $p<0,05$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($H=16,29$; $p<0,05$), kendine yönelik saldırganlık ($H=15,06$; $p<0,05$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ($H=29,81$; $p<0,05$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam ($H=38,35$; $p<0,05$) puanları anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık sıra ortalamaları incelendiğinde kalabalık aile ortamında, toplu taşıma araçlarında sıkılmaması, ağlamaması için (Sıra $\bar{X}=285,86$) ve her ağladığında daha çabuk sakinleşmesi amacıyla ekran izleyen/oylayan çocukların sıra ortalamaları (Sıra $\bar{X}=414,17$), eğitici bilgiler öğrenmek için izleyen/oylayan çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}=191,60$) anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir.

Kalabalık aile ortamında, toplu taşıma araçlarında sıkılmaması, ağlamaması çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık puanları (Sıra $\bar{X}=273,90$), eğitici bilgiler öğrenmek için izleyen/oylayan çocukların puanlarından (Sıra $\bar{X}=211,52$) daha yüksektir.

Kendine yönelik saldırganlık puan ortalamaları dikkate alındığında daha kolay yemek yemesi için (Sıra $\bar{X}=257,41$) ve her ağladığında daha çabuk sakinleşmesi için izleyen/oylayan çocukların (Sıra $\bar{X}=300,50$) kendilerine yönelik saldırganlık puanları, eğitici bilgiler öğrenmek için izleyen/oylayan çocukların puanlarından (Sıra $\bar{X}=209,60$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık puanları incelendiğinde kalabalık aile ortamında, toplu taşıma araçlarında sıkılmaması, ağlamaması için (Sıra $\bar{X}=278,95$), her ağladığında daha çabuk sakinleşmesi için (Sıra $\bar{X}=376,42$) ve eğlenceli vakit geçirmesi için izleyen/oylayan çocukların (Sıra $\bar{X}=241,98$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık puanları eğitici bilgiler öğrenmek için izleyen/oylayan çocukların puanlarından (Sıra $\bar{X}=194,06$) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları incelendiğinde kalabalık aile ortamında, toplu taşıma araçlarında sıkılmaması, ağlamaması için (Sıra $\bar{X}$ = 286,60), her ağladığında daha çabuk sakinleşmesi için (Sıra $\bar{X}$ = 406,42) ve eğlenceli vakit geçirmesi için izleyen/oylayan çocukların (Sıra $\bar{X}$ = 240,02), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık puanları eğitici bilgiler öğrenmek için izleyen/oylayan çocukların puanlarından (Sıra $\bar{X}$ = 189,53) daha yüksektir.

Çizelge 3.10.'da 36-72 aylık çocukların kendine ait teknolojik alete sahip olma durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.10. 36-72 aylık çocukların kendine ait teknolojik alete sahip olma durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları.

Değişkenler	Kendine Ait Teknolojik Aleti Olma Durumu	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	p
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Evet	76	14,29	7,48	230,26	17499,50	14306,50	-0,13	0,90
	Hayır	380	13,47	5,96	228,15	86696,50			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Evet	76	9,79	6,22	229,13	17413,50	14392,50	-0,05	0,96
	Hayır	380	9,24	4,12	228,38	86782,50			
Kendine Yönelik Saldırganlık	Evet	76	6,41	3,47	253,52	19267,50	12538,50	-2,38	0,02*
	Hayır	380	5,68	1,90	223,50	84928,50			
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	Evet	76	11,46	7,19	238,64	18137,00	13669,00	-0,75	0,45
	Hayır	380	10,32	5,46	226,47	86059,00			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği toplam puan	Evet	76	41,95	22,02	233,75	17765,00	14041,00	-0,38	0,70
	Hayır	380	38,72	13,51	227,45	86431,00			

*p<0,05

Çizelge 3.10. incelendiğinde, 36-72 aylık çocukların kendine ait teknolojik alete sahip olma durumuna göre saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U testi sonucunda kendine yönelik saldırganlık puanlarının anlamlı bir

farklılık olduğu belirlenmiştir ($U=12538,50,50$; $z=-2,38$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında kendine ait teknolojik aleti olan çocukların (Sıra $\bar{X}=253,52$) kendine ait teknolojik aleti olmayan çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}=223,50$) yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

36-72 aylık çocukların kendine ait teknolojik alete sahip olma durumuna göre Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($U=14306,50$; $z=-0,13$; $p>0,05$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($U=14392,50$; $z=-0,05$; $p>0,05$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ($U=13669,00$; $z=-0,75$; $p>0,05$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam ($U=14041,00$; $z=-0,38$; $p>0,05$) puan ortalamaları incelendiğinde puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Çizelge 3.11.'de 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin çocuğunun teknolojik aletleri ne kadar süre kullanması gerektiğini bilme durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.11. 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin çocuğunun teknolojik aletleri ne kadar süre kullanması gerektiğini bilme durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları.

Değişkenler	Ne Kadar Süre Kullanması Gerektiğini Bilme Durumu	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	p
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Evet	373	13,08	5,79	217,60	81165,00	11414,00	-3,76	0,00*
	Hayır	83	16,01	7,53	277,48	23031,00			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Evet	373	9,12	3,84	225,38	84066,00	14315,00	-1,15	0,25
	Hayır	83	10,31	6,76	242,53	20130,00			
Kendine Yönelik Saldırganlık	Evet	373	5,64	1,84	222,37	82943,00	13192,00	-2,77	0,01*
	Hayır	83	6,52	3,49	256,06	21253,00			
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	Evet	373	10,24	5,22	224,00	83551,50	13800,50	-1,58	0,11
	Hayır	83	11,72	7,80	248,73	20644,50			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	Evet	373	38,07	13,39	218,69	81570,50	11819,50	-3,37	0,00*
	Hayır	83	44,57	21,14	272,60	22625,50			

*p<0,05

Çizelge 3.11. incelendiğinde, 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin çocuğunun teknolojik aletleri ne kadar süre kullanması gerektiğini bilme durumuna göre Saldırganlık Yönelimi toplam ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney U testi sonucunda başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (U=11414,00; z=-3,76; p<0,05), kendine yönelik saldırganlık (U=13192,00; z=-2,77; p<0,05) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam (U=11819,50; z=-3,37; p<0,05) puanlarında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında teknolojik aletlerin ne kadar süre ile kullanılması gerektiğine dair bir bilgiye sahip olmayan ebeveynlerin çocuklarının başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık sıra ortalamaları (Sıra $\bar{X}$ =277,48), teknolojik aletlerin ne kadar süre ile kullanılması gerektiğine dair bir bilgiye sahip olan ebeveynlerin çocuklarının sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ =217,60) anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür.

Kendine yönelik saldırganlık sıra ortalamaları incelendiğinde 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin çocuğunun teknolojik aletlerin ne kadar süre ile kullanılması gerektiğine dair bir bilgiye sahip olmayan ebeveynlerin çocuklarının (Sıra $\bar{X}$ = 256,06), teknolojik aletlerin ne kadar süre ile kullanılması gerektiğine dair bir bilgiye sahip olan ebeveynlerin çocuklarının sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ = 222,37) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin çocuğunun teknolojik aletlerin ne kadar süre ile kullanılması gerektiğine dair bir bilgiye sahip olmayan ebeveynlerin çocuklarının saldırganlık yönelim ölçeği toplam sıra ortalamaları (Sıra $\bar{X}$ = 272,60), teknolojik aletlerin ne kadar süre ile kullanılması gerektiğine dair bir bilgiye sahip olan ebeveynlerin çocuklarının sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ = 218,69) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, ebeveynlerin teknolojik aletlerin kullanım süresi hakkında bilgiye sahip olmamasının çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelimlerini artırdığını göstermektedir.

36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin çocuğunun teknolojik aletlerin ne kadar süre ile kullanılması gerektiğine dair bir bilgiye sahip olmayan ebeveynlerin çocuklarının başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($U=14315,00$; $z=-1,15$; $p>0,05$) ve nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ($U=13800,50$; $z=-1,58$; $p>0,05$) puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir.

Çizelge 3.12.'de 36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetimin bulunma durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.12. 36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetimin olma durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları.

Değişkenler	Kural/ Denetim Durumu	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	p
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Evet	396	13,09	5,76	217,59	86167,00	7561,00	-4,56	0,00*
	Hayır	60	17,05	8,01	300,48	18029,00			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Evet	396	9,12	4,26	223,18	88377,50	9771,50	-2,38	0,02*
	Hayır	60	10,73	5,89	263,64	15818,50			
Kendine Yönelik Saldırganlık	Evet	396	5,65	2,07	221,26	87617,50	9011,50	-3,96	0,00*
	Hayır	60	6,80	3,04	276,31	16578,50			
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	Evet	396	10,02	5,00	218,51	86530,50	7924,50	-4,25	0,00*
	Hayır	60	13,73	8,88	294,43	17665,50			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	Evet	396	37,88	13,64	217,10	85972,50	7366,50	-4,75	0,00*
	Hayır	60	48,32	21,40	303,73	18223,50			

*p<0,05

Çizelge 3.12. incelendiğinde, saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Mann-Whitney U Testi sonucunda, 36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetimin olma durumuna göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (U=7561,00; z=-4,56; p<0,05), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık (U=9771,50; z=-2,38; p<0,05), kendine yönelik saldırganlık (U=9011,50; z=-3,96; p<0,05), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık (U=7924,50; z=-4,25; p<0,05) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam (U=7366,50; z=-4,75; p<0,05) puanları anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Sıra ortalamaları incelendiğinde 36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetim bulunmayan ailelerin çocuklarının başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık sıra ortalamalarının (Sıra $\bar{X}$ = 300,48), kural/denetim bulunan çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ = 217,59) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ekran kullanımında kural/denetim bulunmayan ailelerin çocuklarının başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık sıra ortalamalarının (Sıra $\bar{X}$ = 263,64), kural/denetim bulunan çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ = 223,18), anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir.

Kendine yönelik saldırganlık sıra ortalamaları incelendiğinde, ekran kullanımında kural/denetim bulunmayan ailelerin çocuklarının kendine yönelik saldırganlık sıra ortalamalarının (Sıra $\bar{X}$ = 276,31), kural/denetim bulunan çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ = 221,26), anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ekran kullanımında kural/denetim bulunmayan ailelerin çocuklarının nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık sıra ortalamalarının (Sıra $\bar{X}$ = 294,43), kural/denetim bulunan çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ = 218,51), anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ekran kullanımında kural/denetim bulunmayan ailelerin çocuklarının saldırganlık yönelim ölçeği toplam sıra ortalamalarının (Sıra $\bar{X}$ = 303,73), kural/denetim bulunmayan çocukların sıra ortalamalarından (Sıra $\bar{X}$ = 217,10), anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 3.13.'de 36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetimlere uyulabilme durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.13. 36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetimleri uygulayabilme durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları.

Değişkenler	Kural/ Denetim Uygula- yabilme Durumu	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	p
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Evet	322	12,55	5,19	206,52	66499,00	14496,00	-5,55	0,00*
	Hayır	134	16,16	7,66	281,32	37697,00			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Evet	322	9,07	4,10	224,69	72350,00	20347,00	-1,03	0,30
	Hayır	134	9,99	5,40	237,66	31846,00			
Kendine Yönelik Saldırganlık	Evet	322	5,50	1,65	214,90	69199,00	17196,00	-4,48	0,00*
	Hayır	134	6,52	3,18	261,17	34997,00			
Nesnelere/ Eşyalara Yönelik Saldırganlık	Evet	322	9,52	3,85	210,24	67697,50	15694,50	-4,69	0,00*
	Hayır	134	12,90	8,41	272,38	36498,50			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	Evet	322	36,63	11,06	208,22	67045,50	15042,50	-5,10	0,00*
	Hayır	134	45,57	21,14	277,24	37150,50			

*p<0,05

Çizelge 3.13. incelendiğinde, 36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetimleri uygulayabilme durumuna göre saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Mann-Whitney U Testi sonucunda başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık (U=20347,00; z=-1,03; p>0,05) puanları anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Bununla birlikte, ekran kullanımında kural ve denetimleri uygulayabilme durumuna göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (U=14496,00; z=-5,55; p<0,05), Kendine yönelik saldırganlık (U=17196,00; z=-4,48; p<0,05), Nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık (U=15694,50; z=-4,69; p<0,05) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam (U=15042,50; z=-5,10; p<0,05) puanları anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Puan ortalamaları incelendiğinde ekran kullanımında kural ve denetimlere uygulamayan ailelerin çocuklarının başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (Sıra $\bar{X}$ =281,32), kendine yönelik saldırganlık (Sıra $\bar{X}$ = 261,17), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık (Sıra $\bar{X}$ =272,38), ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları (Sıra $\bar{X}$ =277,24), ekran kullanımında kural ve denetimleri uygulayan ailelerin çocuklarının başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (Sıra $\bar{X}$ = 206,52), kendine yönelik saldırganlık (Sıra $\bar{X}$ = 214,90), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık (Sıra $\bar{X}$ = 210,24) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanlarından (Sıra $\bar{X}$ = 208,22) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 3.14.'de 36-72 aylık çocukların ekran kullanımından sonra ebeveynlerin tarayıcı geçmişini kontrol etme durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.14. 36-72 aylık çocukların ekran kullanımından sonra ebeveynlerin tarayıcı geçmişini kontrol etme durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları.

Değişkenler	Tarayıcı Geçmişini Kontrol Etme Durumu	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	p
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Evet	395	13,11	5,50	221,57	87521,00	9311,00	-2,87	0,00*
	Hayır	61	16,82	9,18	273,36	16675,00			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Evet	395	9,15	4,27	223,69	88359,50	10149,50	-2,12	0,03*
	Hayır	61	10,56	5,83	259,61	15836,50			
Kendine Yönelik Saldırganlık	Evet	395	5,66	2,05	223,39	88240,50	10030,50	-2,76	0,01*
	Hayır	61	6,72	3,14	261,57	15955,50			
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	Evet	395	10,19	5,19	223,34	88219,00	10009,00	-2,18	0,03*
	Hayır	61	12,59	8,48	261,92	15977,00			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	Evet	395	38,11	13,43	221,48	87483,00	9273,00	-2,90	0,00*
	Hayır	61	46,69	22,84	273,98	16713,00			

*p<0,05

Çizelge 3.14. incelendiğinde, 36-72 aylık çocukların ekran kullanımından sonra ebeveynlerinin tarayıcı geçmişini kontrol etme durumuna göre saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Mann-Whitney U Testi sonucunda başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($U=9311,00$; $z=-2,87$; $p<0,05$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($U=10149,50$; $z=-2,76$; $p<0,05$), kendine yönelik saldırganlık ($U=10030,50$; $z=-2,76$; $p<0,05$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ($U=10009,00$; $z=-2,18$; $p<0,05$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam ($U=9273,00$; $z=-2,90$; $p<0,05$) puanları anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Puan ortalamaları incelendiğinde 36-72 aylık çocukların ekran kullanımından sonra tarayıcı geçmişini kontrol etmeyen ailelerin çocuklarının başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (Sıra $\bar{X}=273,36$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık (Sıra $\bar{X}=259,61$), kendine yönelik saldırganlık (Sıra $\bar{X}=261,57$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık (Sıra $\bar{X}=261,92$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları (Sıra $\bar{X}=273,98$), ekran kullanımından sonra tarayıcı geçmişini kontrol eden ailelerin çocuklarının başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (Sıra $\bar{X}=221,57$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık (Sıra $\bar{X}=223,69$), kendine yönelik saldırganlık (Sıra $\bar{X}=223,39$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık (Sıra $\bar{X}=223,34$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanlarından (Sıra $\bar{X}=221,48$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 3.15.'de 36-72 aylık çocukların kullandığı ekran içeriğini ebeveynlerinin önceden izleme/oynama durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.15. 36-72 aylık çocukların kullandığı ekran içeriğini ebeveynlerinin önceden izleme/oynama durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann-Whitney U Testi sonuçları.

Değişkenler	Önceden İzleme/Oynama Durumu	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	p
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Evet	277	12,78	5,31	212,55	58876,00	20373,00	-3,23	0,00*
	Hayır	179	14,90	7,28	253,18	45320,00			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Evet	277	9,01	3,89	217,42	60226,50	21723,50	-2,39	0,02*
	Hayır	179	9,84	5,34	245,64	43969,50			
Kendine Yönelik Saldırganlık	Evet	277	5,68	2,05	222,82	61720,00	23217,00	-1,50	0,13
	Hayır	179	5,98	2,54	237,30	42476,00			
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	Evet	277	9,88	4,56	215,35	59651,50	21148,50	-2,71	0,01*
	Hayır	179	11,49	7,20	248,85	44544,50			
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	Evet	277	37,34	12,70	211,60	58612,00	20109,00	-3,41	0,00*
	Hayır	179	42,21	18,23	254,66	45584,00			

*p<0,05

Çizelge 3.15. incelendiğinde, saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Mann-Whitney U Testi sonucunda 36-72 aylık çocukların kullandığı ekran içeriğini ebeveynlerinin önceden izleme/oynama durumuna göre kendine yönelik saldırganlık (U=23217,00; z=-1,50; p>0,05) puanları anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Bununla birlikte, 36-72 aylık çocukların kullandığı ekran içeriğini ebeveynlerinin önceden izleme/oynama durumuna göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (U=20373,00; z=-3,23; p<0,05), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık (U=21723,50 z=-2,39; p<0,05), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık (U=21148,50;

$z=-2,71$; $p<0,05$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam ($U=20109,00$; $z=-3,41$; $p<0,05$) puanları anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir.

Sıra ortalamaları incelendiğinde çocukların kullandığı ekran içeriğini önceden izlemeyen/oynamayan ebeveynlerin çocuklarının başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (Sıra $\bar{X}=253,18$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık (Sıra $\bar{X}=245,64$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık (Sıra $\bar{X}=248,85$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları (Sıra $\bar{X}=254,66$), çocukların kullandığı ekran içeriğini önceden izleyen/oylayan ebeveynlerin çocuklarının başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (Sıra $\bar{X}=212,55$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık (Sıra $\bar{X}=217,42$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık (Sıra $\bar{X}=215,35$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanlarından (Sıra $\bar{X}=211,60$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 3.16.'da 36-72 aylık çocukların televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçirme durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.16. 36-72 aylık çocukların arka planda televizyona maruz kalma durumuna göre saldırganlık yönelim ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve Mann Whitney U Testi sonuçları.

Değişkenler	Arka planda televizyona maruz kalma durumu	N	Ort	Ss	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	z	p
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Evet	293	14,23	6,75	238,92	70004,00	20826,00	-2,28	0,02*
	Hayır	163	12,49	5,01	209,77	34192,00			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Evet	293	9,75	5,16	238,08	69757,00	21073,00	-2,23	0,03*
	Hayır	163	8,60	2,97	211,28	34439,00			
Kendine Yönelik Saldırganlık	Evet	293	6,02	2,53	238,00	69733,00	21097,00	-2,71	0,01*
	Hayır	163	5,40	1,58	211,43	34463,00			
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	Evet	293	11,32	6,81	241,83	70856,50	19973,50	-2,96	0,00*
	Hayır	163	9,06	2,69	204,54	33339,50			
Saldırganlık yönelim ölçeği Toplam Puan	Evet	293	41,32	17,53	243,13	71238,50	19591,50	-3,18	0,00*
	Hayır	163	35,55	8,97	202,19	32957,50			

*p<0,05

Çizelge 3.16. incelendiğinde, 36-72 aylık çocukların televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçirme durumuna göre saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Mann-Whitney U Testi sonucunda başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık (U=20826,00; z=-2,28; p<0,05), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık (U=21073,00; z=-2,23; p<0,05), kendine yönelik saldırganlık (U=21097,00; z=-2,71; p<0,05), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık (U=19973,50; z=-2,96; p<0,05) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam (U=19591,50; z=-3,18; p<0,05) puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Sıra ortalamaları incelendiğinde, televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçiren 36-72 aylık çocukların (Sıra $\bar{X}$ =238,92) başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık puanları, televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçirmeyen 36-72 aylık çocukların puanlarından (Sıra $\bar{X}$ =209,77) anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir.

Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık puanları incelendiğinde televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçiren 36-72 aylık çocukların (Sıra $\bar{X}$ =238,08) başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık puanları, televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçirmeyen 36-72 aylık çocukların puanlarından (Sıra $\bar{X}$ =211,28) anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir.

Kendine yönelik saldırganlık incelendiğinde televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçiren 36-72 aylık çocukların (Sıra $\bar{X}$ =238,00) Kendine yönelik saldırganlık puanları, televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçirmeyen 36-72 aylık çocukların puanlarından (Sıra $\bar{X}$ =211,43) anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir.

Televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçiren 36-72 aylık çocukların (Sıra $\bar{X}$ =241,83) nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık puanları, televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçirmeyen 36-72 aylık çocukların puanlarından (Sıra $\bar{X}$ =204,54) anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir.

Saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları incelendiğinde televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçiren 36-72 aylık çocukların (Sıra $\bar{X}$ =243,13) saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları, televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçirmeyen 36-72 aylık çocukların puanlarından (Sıra $\bar{X}$ =202,19) anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.17.'de 36-72 aylık çocukların yaş grupları ile kullanılan ekran türü, günlük ekran kullanım süresi, izlenen/oynanan ekrandaki içerik, ekranın kiminle izlendiği durumu Ki-Kare Testi sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.17. 36-72 aylık çocukların yaş grupları ile kullanılan ekran türü, günlük ekran kullanım süresi, izlenen/oyunanan ekrandaki içerik, ekranın kiminle izlendiği durumu Ki-Kare Testi sonuçları.

		Yaş								χ^2	p
		36-47		48-59		60-72		Toplam			
		n	%	n	%	n	%	n	%		
Ekran türü	Televizyon	100	55,2	71	59,1	85	54,8	256	56,1	13,29	0,10
	Tablet	14	7,7	11	9,1	24	15,4	49	10,7		
	Akıllı telefon	52	28,7	34	28,3	34	21,9	120	26,3		
	Bilgisayar	3	1,6	2	1,6	6	3,8	11	2,4		
	Hiçbiri	12	6,6	2	1,6	6	3,8	20	4,3		
	Toplam	181	100	120	100	155	100	456	100		
Günlük Ekran Kullanım Süresi	0-1 saat	36	19,8	11	9,1	9	5,8	56	12,2	32,04	0,00*
	2-3 saat	67	37,0	52	43,3	49	31,6	168	36,8		
	4-5 saat	37	20,4	20	16,6	40	25,8	97	21,2		
	6-7 saat	19	10,4	13	10,8	34	21,9	66	14,4		
	8 saat ve üzeri	22	12,1	24	20,0	23	14,8	69	15,1		
	Toplam	181	100	120	100	155	100	456	100		
İçerik	Çizgi Film, Animasyon vs.	122	67,4	72	60,0	88	56,7	282	61,8	33,51	0,00*
	Oyun	16	8,8	29	24,1	49	31,6	94	20,6		
	Televizyon programı/dizi vs.	4	2,2	0	0,0	3	1,9	7	1,5		
	Video	39	21,5	19	15,8	15	9,6	73	16		
	Toplam	181	100	120	100	155	100	456	100		
Kiminle izlediği durumu	Abi/Abla	33	18,2	27	22,5	40	25,8	100	21,9	32,02	0,00*
	Anne	83	45,8	46	38,3	43	27,7	172	37,7		
	Baba	29	16,0	15	12,5	8	5,1	52	11,4		
	Tek başına	28	15,4	24	20,0	47	30,3	99	21,7		
	Diğer	8	4,4	8	6,6	17	10,9	33	7,2		
	Toplam	181	100	120	100	155	100	456	100		

*p<0,05

Çizelge 3.17. incelendiğinde, 36-47 (%55,2), 48-59 (%59,1) ve 60-72 (%54,8) aylık çocukların televizyonu daha çok izlediği görülmektedir. Yapılan ki-kare testi sonucunda çocukların yaş grupları ile kullandıkları ekran türü arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p>0,05).

Çizelge 3.17. incelendiğinde, 36-47 aylık (%37,0), 48-59 aylık (%43,3) ve 60-72 aylık (%31,6) çocukların kullandığı ekranı 2-3 saat süre ile daha çok izlediği/oynadığı görülmektedir. Yaş grupları ile günlük izleme/oynama süreleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (p<0,05).

36-47 aylık çocuklarda günlük 0-1 saat izleme/oynama süresi oranının (%19,8), 48-59 (%9,1) ve 60-72 aylık (%5,8) çocuklardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Günlük 0-1 saat izleme/oynama süresi oranı yaş arttıkça azalmaktadır. Ayrıca, 60-72 aylık çocukların 6-7 saat süre ile günlük ekranı izleme/oynama süresi oranı (%21,9) en yüksek bulunmuştur.

Çizelge 3.17. incelendiğinde, 36-47 aylık (%67,4), 48-59 aylık (%60,0) ve 60-72 aylık (%56,7) çocukların çizgi film, animasyon vb. içerikleri daha çok izlediği anlaşılmaktadır. Yaş ile izlenen/oyunan içerik türü arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). 48-59 (%24,1) ve 60-72 aylık (%31,6) çocuklarda oyun oynama oranı, 36-47 aylık çocuklarda (%8,8) gözlenen orandan anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, 36-47 aylık çocuklarda (%21,5) video izleme oranı 60-72 aylık çocuklarda (%9,6) gözlenen orandan anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

Çizelge 3.17 incelendiğinde, 36-47 aylık (%45,8) ve 48-59 aylık (%38,3) çocukların izlediği/oynadığı ekranı annesi ile izlediği/oynadığı görülmektedir. 60-72 aylık çocukların ise abi/abla ile (%25,8), anne ile (%27,7) ve tek başına (%30,3) izlemekte/oyynamakta olduğu görülmektedir. Yaş ile izlenen/oyunan kişi arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). 36-47 aylık çocuklarda anne (%45,8) ve baba (%16,0) ile izleme/oynama oranı, 60-72 aylık çocuklarda gözlenen anne (%27,7) ve baba (%5,1) ile izleme/oynama oranından anlamlı olarak daha yüksektir. 60-72 aylık çocuklarda ise tek başına izleme/oranı (%30,3), 36-47 aylık çocuklarda gözlenen orandan (%15,4) anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 3.18.'de saldırganlık yönelim ölçeğinden elde edilen puanlara ait betimsel değerler sunulmuştur.

Çizelge 3.18. Saldırganlık yönelim ölçeğinden elde edilen puanlara ait betimsel değerler.

Değişkenler	N	Min.	Maks.	$\bar{X}$	Ss
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	456	8,00	47,00	13,61	6,24
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	456	7,00	49,00	9,34	4,53
Kendine Yönelik Saldırganlık	456	5,00	28,00	5,80	2,25
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	456	7,00	47,00	10,51	5,79
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	456	27,00	159,00	39,25	15,28

Çizelge 3.18. incelendiğinde 36-72 aylık çocukların saldırganlık yönelimi toplam puanlarının 27 ile 159 arasında değiştiği, 36-72 aylık çocukların saldırganlık yönelimi toplam puan ortalamasının $\bar{X}=39,25$ olarak hesaplandığı görülmektedir. saldırganlık yönelim ölçeğinde alt boyutlarından başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık puanlarının 8 ile 47 arasında değiştiği ve başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık puan ortalamasının $\bar{X}=13,61$ olduğu, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık puanlarının 7 ile 49 arasında değiştiği ve başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık puan ortalamasının $\bar{X}=9,34$ olduğu, kendine yönelik saldırganlık puanlarının 5 ile 28 arasında değiştiği ve kendine yönelik saldırganlık, puan ortalamasının $\bar{X}=5,80$ olduğu, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık puanlarının 7 ile 47 arasında değiştiği ve nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık puan ortalamasının $\bar{X}=10,51$ olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan 36-72 aylık çocukların saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları puanları incelendiğinde, her birinin ortalamasının altında olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda, başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık düzeyinin ve saldırganlık yönelimi toplamının düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Ölçekten alınan puanların artması/yükselmesi ilgili alt boyuta yönelik saldırganlığın artması/yükselmesi anlamına gelmektedir.

Çizelge 3.19. 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanım süresine ile Saldırganlık Yönelim Ölçeği toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişkilere ait Spearman Korelasyon Katsayıları sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 3.19. 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanım süresi ile saldırganlık yönelim ölçeği toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişkilere ait Spearman Korelasyon Katsayıları sonuçları.

Değişkenler		Günlük ekran kullanım süresi
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	r	0,23**
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	r	0,12*
Kendine Yönelik Saldırganlık	r	0,18**
Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık	r	0,17**
Saldırganlık Yönelim Ölçeği Toplam Puan	r	0,23**

**p<0,01; *p<0,05; N=456

Çizelge 3.19. incelendiğinde, günlük izleme/oynama süresi ile başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($r=0,23$; $p<0,01$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($r=0,12$; $p<0,05$), kendine yönelik saldırganlık ($r=0,18$; $p<0,01$), nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ($r=0,17$; $p<0,01$) ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam ($r=0,23$; $p<0,01$) puanları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Çocukların günlük ekran kullanım süreleri arttıkça, başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve genel saldırganlık yönelimlerinin de arttığı belirlenmiştir.

4. TARTIŞMA

Bu araştırma 36-72 aylık çocukların ekran maruziyetleri ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla planlanmıştır. Araştırmada ilk önce parametrik koşulların sağlanıp sağlanmadığını belirlemek amacıyla normallik testleri yapılmış, 36-72 aylık çocuklara yönelik saldırganlık yönelim ölçeği ile ekran kullanım süresi arasındaki korelasyon değerlendirilip çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre ölçek puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Araştırmada 36-72 aylık çocukların sabah, öğle ve akşam kullandığı ekran türü, kullanım süresi, izlenen/oynanan içeriklerin kiminle olduğu ve izleme/oynama biçimlerinin değerlendirilmesinde çocukların diğer teknolojik aletlere göre sabah, öğle ve akşam daha çok televizyon izlediği, izledikleri içeriklerin çizgi film, dizi, youtube vlogları olduğu ve yetişkinle birlikte izledikleri belirlenmiştir (Çizelge 3.1-3.3). Bu durumun nedeninin hemen hemen her evde televizyon olmasından, çoğunlukla tüm gün açık olmasından ve çocukların televizyona erişimlerinin daha kolay olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Alan yazında bu bulgularla paralel sonuçların elde edildiği çalışmalar mevcuttur. Akkuş ve ark. (2015), yaptıkları çalışmada ebeveynlerin %41,3'ü televizyonun gün boyu açık olduğunu, çocukların %61,9'u televizyonda çoğunlukla izlemeyi tercih ettikleri program türünün çizgi film olduğunu saptamışlardır.

Araştırmada 36-72 aylık çocukların kullandıkları ekran türü değişkenine göre saldırganlık yönelimi ölçeği alt boyutlarından; başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenirken, kullanılan ekran türü ile başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık alt boyutu puanları arasında anlamlı farklılığın olduğu, akıllı telefon kullanan çocukların toplam puan ortalamalarının televizyon seyreden çocuklardan anlamlı olarak yüksek olduğu belirlenmiştir (Çizelge 3.4). Araştırma bulgularına göre gün içinde akıllı telefonu daha çok kullanan çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık

yönelimlerinin, televizyonu kullanan çocuklardan yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeninin akıllı telefonların neredeyse tüm evlerde bulunması bununla birlikte internet erişiminin sağlanabilmesi ve kolay taşınabilirlik özelliği sayesinde çocukların akıllı telefonu tercih etmesinden kaynaklandığı ve saldırgan içeriklere maruz kalma ihtimalini arttırabileceği düşünülmektedir.

Dokunmatik ekranın kolay kullanılabilir özelliğine sahip olması çocukların ekran kullanımını etkileyebilmektedir (Ahearne ve ark., 2016). Kanak ve Özyazıcı (2018), tarafından 0-72 aylık çocuğu olan ebeveynlerle yapılan çalışmada evlerinde en yaygın bulunan ve çocukların vakit geçirmeyi en çok sevdiği dijital aletin akıllı telefon olduğu görülmüştür. Kadan ve Aral (2018), okul öncesi dönem çocuklarının medya kullanım düzeylerini inceledikleri çalışmada çocukların çoğunluğunun ebeveynleri izin verdiğinde cep telefonu ile oyun oynadıkları ve çizgi film izlediklerini belirlemiştir. Aral ve Kadan (2019), erken çocukluk döneminde en çok izlenen çizgi filmlerin ve bu çizgi filmlerdeki şiddet öğelerinin belirlenmesi amacıyla yaptıkları çalışma sonucunda en çok izlenen çizgi filmler belirlenmiştir. Belirlenen çizgi film içerisinden rastgele bölümler izlenmiş ve izlenen içeriklerde en fazla fiziksel şiddet öğelerine yer verildiği belirlenmiştir. Aral ve Doğan Keskin (2018), tarafından yapılan çalışmada 0-6 yaş arası çocukların cep telefonu kullanımını tercih etmesinin nedeninin cep telefonunun çok fonksiyonlu özelliğe sahip olması ve erişilebilir olmasının yanı sıra sürekli olarak ebeveynlerinin elinde görmesinin de etki ettiği belirlenmiştir. Zainelabdin (2020), 300 ebeveyni dahil ederek ebeveynlerin perspektifinden akıllı telefonların Ürdünlü çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini incelediği çalışmasında çocukların %66'sının her zaman akıllı telefon kullandığını, akıllı telefon kullanımının sosyal, sağlık ve davranışsal açıdan olumsuz etkilerinin olduğunu, çocukların telefon ekranında gördüklerini taklit etmeye çalıştığını, çocukların akıllı telefonu bırakırken gerginleştiğini, saldırganlık içeren davranışlarının olduğunu saptamıştır. Ayrıca Keikha ve ark. (2020), tarafından yapılan sistematik çalışma sonucunda zamanlarının çoğunu televizyon izlemeye ayıran çocuk ve ergenlerin fiziksel kavga, kurban ve zorbalık gibi şiddet içeren davranışlar için daha fazla risk altında olduğunu göstermiştir.

Araştırmada günlük ekran kullanım süresine göre başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenirken günlük ekran kullanım süresine göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puan ortalamalarının anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Çizelge 3.5). Günlük ekran kullanım süresi 8 saat ve üzeri olan çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları ortalamaları, günlük ekran kullanım süresi 0-1 saat, 2-3 saat, 4-5 saat ve 6-7 saat olan çocukların puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusuna göre 36-72 aylık çocukların ekran kullanım süresi arttıkça başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve toplam saldırganlık yönelimlerinin arttığı görülmektedir. Bu durumun nedeninin hem çocukların beyninin zarar görmesi hem de uzun süre ekran kullanımı olduğunda, çocukların karşılaşacağı içeriklerin kontrolünün azalacağı ve saldırganlık içeren görüntülere maruz kalmasının kolaylaşacak olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Literatürde ekran kullanım süresinin artmasının saldırganlıkla ilişkili olduğu sonucuna ulaşan araştırmalar mevcuttur. Ekran kullanım süresinin artması beynin ön lobunun gelişmesini engellemektedir. Bununla birlikte çocukların kendi kendini kontrol edebilmesini zayıflatır. Kendini kontrol etme yani otokontrol karşılaşılan olaylarda öfke, korku gibi duyguların kontrol edilmesi ve yapacakları eylemlerin olası sonuçlarını tahlil ederek tepkilerini düzenleyebilmeleridir (Radesky ve ark., 2014). Ekran kısa süreli maruz kalma, fiziksel ve sözlü olarak saldırgan davranış, saldırgan düşünceler ve saldırgan duyguların olasılığını artırmaktadır. Ekran kullanımında karşılaşılan saldırgan içerikler fizyolojik uyarılmayı artırıp izlenen davranışı taklit etme eğilimini tetikleyerek saldırganlıkta artışlar ortaya koymaktadır. Aynı zamanda izleyicilerin ekrandaki saldırgan karakterle kendini özdeşirmesi saldırganlıklarını etkilemektedir (Anderson ve ark., 2003). Çin’de Liu ve ark. (2021), tarafından yapılan güncel çalışmada ekran kullanım süresi fazla olan çocukların duygusal ve davranışsal sorunlara yatkın olduğu bulunmuştur. Literatürde yapılan çalışmalarda uzun süre ekrandaki oyunların oynanmasının çocukların akranları ile iletişimini azalttığı, tek başına oynanan bilgisayar oyunları artırdığı görülmektedir

(Rosen ve ark., 2014). Oynanan oyunların içeriğinin şiddet temasında hedefe ulaşma, hükmetme, kazanma, bir sonraki bölüme geçmek için çocukları her şeyi yapma eğilimine itmekte ve çevresiyle ilişkisini kesmektedir (Toran ve ark., 2014). Burak ve Ahmetoğlu (2015), yaptıkları çalışmada katılımcıların yarısından fazlasının şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynamadığını belirlemişlerdir. Fakat katılımcılara bilgisayar oyunlarının isimleri sunulup şiddet içerip içermediğini işaretlemeleri istendiğinde katılımcıların yarıdan fazlasının şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynadıkları saptanmıştır. Dolayısıyla çocukların belirttiklerinin aksine oynadıkları oyunların şiddet içerip içermediğinin farkında olmadıkları saptanmıştır. Aynı zamanda televizyon izleme süresi fazla olan çocukların arkadaşlarına ve yakınlarına saldırgan davranış gösterme eğilimlerinin yüksek olduğu bulunmuştur (Singer ve ark., 1998).

Araştırmada 36-72 aylık çocukların gün içinde izlediği/oynadığı ekrandaki içeriğe göre başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ve kendine yönelik saldırganlık toplam puan ortalamalarının anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenirken çocukların gün içinde izlediği/oynadığı ekrandaki içeriğe göre başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Çizelge 3.6). Video izleyen çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelimi toplam puan ortalamalarının, çizgi film, animasyon izleyen çocuklardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu video izleyen 36-72 aylık çocukların, çizgi film, animasyon vb. izleyen çocuklara göre başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanlarının artmakta olduğunu göstermektedir. Bu durumun nedeninin video içeriklerinin daha az kontrol edilebilir olmasından, çocukların yaşına uygun olmayan içeriklere maruz kalma ihtimallerinin yüksek olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Televizyon, videolar ve video oyunları çocukları yüksek düzeyde şiddet içeren görüntülere maruz bırakır. Birçok ülkede yapılan çalışmalarda, içeriklerde saatte ortalama beş ila on saldırgan eylem olduğu saptanmıştır (Doğutaş, 2013). Şeşen ve Ertürk (2018), gözlem ve görüşme yöntemini kullandığı çalışmasında televizyonda

yayınlanan çizgi filmlerdeki fiziksel ve sembolik şiddet unsurlarının çocuklar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çizgi filmlerde kendinden daha zayıf gördüğü karaktere karşı fiziksel ve sembolik şiddet uygulayan karakterin çocuklar tarafından rol-model alındığı saptanmıştır. Bununla birlikte çocuğun kendi hayatındaki arkadaşlarına karşı aşağılayıcı sözler, lakap takma arkadaşına bağırma gibi olumsuz sözler kullandığı belirlenmiştir. Ayrıca çizgi film karakterlerinde örnek aldığı davranışları oyun sırasında diğer arkadaşlarına karşı tekme atma, ısırma gibi fiziksel şiddet olarak da gösterdiği ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışmada çocukların, şiddet içerikli çizgi filmleri izlediklerinde sembolik saldırganlığın fiziksel şiddet kadar farkında olmadıklarını fakat serbest oyun sırasında arkadaşlarını oyundan çıkarma, küçük görme gibi davranışları sergiledikleri ve bu durumun nedeni sorulduğunda ‘çizgi filmde de böyle yapıyordu’ diye ifade ettikleri belirlenmiştir.

Literatürdeki farklı çalışmalar incelendiğinde süper kahraman programlarını izleyen 240 okul öncesi çocukla yaptığı çalışmasında süper kahraman içerikli medya kullanımının çocuklarda 1 yıl sonra fiziksel ve ilişkisel saldırganlıkları ile anlamlı ilişki bulmuştur (Coyne ve ark., 2017). Benzer şekilde medyadaki şiddetin çocukların saldırganlığı üzerine bir etkisinin olup olmadığını incelemeyi amaçladıkları çalışma 430 çocukla yürütülmüştür. Bu çalışmanın sonucunda medya şiddete maruz kalan çocukların daha fazla sözlü, ilişkisel ve fiziksel saldırganlık içeren davranış sergilediği görülmüştür (Gentile ve ark., 2011). Brezilya’da okul öncesi 244 çocuk ve ebeveynin medya kullanımını değerlendirmek için yapılan çalışmada çocuklarının %55’nin video izlediği belirlenmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının gelişimi desteklemek için medya kullanımına izin verdiği ve yarıdan fazlasının medya kullanım sırasında çocuklarına eşlik ettiği saptanmıştır. Ayrıca ebeveynlerin %86.4’ünün çocuklarının medya kullanımı süresini kısıtladığı ortaya konmuştur (Guedes ve ark., 2020). Süper kahraman ve çizgi film karakterlerinin olduğu televizyon programlarının içeriğinin analiz edildiği çalışmada pozitif ve negatif temalar belirlenmiştir. Ekip çalışması, hizmet gibi pozitif temalar çocukların gelişimine olumlu yönde katkı sağlarken, şiddet, zorbalık gibi negatif temaların çocukların gelişimini olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Özellikle çocukların olumsuz temalara maruz kalmasının önüne geçebilmek ve bu durumla baş edebilmelerini sağlamak için ebeveynlerin çocuklarıyla beraber ekranın

başında olması gerektiğini ortaya koymuşlardır (Kim ve ark., 2020). Şiddet içeren televizyon ve filmler, video oyunları ve müzik üzerine yapılan araştırmalar, medya şiddetinin hem yakın hem de uzun vadeli bağlamlarda saldırgan ve şiddet içeren davranış olasılığını artırdığına dair kesin kanıtlar ortaya koymaktadır (Anderson ve ark., 2003). Çocuklukta medya şiddetine maruz kalmanın hem erkekler hem de kadınlar için genç yetişkinlerin, saldırgan davranışlarını öngördüğünü ortaya koymaktadır. Televizyonda agresif karakterlerle özdeşleşme ve televizyon şiddetinin algılanan gerçekçiliği ve daha sonraki saldırganlığı öngörmektedir (Huesmann ve ark., 2003).

36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanımlarını kiminle izlediklerine göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ve nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık puanları anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Günlük ekran kullanımlarında abi/ablası ile izleyen/oyunayan çocukların annesi ile izleyen/oyunayan çocukların saldırganlık toplam puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada günlük ekran kullanımlarını tek başına izleyen/oyunayan çocukların nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık toplam puan ortalamalarının, annesi ile izleyen/oyunayan çocuklardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Çizelge 3.7). Araştırmanın bu bulgusu 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanımlarını abi/ablası ile izleyen/oyunayan çocukların annesi ile izleyen/oyunayan çocuklara göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda günlük ekran kullanımlarını tek başına izleyen/oyunayan çocuklar, annesi ile izleyen/oyunayan çocuklara göre nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık yönelimleri daha yüksektir. Bununla birlikte araştırmada 36-72 aylık çocukların günlük ekran kullanımlarını kiminle izlediklerine göre başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Annesi ile birlikte ekran kullanımı olan çocukların ekran kullanım süresince annesi ile daha fazla nitelikli etkileşime girdiği, annenin geri dönüt verdiği bunun yanı sıra abi/abla ya da tek başına ekran kullanımında ekranda karşılaşılan içerikleri anlamlandırabilmede, geri dönüt alabilmede ve sınır koymada anneye göre yetersiz kalmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

2-4 yaş arası çocuklarda dokunmatik ekranlı cihazları kullanmanın en etkili yolunun çocuklar ve ebeveynlerin birlikte kullanması olduğu yapılan çalışmalarda görülmüştür (Guedes ve ark., 2020). Annelerin çocuklarıyla birlikte çizgi film izledikleri süre boyunca anneler izlenilen çizgi film içeriğini çocuklarının zihinsel ve fiziksel sağlığı üzerindeki etkisine dikkat etmektedir. Bununla birlikte çocukların fiziksel ve zihinsel sağlığına uygun olmayan çizgi filmlere karşı katı sınırlar koymaktadır (Meng ve ark., 2020). Wilson ve Weiss (1993)'in kardeşi ile birlikte televizyon izleyen okul öncesi dönem çocuklarının televizyondaki sahnelere tepkilerini değerlendirmek için yaptıkları deneysel çalışmada, büyük kardeş ile birlikte izlemenin hem olumlu hem de olumsuz etkilerini ortaya koymuştur. Büyük bir kardeşle izleyen okul öncesi çocukların programdaki içerikleri fark etmelerinin daha az olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada 36-72 aylık çocukların yanında bulunan yetişkin ve çocuklarla ekranda izlenen/oynanan program hakkında konuşma durumuna göre başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenirken 36-72 aylık çocukların yanında yetişkin bulunan ve ekranda izlenen/oynanan program hakkında çocukla konuşma durumuna göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir (Çizelge 3.8). Yanındaki yetişkinler tarafından ekrandaki izlenen/oynanan program hakkında konuşulmayan çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık yönelimleri, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık sıra ortalamaları, program hakkında konuşulan çocukların saldırganlık yönelimlerinden anlamlı olarak daha yüksektir. Bu durumun, çocukların bilişsel becerilerinin gördüklerini anlamlandırmada yetersiz kalması ve yanındaki yetişkinin çocuğa uygun içerikler seçerek ve ekrandaki içeriği uygun ifadelerle çocukların anlamlandırmasına kolaylık sağlamasından dolayı olduğu düşünülmektedir. Ekran kullanımında ebeveynlerin katılımı, çocukların ekran maruziyetlerini faydalı şekilde kullanıma dönüştürebilmektedir (Livingstone ve Helsper, 2008; Van den Bulck ve Van den Bergh, 2000). Ayrıca anneleriyle birlikte çizgi film izleyen çocukların izledikleri çizgi film hakkında annelerine sorular

sordukları ve alınan cevaplar sayesinde annelerinin deneyimlerinden yaralandıkları sonucuna ulaşmışlardır (Meng ve ark., 2020).

Araştırmada 36-72 aylık çocukların kullandığı ekranı izleme/oynama amacına göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Çizelge 3.9). Kalabalık aile ortamında, toplu taşıma araçlarında sıkılmaması, ağlamaması için ve her ağladığında daha çabuk sakinleşmesi amacıyla ekran izleyen/oylayan çocukların eğitici bilgiler öğrenmesi amacıyla ekran izleyen/oylayan çocuklardan başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık toplam puan ortalamalarının anlamlı olarak yüksek olduğu belirlenmiştir. Kalabalık aile ortamında, toplu taşıma araçlarında sıkılmaması, ağlamaması için amacıyla ekran izleyen/oylayan çocukların eğitici bilgiler öğrenmesi amacıyla ekran izleyen/oylayan çocuklardan Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık toplam puan ortalamalarının anlamlı olarak yüksek olduğu belirlenmiştir. Daha kolay yemek yemesi için ve ağladığında daha çabuk sakinleşmesi amacıyla ekran izleyen/oylayan çocukların kendilerine yönelik saldırganlık puanları, eğitici bilgiler öğrenmek için izleyen/oylayan çocukların puanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Kalabalık aile ortamında, toplu taşıma araçlarında sıkılmaması, ağlamaması için, ağladığında daha çabuk sakinleşmesi için ve eğlenceli vakit geçirmesi için izleyen/oylayan çocukların, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık puanları ile saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları eğitici bilgiler öğrenmek amacıyla ekran izleyen/oylayan çocukların puanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çocukların eğitici bilgiler öğrenmesi amacıyla ekran kullanımları sırasında karşılaştıkları içeriklerin önceden belirlenmiş, ailenin kontrolü dahilinde olduğu düşünülmektedir. Diğer durumlarda çocukla iletişimin olmadığı, genel amacın çocuğu oyalamak olduğu, bu durumun da çocukta benzer durumlarla karşılaştığında davranışı tekrarladığı ve kendini kontrol becerisi kazanmadığı için öfkelenme ile birlikte saldırganlığa dönüştürdüğü ayrıca çocukların tanısı konulmamış fakat davranış bozukluklarının olabileceği ihtimallerinin değerlendirilmesi gerektiği

düşünülmektedir. Aksoy (2020), okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerle yaptığı nitel çalışmada ebeveynlerin dinlenebilmek, ev işlerini yapabilmek, arkadaş ortamında rahat vakit geçirebilmek ve kalabalık ortamlarda rahatlığını sağlayabilmek gibi sebeplerle çocuğunun uslu durmasını sağlamak adına çocuklarını ekran karşısına oturttukları belirlemiştir. Bununla birlikte çocuklar tableti bir öğrenme aracı olmaktan çok eğlenceli bir araç olarak görmekte ve ‘‘oyun oynamak’’ ve ‘‘youtube izlemek’’ amacıyla kullandıkları görülmektedir (Oliemat ve ark., 2018). Ebeveynlerin çocuklarının ekran kullanımına izin verme nedenleri arasında yüzde ellisi, çocuğun ev içinde dikkatini dağıtmak; yüzde on beşi, toplum içinde dikkatini dağıtmak ve son olarak yüzde elli dokuzu, çocukların gelişimlerini desteklemek olduğunu saptamışlardır (Guedes ve ark., 2020). Ayrıca yapılan çalışmalarda ebeveynler, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 4-5 yaş arası çocuklarının teknolojik kullanımlarında özellikle misafirlğe gidildiğinde ve misafir geldiğinde ya da yola çıkıldığında çocuklarının uzun süreler telefon ya da tablet kullanımına izin verdiklerini belirtmişlerdir (Cengiz Saltuk ve Erciyes, 2020).

36-72 aylık çocukların kendine ait teknolojik alete sahip olma durumuna göre kendine yönelik saldırganlık puanlarının anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Kendine ait teknolojik aleti olan çocukların kendine yönelik saldırganlık yönelimleri puan ortalamalarının kendine ait teknolojik aleti olmayan çocukların puan ortalamalarından yüksek olduğu belirlenmiştir (Çizelge 3.10). Bu bulgu, kendine ait teknolojik aleti olan 36-72 aylık çocukların kendine yönelik saldırganlık yönelimlerinin, kendine ait teknolojik aleti olmayan çocuklardan daha yüksek olduğunu göstermektedir. 36-72 aylık çocukların kendine ait teknolojik alete sahip olma durumuna göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puan ortalamaları incelendiğinde puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir (Çizelge 3.10).

0-60 aylık çocukların mobil cihaza maruz kalma ve kullanımlarının incelendiği çalışmada çocukların %30,7’sinin kendine ait teknolojik aletinin olduğu, çocukların yarısından fazlasının sahip olduğu teknolojik aletin ‘tablet’ olduğu saptanmıştır.

Bununla birlikte yapılan çalışmada teknolojik alete sahip olma durumu ile yaş arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur (Kılıç ve ark., 2018). Okul öncesi dönem çocuklarının tablet ve akıllı telefon kullanımlarının incelendiği çocukların %35'inin kendi cihazı olduğu en sık kullanılan uygulamaların youtube, youtube kids, internet tarayıcısı, hızlı arama veya video olduğu belirlenmiştir (Radesky ve ark., 2020). Ayrıca yatak odasındaki televizyon ve mobil cihazlar ekran süresini önemli ölçüde artırmıştır (Rodrigues ve ark., 2021). Dolayısıyla kendine ait teknolojik alete sahip olmanın süre ve içerik kontrolünü zayıflattığı, çocukların gündüz ya da gece daha hızlı bir şekilde ekran kullanımını teşvik ettiği, süre ve içerik kontrolü olmadığında çocukların karşılaşacakları içeriklerin saldırganlık davranışını rol-model alacaklarını düşündürmektedir. Ofcom, (2021) raporuna göre 3-4 yaşındaki çocukların %48'inin kendine ait tabletinin ve %4'ünün akıllı telefonunun olduğu; 5-7 yaş arası çocukların %57'sinin kendine ait tabletinin, %14'ünün kendine ait akıllı telefonunun olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin çocuğunun teknolojik aletlerin ne kadar süre ile kullanılması gerektiğine dair bir bilgiye sahip olmayan ebeveynlerin çocuklarının başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ve nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık puanlarının anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenirken 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin çocuğunun teknolojik aletleri ne kadar süre kullanması gerektiğini bilme durumuna göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanlarında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir (Çizelge 3.11). Teknolojik aletlerin ne kadar süre ile kullanılması gerektiğine dair bir bilgiye sahip olmayan ebeveynlerin çocuklarının başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık puan ortalamaları ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puan ortalamaları, teknolojik aletlerin ne kadar süre ile kullanılması gerektiğine dair bir bilgiye sahip olan ebeveynlerin çocuklarının puan ortalamalarından anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, ebeveynlerin teknolojik aletlerin kullanım süresi hakkında bilgiye sahip olmamasının çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelimlerini artırdığını göstermektedir.

Çocuklarının ekran kullanım süresinin farkında olmayan, kontrol sağlamayan ebeveynlerin çocuklarının süre sınırı olmadan izlediklerinde yaşlarına uygun olmayan içeriklerle karşılaşma ihtimalini artıracak, aynı zamanda süre sınırı olmadığı için beynin fonksiyonlarının zarar göreceği, duygu düzenleme becerilerinin zayıflayacağı düşünülmektedir. Okul öncesi dönem çocuklarının bilişsel ve işlevsel becerilerinin gelişim aşamasında olmasından dolayı ebeveynlerinin çocukları için uygun süre ve güvenli ekran kullanımını teşvik etmede önemli rol oynamaktadır (Wu ve ark., 2014). Ebeveynler için literatürde kısıtlayıcı, öğretici ve birlikte kullanım yaklaşımları mevcuttur. Kısıtlayıcı yaklaşımda çocukların ekran kullanımını kontrol etmek için konulan kurallar bulunmaktadır. Bununla birlikte bu yaklaşımda ebeveynler çocuklarının ekran kullanımı için zaman sınırlaması koyar ve içeriğine karar vermektedir (Livingstone ve Helsper, 2008; Van den Bulck ve Van den Bergh, 2000). Ebeveynler tarafından çocuklarının ekran süresi kontrolü çocukların yaşına bağlı olarak değişmektedir. Okul öncesi dönemde çocuğa sahip ebeveynlerin çocukları için ortaya koyduğu ekran süresi kontrolü ergenlik dönemindeki çocuklara göre daha fazladır (Cranmer, 2006).

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde Yılmaz ve ark. (2015), tarafından okul öncesi çocuklara ekran süresinin azaltmak amacıyla yapılan deneysel çalışmada deney grubundaki ailelere ekran ile ilgili müdahale programı uygulanmıştır. Bu ailelere ekranın kullanımıyla ilgili verdikleri eğitim sonucunda deney grubundaki çocukların ekran kullanım süresinin azaldığı ve kontrol grubundaki çocuklara göre saldırganlık davranışlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark ortaya çıktığını saptanmıştır. Akçay ve Emiroğlu (2020), okul öncesi dönemde bulunan çocukların anneleriyle yapılan motivasyonel görüşmenin çocukların medya kullanımı ve saldırganlığına etkisinin incelediği yarı deneysel çalışmada motivasyonel görüşme sonrası çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlık puanlarında düşüş gözlenmiştir.

36-72 aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetimin olma durumuna göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Bulgular incelendiğinde ekran kullanımında kural/denetim olmayan çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve Saldırganlık yönelim ölçeği toplam puan ortalamalarının ekran kullanımında kural/denetim olan çocukların puan ortalamalarından anlamlı olarak yüksek olduğu belirlenmiştir (Çizelge 3.12). Ebeveynlerin çocuklarının ekran kullanımları sırasında kural ve denetim koymasının içerik ve süre kontrolü sağlayabilmeleri açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çelik (2017), ekran kullanımında aile içi kuralların olmamasının çocukların ekran kullanım sürelerini artırdığını saptamıştır. John ve ark. (2021), tarafından 189 okul öncesi dönem çocuğu ve ebeveyni ile yapılan çalışmada çocukların ekran önünde geçirdikleri zamanın önerilen sürelerin üzerinde olduğunu ebeveynlerin yarısında fazlasının kuralları uygulayabilmede tutarsız davrandığını saptamışlardır. Ebeveynler çocuklarının televizyon izlemesini kontrol ettiğinde çocuklar, daha az fiziksel saldırganlık göstermiştir (Ostrov ve ark., 2006). Medyadaki şiddetin çocukların şiddet davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğu açıktır. Medyadaki şiddetin, ebeveynlerin ve program yapımcılarının etkisini anlamak ve bunlarla başa çıkmak için konudan haberdar olmalıdır (Doğutaş, 2013). Fakat okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 4-5 yaş arası çocukların teknolojik kullanımları hakkında anneleriyle yapılan nitel araştırma sonucunda ihmalkâr tutum sergileyen ebeveynler çocuklarına televizyon izleme süresiyle ilgili herhangi bir sınırlamaya tabi tutmadıkları gibi içerik yönünden de herhangi bir kısıtlama koymadıkları saptanmıştır. Bundan ötürü ihmalkâr tutum sergileyen ebeveynlerin çocukları şiddet içerikli sahnelerle maruz kalmaktadır (Cengiz Saltuk ve Erciyes, 2020). Bununla birlikte Aksoy (2020), ebeveynlerin çocuklarının teknolojik aletleri ellerinden aldıktan sonra verdiği tepkilerden hem kendileri iş yaparken teknolojik aletleri oyalayıcı olarak gördükleri için teknolojik alet kullanımında sınır koymadıklarını tespit etmiştir.

Araştırmada ekran kullanımında kural/denetimleri uygulayabilme durumuna göre kural/denetimleri uygulayabilen ailelerin çocuklarının, kural/denetimleri uygulayamayan ailelerin çocuklarına göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre 36-72

aylık çocukların ekran kullanımında kural/denetimleri uygulayabilme durumuna göre başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık puanları anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir (Çizelge 3.13). Var olan kural ve denetimleri uygulayabilmede tutarlı olmak çocukların ekran kullanımlarındaki yaşlarına uygun olmayan içeriklerle karşılaşmasını engellemede ve izleme/oynama süresini kontrol edebilmede oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte okulöncesi dönem çocuklarının ebeveynlerinin ekran kullanımı konusunda önemli yeri bulunmaktadır. Ebeveynlerin sadece kısıtlayıcı yaklaşım geliştirmelerinden ziyade kısıtlayıcı, öğretici ve birlikte kullanım stratejileri kullanmaları önerilmektedir (Wu ve ark., 2014). Fakat çocukların genellikle ebeveynlerinin akıllı telefonlarını kullandıkları, ekran kilidi açıp tek başlarına oyun indirebildiklerini ve bu oyunları oynayabildikleri saptanmıştır. Ebeveynler çocuklar tarafından indirilen bu oyunları kontrol etmediklerinden oyunun içeriği hakkında herhangi bilgiye sahip olmadıkları belirtmişlerdir. Ayrıca çocukların internetten çizgi film ve youtube videoları izledikleri, ebeveynlerin bunları da kontrol etmediği ve içerik hakkında bilgileri olmadığı görülmüştür (Cengiz Saltuk ve Erciyes, 2020).

Literatür incelendiğinde ekran kullanımında kontrollü olmanın ve ebeveynlerin ekran içeriğini izlemesinin çocuklarda saldırganlık içeren davranışları azalttığı gözlenmiştir (Fikkers ve ark., 2017; Yılmaz ve ark., 2015). Şiddet içeren ekran içeriğini kısıtlamak diğer çocuklara göre daha az saldırgan davranışlarla sonuçlanmıştır (McLeod ve ark., 1972; Nathanson, 2001). Dolayısıyla ebeveynlerin, medyanın çocuğunda saldırgan davranışları ortaya çıkarabileceğinin farkındalığın oluşması ile çocuğunun medyada izlediği içerikleri kontrol etmesini sağlaması önemli bir noktadır (Riddle, 2020).

36-72 aylık çocukların ekran kullanımından sonra ebeveynlerinin tarayıcı geçmişini kontrol etme durumuna göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Çizelge 3.14). Araştırma bulgularına göre ekran kullanımından sonra tarayıcı geçmişini kontrol etmeyen ailelerin

çocuklarının tarayıcı geçmişini kontrol eden ailelerin çocuklarına göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları artmaktadır. Ailelerin çocuklarının içerik kontrolünü birlikte izleme/oynama ile gerçekleştirerek hem izleme sırasında yapması hem de eğer birlikte izleme her zaman sağlanamıyorsa sonrasında içerik kontrolü yapmasının bir sonraki izleme/oynama davranışı sırasında içeriği kontrol altına alma da önemlidir. Bu durum çocuğun tek başına karşılaştığı içerikler hakkında bilgi sahibi olmayı ve çocuğu saldırgan davranışlar içeren oyun, film, dizi vb. içeriklerden koruma konusunda önemli olduğu düşünülmektedir.

36-72 aylık çocukların kullandığı ekran içeriğini değerlendirmek için ebeveynlerin ekrandaki içeriği önceden izleme/oynama durumuna göre kendine yönelik saldırganlık puanları arasında anlamlı bir farklılık ortaya koyulmazken başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya koyulmuştur. Çocuklarının kullandığı ekranı önceden izlemeyen/oynamayan ebeveynlerin çocuklarının puan ortalamaları, içerikleri önceden izleyen/oynayan çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Çizelge 3.15). Ebeveynlerin çocukların izlediği/oynadığı içerikleri önceden kontrol etmesi, çocukların karşılaşılabileceği saldırganlık ya da diğer yaşına uygun olmayan görüntülere karşı ön bilgi sahibi olması ve çocuklara uygun olmayan içeriklerle karşılaşmasını önceden engellemesi durumunda çocukların ekrandan saldırganlık davranışlarını öğrenmesine engel olduğu düşünülmektedir. Çocuklarına karşı olumlu tutum sergileyen ebeveynler çocukları şiddet içerikli medyayla karşılaşması durumunda bu şiddet içerikli görüntüleri birlikte izleyip anlamlandırmaya çalışırken, olumsuz bir tutum sergileyen ebeveynler ise çocukları şiddet içerikli medyayla karşılaşması durumunda ortaya kısıtlayıcı ve sınırlayıcı tepkiler ortaya koymaktadır (Nathanson, 2001).

Araştırmada 36-72 aylık çocukların arka planda televizyona maruz kalma durumuna göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel

saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Çizelge 3.16). Televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçiren, arka planda televizyona maruz kalan 36-72 aylık çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanlarının, doğrudan televizyon izlemediği halde televizyonun izlendiği ortamda vakit geçirmeyen, arka planda maruz kalmayan 36-72 aylık çocukların puanlarından anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu ile çocukların doğrudan izlemese bile ortamda açık olan ekranda çocuğun gelişimine uygun olmayan içeriklere maruz kaldığı, ekrandaki görüntülere ara ara baktığı, sesleri algıladığı, dikkat ettiği ve sosyal öğrenme ile tutum ve davranışları öğrenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde benzer sonuçların elde edildiği araştırmalara rastlanmıştır. Hem doğrudan hem de dolaylı olarak daha fazla televizyona maruz kalan üç yaşındaki çocuklar, saldırgan davranış sergileme açısından yüksek risk altındadır (Manganello ve Taylor, 2009). Ebeveynlerden, çocuklarının arka planda televizyona maruz kalmasını 24 saatlik süre ile raporlaması istenen çalışmada, çocuğun yatak odasında bir televizyonun bulunması ve evde bir televizyonun açık tutulması sıklığının artması, arka plandaki televizyona önemli ölçüde daha fazla maruz kalmayı öngörmüştür (Lapierre ve ark., 2012). Ayrıca arka planda televizyon varken ebeveyn-çocuk etkileşiminin hem niceliği hem de niteliği azalmıştır (Kirkorian ve ark., 2009). 3 yaş ve altındaki çocukların arka planda televizyon açıkken ve nadiren bakmalarına rağmen, daha kısa oyun süresine sahip olduklarını ve gelişimi olumsuz etkileyen oyun etkinliklerine sınırlı ilgi gösterdikleri bulunmuştur (Manganello ve Taylor, 2009). Fakat Mutlu (2019), 5 yaş altı çocuklarda ekran önü zamanı değerlendirmek amacıyla yaptığı çalışmasında ailelerin %65,8'inin ekran önü zamanı kavramını, %88,4'inin arka ekran önü zamanını bilmediğini saptamıştır.

Araştırmada 36-72 aylık çocukların kullandıkları ekran türü ile yaşları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken çocukların yaşı ile ekran kullanım süresi, içeriği ve ekranı kiminle izledikleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır (Çizelge 3.17).

Çocukların yaşları arttıkça ekran kullanım sürelerinin arttığı görülmektedir. Bu durumun nedeninin çocukların bilişsel becerilerinin artması ile ekrandaki çizgi film, oyun vs. ile bir bağ kurması, onu takip etmesi ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Literatürde benzer sonuçların elde edildiği araştırmalar mevcuttur. Çocukların yaşlarının arttıkça ekran kullanım süresi arttığını saptanmıştır (Akkuş ve ark., 2015; Dennison ve ark., 2004; İnanlı, 2015). Ayrıca 48-59 ve 60-72 aylık çocuklar dijital oyun oynamayı tercih ederken, 36-47 aylık olan çocukların video izlediği bulunmuştur (Çizelge 3.17). Bu durumun nedeninin dijital oyun oynamasının daha karmaşık ve bağlantılı süreçleri yönetebilecek bilişsel ve motor beceri gerektirmesinden kaynaklandığı, henüz dijital oyunlarla aileleri tarafından tanıştırılmadığı, bu konuda bilgi ve meraklarının oluşmaması ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Nitekim yapılan çalışmalar araştırmanın bu bulgusu ile tutarlı sonuçlar olduğunu göstermektedir. Sapsağlam (2018), tarafından yapılan çalışmada çocukların yaşları büyüdükçe elektronik aletlerle oynanan oyunlara erişimi de arttığı saptanmıştır. Akçay ve Özcebe (2012), çocukların yaşları arttıkça bilgisayar oyunları oynama süreleri de arttığını bulmuştur.

Bununla birlikte 36-47 ve 48-59 aylık çocuklar izlediği/oynadığı ekranı daha çok annesi ile kullanırken 60-72 aylık çocukların ekranı daha çok tek başına kullandığı görülmektedir (Çizelge 3.17). Bu durumun nedeninin çocuğun yaşı ilerledikçe ailelerin çocukların ekran kullanım sürelerini denetlemeyi bırakmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

36-72 Aylık çocukların günlük ekran kullanım süresine ile saldırganlık yönelimi arasındaki korelasyon sonuçlarına bakıldığında günlük izleme/oynama süresi ile başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve saldırganlık yönelim ölçeği toplam puanları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (Çizelge 3.19). Çocukların günlük ekran kullanım süreleri arttıkça, başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere/eşyalara yönelik saldırganlık ve genel saldırganlık yönelimlerinin de arttığı belirlenmiştir. Bu durumunun nedeninin

uzun süre ekran kullanmanın çocukların karşılaşılabileceği ekran içeriğinin kontrolünün sağlanamamasından, ekranın çocukların beyin gelişimlerini ve beyin fonksiyonlarını olumsuz etkilemesinden, duygu düzenlemelerinin gelişmemesinden, ekranda karşılaştıkları saldırgan içerikleri öğrenmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Alanyazında benzer sonuçların elde edildiği çalışmalara rastlanmıştır. Özen ve Kartelli (2017), televizyondaki şiddet ile çocukların şiddete yönelik davranışları arasında ilişki bulunduğunu, çocukların televizyonda gördükleri olumlu ve olumsuz davranışları öğrendikleri ve bunu uyguladıklarını ifade edilmiştir. Televizyonda fiziksel şiddeti çocukken izleyen kızların, yetişkin olduklarında dolaylı saldırganlık sergiledikleri bulunmuştur (Huesmann ve ark., 2003; Ruh Linder ve Werner, 2012). Ayrıca, televizyonda yüksek miktarda fiziksel şiddet izleyen küçük çocukların ilişkisel olarak daha saldırgan oldukları saptayan çalışmalar mevcuttur (Coyne ve ark., 2008; Ostrov ve ark., 2006). Yapılan çalışmalar çocukların şiddet içeren medya içeriğine maruz kalmalarının fiziksel saldırganlık düzeylerini (Anderson ve ark., 2010; Anderson ve Bushman, 2001) artırdığını saptamıştır. Akçay ve Özcebe (2012), tarafından yapılan çalışmada, 36-72 aylık çocukların hafta içi televizyon izleme sürelerinin artması sonucunda çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlıklarının arttığı tespit edilmiştir. 4-6 yaş arası 52 çocuğun ebeveyni ile çocuklarının medya kullanımlarını inceleyen çalışmada çocukların ekran karşısında oyun oynarken geçirdikleri sürenin artması ve saldırganlık davranışı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur (İnanlı, 2015). Benzer şekilde güncel çalışmalar incelendiğinde Zhang ve ark. (2019), tarafından 3000 çocukla yapılan çalışmada, şiddet içeren bir karikatüre kısa süreli maruz kalmanın şiddet içermeyen bir karikatüre göre saldırgan düşünceleri ve saldırgan davranışları daha fazla tetiklediği bulunmuştur. Ayrıca medyaya maruz kalmanın ilişkisel saldırgan davranışlar ve biliş üzerindeki etkilerini inceleyen 33 çalışmanın meta-analizini inceleyen çalışmada tüm saldırgan içerik türleri arasında olumlu etki bulunmuştur (Martins ve Weaver, 2019). Lin ve ark. (2020), tarafından yapılan uzun süreli dokunmatik ekranlı cihaz kullanımı ile çocukların duygusal ve davranışsal problemleri arasındaki ilişkisinin incelendiği güncel çalışmada, ekranla daha fazla vakit geçiren çocukların saldırgan davranış sergileme olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur .

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, 36-72 aylık çocukların ekran maruziyetleri ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla planlanmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda ilk önce parametrik koşulların sağlanıp sağlanmadığını belirlemek amacıyla normallik testleri yapılmış, ekran kullanım süresi ile 36-72 aylık çocuklara yönelik saldırganlık yönelim ölçeği arasındaki korelasyon değerlendirilip çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre ölçek puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Elde edilen araştırma sonuçları incelendiğinde, saldırganlık yönelim ölçeği toplam ve alt boyutları toplam puanların 36-72 aylık çocukların kullandıkları ekran türü, günlük ekran kullanım süresi, ekran içeriği, ekranı kiminle izlediği/oynadığı, ekranda izlenen/oylanan program hakkında yetişkinlerin çocukla konuşma durumu, ekranı izleme/oynama amacı, kendine ait teknolojik alete sahip olma durumu, ebeveynlerin çocuğunun teknolojik aletleri ne kadar süre kullanması gerektiğini bilme durumu, ekran kullanımında kural denetim olma durumu, kural/denetimleri uygulayabilme durumu, ebeveynlerin tarayıcı geçmişini kontrol etme durumu, ekran içeriğini önceden izleme/oynama durumu; 36-72 aylık çocukların yaşı ile günlük ekran kullanım süresi, kullanılan ekran içeriği ve kullanılan ekranı kiminle izledikleri/oynadıkları arasında anlamlı farklılık belirlenirken, kullanılan ekran türü ile yaş arasında anlamlı farklılık belirlenmemiştir. Ayrıca araştırma sonucunda; ekrana maruz kalma süresi ile saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda öncelikle anne-babalara, çocukla çalışan eğitimcilere, uzmanlara ve araştırmacılara şu önerilerde bulunmak mümkündür:

- Ebeveynler, çocukların ekran kullanım sürelerini kontrol etmeli, ekran süresi kısıtlanmalıdır.

- Erken çocukluk döneminde çocuklar hayal ile gerçeği ayırt edememektedir. 18 aylıktan itibaren çoğu çocuk kendi hayali oyunlarında hayali gerçeklikten ayırt edebiliyor olsa da, ekrandaki nesnelerin ve uyaranların gerçeklik durumunu ayırt etmede zorlanmaktadırlar. Bu nedenle çocukların ekran kullanımları sırasında birlikte izlemek, ekrandaki içerikleri çocukların yaşlarına uygun kelimelerle anlamlandıracağı şekilde açıklamak önemlidir. Bu nedenle ebeveynler, ekran içeriklerinin birlikte izlenmesini ve bu izlemenin etkileşimli gerçekleşmesini sağlamalıdır.

- Ebeveynler çocuklarının ekran kullanımları sırasında yanlarında değillerse daha sonrasında tarayıcı geçmişi kontrolü yaparak içerik kontrolünü sağlamalıdır.

- Ebeveynler, ekran kullanım sırasında çocuklarına rol model olmalarını engellemek için kendi ekran kullanımlarını da sınırlandırmalıdır.

- Çocukların kendilerine ait teknolojik aletlerinin olması onların kullanımları sırasında süre ve kontrolü zorlaştırmaktadır. Bu nedenle çocuklara teknolojik alet almak, geçerli amaçlar doğrultusunda ilerleyen yaşlarda olmalıdır.

- Ailelere çocukların ekran kullanım sürelerinde ve içeriklerinde karşılaşılabileceği olumsuz durumlar en iyi şekilde anlatılmalı, uzmanlar tarafından seminerler verilmelidir.

- Ailelerin ekran kullanımına kural ve denetim koymasının sağlanması, bu kurallara uymaları konusunda zorlanıyorlarsa çocuk odaklı aile danışmanlığı olarak süreci yönetmeleri sağlanmalıdır.

- Ailelerin çocuklarıyla etkileşimli zaman geçirmeyi öğrenmesi ve uygulaması için uzmanlar tarafından projelerle, seminerlerle desteklenmelidir.

- Çocukların daha kolay yemek yemesi için, kalabalık aile ortamında ağlamaması ya da toplu taşıma yolculukları sırasında sıkılmaması amacıyla ekran kullanımlarının kontrol edilmesi, ekranın bakıcı amacıyla kullanılmaması önerilmektedir.

- Çocukların bulundukları ortamda çocuklar izlemese bile televizyon, tablet, bilgisayar vb. teknolojik aletlerin açık olması çocukları arka planda ekran kullanımına maruz bırakmaktadır. Çocuklar doğrudan izlemeseler bile ortamda açık olan içeriği duymakta, oyun sırasında dikkatleri dağılmakta ve etkilenmektedirler. Bu sebeple çocukların arka planda ekrana maruz kalabilecekleri konusunda aileler bilgilendirilmelidirler.

- Dijital içerik üreticilerin çocukların yaşlarına ve gelişim özelliklerine uygun içerikler üretmek için alan uzmanları ile iş birliği yapılmalıdır.

- Ekran kullanımı fazla olan çocukların neden gün içinde bu kadar süre ekran kullanımının olduğu daha detaylı araştırılmalı, bu konu projelerle desteklenmelidir.

- Her çocuğun gelişim özellikleri farklı olduğu için ekran kullanımında gelişimi farklı olan çocukların ailelerine uygun danışmanlık verebilmek adına her yaş döneminde gelişimsel değerlendirme yaptırımları önerilmektedir.

ÖZET

36-72 Aylık Çocukların Ekran Maruziyetleri ile Saldırganlık Yönelimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bu araştırmada 36-72 aylık çocukların ekran maruziyetleri ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nicel desende betimsel bir araştırmadır. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul il merkezindeki, 36-72 ay arası normal gelişim gösteren, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden, tam aileden gelen çocuğa sahip olan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 456 ebeveyn oluşturmaktadır. Araştırmada verileri toplama aracı olarak araştırmaya katılan 36-72 aylık çocuklar ve ebeveynlerine ilişkin sosyo-demografik bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Genel Bilgi Formu”, çocukların ekrana maruz kalma durumlarını kullanılan ekran türü, ekrana maruz kalma süresi, gün içindeki zamanı vb. bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Ekran Maruziyeti Soru Formu” ile saldırganlık yönelimlerini belirlemek amacıyla Kaynak ve ark. (2016) tarafından geliştirilen “36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği” kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular; Saldırganlık yönelim ölçeği toplam ve alt boyutlarına bakıldığında toplam puanların; 36-72 aylık çocukların kullandıkları ekran türü, günlük ekran kullanım süresi, ekran içeriği, ekranı kiminle izlediği/oynadığı, ekranda izlenen/oylanan program hakkında yetişkinlerin çocukla konuşma durumu, ekranı izleme/oynama amacı, kendine ait teknolojik alete sahip olma durumu, ebeveynlerin çocuğunun teknolojik aletleri ne kadar süre kullanması gerektiğini bilme durumu, ekran kullanımında kural denetim olma durumu, kural/denetimleri uygulayabilme durumu, ebeveynlerin tarayıcı geçmişini kontrol etme durumu, ekran içeriğini önceden izleme/oynama durumu ve 36-72 aylık çocukların yaşı ile günlük ekran kullanım süresi, kullanılan ekran içeriği ve kullanılan ekranı kiminle izledikleri/oynadıkları arasında anlamlı farklılık belirlenirken, kullanılan ekran türü ile yaş arasında anlamlı farklılık belirlenmemiştir. Ayrıca araştırma sonucunda; ekrana maruz kalma süresi ile saldırganlık yönelimi toplam ve alt boyutları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ekran maruziyeti, saldırganlık yönelimi, okul öncesi dönem.

SUMMARY

Study of the Relationship Between Screen Exposure and Aggression Tendencies of Children Aged 36-72 months

The aim of this study was to decipher the relationship between screen exposure and aggression tendency of children aged 36-72 months. This study is a descriptive research in a quantitative pattern. The study group of the research consists of 456 parents who voluntarily agreed to participate in the study in the city center of Istanbul. These parents have children between 36-72 months who show normal development, attend pre-school education institution and come from full family. As a data collection tool in the research, the "General Information Form" prepared by the researcher was used to obtain socio-demographic information about the 36-72 month old children and their parents; the "Screen Exposure Questionnaire" prepared by the researcher was used to obtain information about children's screen exposure, such as the type of screen used, duration of screen exposure, time of day; "Aggression Tendency Scale for 36-72 Months-Old Children" developed by Kaynak et al. (2016) was used in order to determine their aggression tendencies.

Findings from the research; when the total and sub-dimensions of the aggression dependency scale were examined, a significant difference was determined between the total scores in terms of the followings: the type of screen used by 36-72 month-old children, daily screen usage time, screen content, who the child watches/plays with, the status of adults talking to the children about the program being watched/played on the screen, the purpose of watching/playing the screen, the state of owning a technological device, the state of knowing how long the child should use technological devices, the state of having control over the screen usage, the state of being able to apply the rules/controls, the state of checking the browser history of the parents, the state of pre-watching/playing the screen content, age of 36-72 month old children and daily screen usage time, screen content used, and with whom they watch/play the screen used. But there was no significant difference between the type of screen used and age. Besides, as a result of the research; it has been found out that there is a low level of positive and significant relationship between the duration of screen exposure and the total and sub-dimensions of aggression.

Keywords: Screen exposure, aggression tendency, pre-school period.

KAYNAKLAR

- AAP (2016). Where We Stand: Screen Time - HealthyChildren.org. *American Academy of Pediatrics*. Erişim Adresi: [<https://www.healthychildren.org/English/family-life/Media/Pages/Where-We-Stand-TV-Viewing-Time.aspx>]. Erişim Tarihi: 19.06.2021
- AAP (2020). AAP: Finding Ways to Keep Children Occupied During These Challenging Times. Erişim Adresi: [https://services.aap.org/en/news-room/news-releases/aap/2020/aap-finding-ways-to-keep-children-occupied-during-these-challenging-times/?utm_source=MagMail&utm_medium=email&utm_term=mhayes@aap.org&utm_content=AAP%20News%20E-alerts:%20COVID-19%2031820&utm_campaign=Coronavirus%20Update:%20A%20Message%20from%20AAP%20President%20Sally%20Goza%2C%20MD%2C%20FAAP]. Erişim Tarihi: 19.06.2021.
- AHEARNE C, DILWORTH S, ROLLINGS R, LIVINGSTONE V, MURRAY D (2016). Touch-screen technology usage in toddlers. *Archives of Disease in Childhood*, **101**: 181–183.
- AKÇAY D, YILDIRIMLAR A (2011). Okul öncesi dönem çocuğunda medya etkilenimine bağlı uykunun değerlendirilmesi (an assessment of sleep quality in preschool children related to the influence of media. *Sleep*, **1**: 63.
- AKÇAY D, ÖZCEBE H (2012). Televizyonun okul öncesi dönemdeki çocukların saldırganlık davranışına etkisi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, **55**: 82–87.
- AKÇAY D (2015). Annelerle yapılan motivasyonel görüşmelerin okul öncesi dönemdeki çocuğun medya etkileşimine ve saldırganlık davranışlarına etkisi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- AKÇAY D, EMİROĞLU ON (2016). Medya Etkileşimine Bağlı Okul Öncesi Dönemdeki Çocukta Saldırganlık Davranışı. *Türkiye Klinikleri*, **2**: 116–120.

- AKÇAY D, EMİROĞLU ON (2020) the effect of motivational interviewing with mothers on media interaction and aggression behaviours of preschool-aged children, *Comprehensive Child and Adolescent Nursing*, **43**: 217-232.
- AKKUŞ SY, YILMAZER Y, ŞAHİNÖZ A, SUCAKLI İ (2015). 3-60 ay arası çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının incelenmesi. *Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi "Erken Müdahale."*
- AKSOY S (2020). Akıllı cihazların ebeveynler tarafından çocuk bakımında bir bakıcı olarak kullanılması: nitel bir araştırma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, **11**: 231–243.
- ALİSİNANOĞLU F, KESİCİOĞLU OS (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun İli Örneği). *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, **3**: 0-0.
- ANDERSON CA, BERKOWITZ L, DONNERSTEIN E, HUESMANN LR, JOHNSON JD, LINZ D, WARTELLA E (2003). The Influence of Media Violence on Youth. *Psychological science in the public interest : a journal of the American Psychological Society*, **4**: 81–110.
- ANDERSON CA, BUSHMAN BJ (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, **53**: 27–51.
- ANDERSON DR, HUSTON AC, SCHMITT KL, LINEBARGER DL, WRIGHT JC, LARSON R (2001). Early childhood television viewing and adolescent behavior: The recontact study. *Monographs of the society for Research in Child Development*, i-154.
- ANDERSON CA, BERKOWITZ L, DONNERSTEIN E, HUESMANN LR, JOHNSON JD, LINZ D, WARTELLA E (2003). The influence of media violence on youth. *Psychological science in the public interest : a journal of the American Psychological Society*, **4**: 81–110.
- ANDERSON CA, BUSHMAN, BJ (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: a meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, **12**: 353–359.

- ANDERSON CA, SHIBUYA A, IHORI N, SWING, EL, BUSHMAN, BJ, SAKAMOTO A, SALEEM M (2010). Violent video game effects on aggression, empathy, and prosocial behavior in eastern and western countries: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, **136**: 151–173.
- APA (2001) American Academy of Pediatrics Announces New Recommendations for Children’s Media Use. Erişim Adresi: [<https://www.aap.org/en-us/about-the-aap/aap-press-room/pages/american-academy-of-pediatrics-announces-new-recommendations-for-childrens-media-use.aspx>]. Erişim Tarihi: 20.12.2020.
- ARAL N, DOĞAN KESKİN A (2018). Ebeveyn bakış açısıyla 0-6 yaş döneminde teknolojik alet kullanımının incelenmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, **5**: 317–348.
- ARAL N, KADAN G (2019). Çizgi filmlerde yer alan şiddet öğelerinin incelenmesi . *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **10**: 57-75.
- ARNAS Y (2005). 3-18 yaş grubu çocuk ve gençlerin interaktif iletişim araçlarını kullanma alışkanlıklarının değeriendirilmesi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, **4**: 59-66.
- ARNAS YA, ERDEN ř (2006). Çizgi filmlerdeki şiddet unsurlarının incelenmesi. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi, 1. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı, **3**: 349-358.
- ATKINSON RL, ATKINSON RC, SMITH EE, BEM DJ, HOEKSEMA SN (1999.) Psikolojiye giriş. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- ARICAK OT (1995). Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ARSENIO WF, ADAMS E, GOLD J (2009). Social information processing, moral reasoning, and emotion attributions: relations with adolescents’ reactive and proactive aggression. *Child Development*, **80**: 1739–1755.
- ATKIN AJ, SHARP SJ, CORDER K, VANSLOUIS EM (2014). International Children’s Accelerometry Database (ICAD) Collaborators. Prevalence and correlates of screen

time in youth: An international perspective. *American Journal of Preventive Medicine*, **47**: 803–7.

AYAN S (2007). Aile içi siddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **8**: 206-214.

AYDUK O, RODRIGUEZ ML, MISCHER W, SHODA Y, WRIGHT J (2007). Verbal intelligence and self-regulatory competencies: Joint predictors of boys' aggression. *Journal of Research in Personality*, **41**: 374–388.

BANDURA A, ROSS D, ROSS SA (1961). Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, **63**: 575–582.

BANDURA A, ROSS D, ROSS SA (1963). Imitation of film-mediated aggressive models. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, **1**: 3–11.

BANDURA A (1973). Aggression: A social learning analysis. Erişim Adresi: [\[https://psycnet.apa.org/record/1974-00914-000\]](https://psycnet.apa.org/record/1974-00914-000). Erişim tarihi: 20.05.2021

BANDURA A (1978). *Social Learning Theory of Aggression*.

BANDURA A (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*.

BARR R (2010). Transfer of learning between 2D and 3D sources during infancy: Informing theory and practice. *Developmental Review*. NIH Public Access.

BARR R, LAURICELLA A, ZACK E, CALVERT SL (2010). Infant and Early Childhood Exposure to Adult-Directed and Child-Directed Television Programming: Relations with Cognitive Skills at Age Four. *Merrill-Palmer Quarterly*, **56**: 21–48.

BARKER RG, DEMBO T, LEWIN K (1941). Frustration and regression. *University of Iowa Studies in Child Welfare*, 18.

BELSKY J, BAKERMANS-KRANENBURG MJ, VAN IJZENDOORN, MH (2007). For Better and For Worse: Differential Susceptibility to Environmental Influences Jay Belsky. *Current Directions in Psychological Science*, **16**: 300–304.

- BERK L (2016). Bebekler ve Çocuklar Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa. Ed. Işıkoğlu, E. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- BERKOWITZ L (1989). Frustration-Aggression Hypothesis: Examination and Reformulation. *Psychological Bulletin*.
- BJORKQVIST K (1985). Violent films, anxiety and aggression. Helsinki, Finland: Finnish Society of Sciences and Letters.
- BOYD D, BEE H (2009). Çocuk Gelişim Psikolojisi. İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- BUDAK S. (2000). Psikoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- BUDAGOVA, G (2019). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (dehb) olan ergenlerde kronotip, uyku ve ekran maruziyeti ilişkisinin araştırılması. Tıpta Uzmanlık, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- BURAK Y, AHMETOĞLU E (2015). Bilgisayar oyunlarının çocukların saldırganlık düzeylerine etkisinin incelenmesi. *Turkish Studies (Elektronik)*, **10**: 363-382.
- BROWN A, MULLIGAN DA, ALTMANN TR, CHRISTAKIS DA, CLARKE-PEARSON K, FALIK HL, NOLAND VL (2011). Media use by children younger than 2 years. *Pediatrics. American Academy of Pediatrics*. **128**: 1040-1045.
- BURR JE, OSTROV JM, JANSEN EA, CULLERTON-SEN C, CRICK NR (2005). Relational aggression and friendship during early childhood: "I won't be your friend!". *Early Education & Development*, **16**: 161-184.
- BUSCHGENS CJM, VAN AKEN MAG, SWINKELS SHN, ORMEL J, VERHULST FC, BUITELAAR JK (2010). Externalizing behaviors in preadolescents: Familial risk to externalizing behaviors and perceived parenting styles. *European Child and Adolescent Psychiatry*, **19**: 567-575.
- BUSHMAN BJ, HUESMANN LR (2006). Short-term and long-term effects of violent media on aggression in children and adults. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, **160**: 348-352.
- BÜTÜN AYHAN A, ARAL N (2009). Computer-assisted instruction in concept development of six-year-old children. *Psychological reports*, **104**: 853-860.

- BÜYÜKBAYKAL G (2007). Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, **28**: 32-44.
- CALVERT SL, VALKENBURG PM (2013). The influence of television, video games, and the internet on children's creativity. *Oxford University Press*. 438-450.
- CANADIAN PEDIATRIC SOCIETY, D. H. T. F. O. O. (2019). Digital media: Promoting healthy screen use in school-aged children and adolescents. *Paediatrics and Child Health (Canada)*, **24**: 402–408.
- CANBERK G, SAĞIROĞLU Ş (2007). Çocukların ve Gençlerin Bilgisayar ve İnternet Güvenliği. *Politeknik Dergisi*, **10**: 33–39.
- CARD NA, LITTLE TD (2006). Proactive and reactive aggression in childhood and adolescence: a meta-analysis of differential relations with psychosocial adjustment. *International Journal of Behavioral Development*, **30**: 466–480
- CENGİZ SALTUK M, ERCİYES C (2020). Okul öncesi çocuklarda teknoloji kullanımına ilişkin ebeveyn tutumlarına dair bir çalışma. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, **4**: 106–120.
- CHEN JY, STRODL E, WU CAN, HUANG LH, YIN XN, WEN GM, CHEN WQ (2021). Screen time and autistic-like behaviors among preschool children in China. *Psychology, Health and Medicine*, **26**: 607–620.
- CHEUNG CHM, BEDFORD R, SAEZ DE URABAIN IR, KARMILOFF-SMITH A, SMITH TJ (2017). Daily touchscreen use in infants and toddlers is associated with reduced sleep and delayed sleep onset. *Scientific Reports*, **7**: 1–7.
- CHONCHAIYA W, PRUKSANANONDA C (2008). Television viewing associates with delayed language development. *Acta Paediatrica, International Journal of Paediatrics*, **97**: 977–982.
- CHRISTAKIS, DA (2009). The effects of infant media usage: What do we know and what should we learn? *Acta Paediatrica, International Journal of Paediatrics*. **98**: 8-16.
- CHRISTAKIS DA, ZIMMERMAN FJ, DIGIUSEPPE DL, MCCARTY CA (2004). Early television exposure and subsequent attentional problems in children. *Pediatrics*, **113**: 708–713.

- CORKIN MT, PETERSON ER, HENDERSON AME, WALDIE KE, REESE E, MORTON SMB (2021). Preschool screen media exposure, executive functions and symptoms of inattention/hyperactivity. *Journal of Applied Developmental Psychology*, **73**: 101237.
- CORSI P (2002). A preliminary approach to freud's concept of death instinct. *Revista chilena de neuro-psiquiatria*. Sociedad de Neurologia Psiquiatria y Neurocirugia.
- CÔTÉ S, VAILLANCOURT T, LEBLANC JC, NAGIN DS, TREMBLAY RE (2006). The development of physical aggression from toddlerhood to pre-adolescence: A nation wide longitudinal study of Canadian children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, **34**: 71–85.
- COUNCIL ON COMMUNICATIONS AND MEDIA. (2016). Media and young minds. *Pediatrics*, **138**.
- COURAGE ML, HOWE ML (2010). To watch or not to watch: Infants and toddlers in a brave new electronic world. *Developmental Review*. **30**: 101-115.
- COUSE LJ, CHEN DW (2010). A tablet computer for young children? Exploring its viability for early childhood education. *Journal of Research on Technology in Education*, **43**: 75–98.
- COYNE SM, NELSON DA, LAWTON F, HASLAM S, ROONEY L, TITTERINGTON L, OGUNLAJA L (2008). The effects of viewing physical and relational aggression in the media: Evidence for a cross-over effect. *Journal of Experimental Social Psychology*, **44**: 1551–1554.
- COYNE SM, STOCKDALE L, LINDER JR, NELSON DA, COLLIER KM, ESSIG LW (2017). Pow! Boom! Kablam! Effects of Viewing Superhero Programs on Aggressive, Prosocial, and Defending Behaviors in Preschool Children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, **45**: 1523–1535.
- CRANMER S (2006). Children and young people's uses of the Internet for homework. *Learning, Media and Technology*, **31**: 301–315.
- CRESCENZI L, JEWTT C, PRICE S (2014). The role of touch in preschool children's learning using iPad versus paper interaction. *Australian Journal of Language and Literacy*, **37**: 86–96.

- CRICK NR, GROTPETER JK (1995). Relational Aggression, Gender, and Social-Psychological Adjustment. *Child Development*, **66**: 710–722.
- CRICK NR, DODGE KA (1996). Social information-processing mechanisms in reactive and proactive aggression. *Child Development*, **67**: 993-1002.
- CRICK NR, CASAS JF, KU HC (1999). Relational and physical forms of peer victimization in preschool. *Developmental psychology*, **35**: 376–385.
- CRICK NR, OSTROV JM, BURR JE, CULLERTON-SEN C, JANSEN-YEH E, RALSTON P (2006). A longitudinal study of relational and physical aggression in preschool. *Journal of Applied Developmental Psychology*, **27**: 254–268.
- CRICK NR, OSTROV JM, WERNER NE (2006). A longitudinal study of relational aggression, physical aggression, and children's social-psychological adjustment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, **34**: 131–142.
- CÜCELOĞLU D (2011). İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları. (22. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- CYCYK LM, DE ANDA S (2021). Media exposure and language experience: Examining associations from home observations in Mexican immigrant families in the US. *Infant Behavior and Development*, **63**: 101554.
- ÇAMLIBEL İRKİN, A (2012). Çocukların gelişim süreci ve televizyonun etkileri. Uzmanlık Tezi. Radyo Televizyon Üst Kurulu, Ankara.
- ÇANKAYA S, KARAME TE A (2008). Eğitsel bilgisayar oyunlarının öğrencilerin matematik dersine ve eğitsel bilgisayar oyunlarına yönelik tutumlarına etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **4**: 115-127.
- ÇELEN KF, ÇELİK A, SEFEROĞLU SS (2011). Çocukların internet kullanımları ve onları bekleyen çevrim-içi riskler. *Akademik Bilişim*, **2**.
- ÇELİK, E (2017). 4-6 yaş çocukların ekran kullanımının, ebeveyn ekran kullanımı ve aile işlevleri ile ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Adana.

- DENNISON BA, RUSSO TJ, BURDICK PA, JENKINS PL (2004). An intervention to reduce television viewing by preschool children. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, **158**: 170–176.
- DİZMAN H, GÜRSOY F (2004). Anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **2**: 7-17.
- DOĞUTAŞ A (2013). The influence of media violence on children. *Journal of Faculty of Education. Bartın University*, **2**: 107-126.
- DOMINGUES-MONTANARI S (2017). Clinical and psychological effects of excessive screen time on children. *Journal of Paediatrics and Child Health*, **53**: 333–338.
- DONG HY, WANG B, LI HH, YUE XJ, JIA FY (2021). Correlation between screen time and autistic symptoms as well as development quotients in children with autism spectrum disorder. *Frontiers in Psychiatry*, **12**: 619994.
- DORE RA, LOGAN J, LIN TJ, PURTELL KM, JUSTICE L (2020). Characteristics of children's media use and gains in language and literacy skills. *Frontiers in Psychology*, **11**: 2224.
- DOUMEN S, VERSCHUEREN K, BUYSE E, GERMEIJS V, LUYCKX K, SOENENS B (2008). Reciprocal relations between teacher–child conflict and aggressive behavior in kindergarten: a three-wave longitudinal study. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, **37**: 588–599.
- DSÖ (2019). To grow up healthy, children need to sit less and play more. Erişim Adresi: [https://www.who.int/news/item/24-04-2019-to-grow-up-healthy-children-need-to-sit-less-and-play-more]. Erişim Tarihi: 19.06.2021.
- DSÖ (2020). WHO EMRO | Excessive screen use and gaming considerations during COVID19 News Mental health. Erişim Adresi: http://www.emro.who.int/mnh/news/considerations-for-young-people-on-excessive-screen-use-during-covid19.html Erişim Tarihi: 19.06.2021.
- EFİLTİ E (2016). *Eğitim ve Psikolojiden Yansımalar*. Ed. Sargın, N., Avşaroğlu, S., Ünal, A). Konya: Çizgi Kitabevi.

- ELIAS N, LEMISH D, DALYOT S, FLOEGEL D (2020). “Where are you?” An observational exploration of parental technoference in public places in the US and Israel. *Journal of Children and Media*. **15**: 376-388.
- ELIOT L (2021). Brain development and physical aggression. *Current Anthropology*, **62**: 66–78.
- ENGBERG E, RAJU SC, FIGUEIREDO RAO, WEIDERPASS E, ROUNGE TB, VILJAKAINEN H (2021). Saliva microbiota differs between children with low and high sedentary screen times. *Human Microbiome Journal*, **20**: 100080.
- ERDOĞDU YM (2010). Öğrencilerin Saldırganlık Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmeleri. In *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 11-13.
- ERGİN KH, KÖSE S, (2008). Sevgi Diliyle Çocuk Eğitimi. İstanbul: Hepsi Çocuk Yayınevi.
- ERGİN KH, KÖSE S, (2008). Sorunlu Çocukların Eğitimi. İstanbul: Hepsi Çocuk Yayınevi.
- ERSAN C (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık düzeylerinin duygu ifade etme ve duygu düzenleme açısından incelenmesi. Doktora Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- ERSAN C (2020). Early language development and child aggression. *World Journal of Education*, **10**: 1-11.
- ERSAN C (2020) Physical aggression, relational aggression and anger in preschool children: The mediating role of emotion regulation. *The Journal of General Psychology*, **147**: 18–42.
- ERTÜRK YD, AKKOR GÜL A (2006). Çocuğunuzu televizyona teslim etmeyin. Ankara: Nobel Yayınları.
- FAZLIOĞLU Y, ILGAZ G, PAPATĞA E (2013). Oyun becerileri değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **15**: 239-250.

- FIKKERS KM, PIOTROWSKI JT, VALKENBURG PM (2017). A matter of style? Exploring the effects of parental mediation styles on early adolescents' media violence exposure and aggression. *Computers in Human Behavior*, **70**: 407–415.
- FITE PJ, POQUIZ J, COOLEY JL, STOPPELBEIN L, BECKER SP, LUEBBE AM, GREENING L (2016). Risk factors associated with proactive and reactive aggression in a child psychiatric inpatient sample. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, **38**: 56-65.
- FLANNERY DJ (1997). School violence: risk, preventive intervention, and policy. Urban diversity series no. 109. Eric clearinghouse on urban education, *Columbia University*, New York.
- GARRISON MM, CHRISTAKIS DA (2012). The impact of a healthy media use intervention on sleep in preschool children. *Pediatrics*, **130**: 492–499.
- GAUDREAU C, KING YA, DORE RA, PUTTRE H, NICHOLS D, HIRSH-PASEK K, GOLINKOFF RM (2020). Preschoolers benefit equally from video chat, pseudo-contingent video, and live book reading: implications for storytime during the coronavirus pandemic and beyond. *Frontiers in Psychology*, **11**: 2158.
- Geçtan, E. (2006). Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar. Metis Yayınları.
- GENTILE DA, COYNE S, WALSH DA (2011). Media violence, physical aggression, and relational aggression in school age children: A short-term longitudinal study. *Aggressive Behavior*, **37**: 193–206.
- GENTILE DA, MATHIESON LC, CRICK NR (2010). Media violence associations with the form and function of aggression among elementary school children. Social Development, Blackwell Publishing Ltd.
- GIRARD LC, PINGAULT JB, FALISSARD B, BOIVIN M, DIONNE G, TREMBLAY RE (2014). Physical aggression and language ability from 17 to 72 months: cross-lagged effects in a population sample. *Plos One*, **9**: e112185.
- GRESHAM D, MELVIN GA, GULLONE E (2016). The role of anger in the relationship between internalising symptoms and aggression in adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, **25**: 2674–2682.

- GUEDES SDC, MORAIS RLDS, SANTOS R, LEITE HR, NOGUEIRA J, NOBRE P, SANTOS JN (2020). Children's use of interactive media in early childhood-an epidemiological study. *Rev Paul Pediatr*, **38**: 1–7.
- GÜMÜŞ YAVUZ S (2011). *Saldırganlık ile aile içi şiddet arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi. İstanbul.
- GÜNDOĞDU Z, SEYTEPE Ö, MÜBERRA B, DOĞRU H, GÜNER B, ARIKIZ E, KAYA E (2016). Okul öncesi çocuklarda medya kullanımı media use by preschool-aged children. *Journal of HealthSciences of Kocaeli University*, **2**: 6–10.
- GÜNDÜZ KALAN Ö (2010). Medya okuryazarlığı ve okul öncesi çocuk: ebeveynlerin medya okuryazarlığı bilinci üzerine bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi* **1**: 59-73.
- GÜRSOY YILMAZ, G (2020). 60-72 aylık çocukların oyuncak tercihleri-oyun becerileri ve saldırganlık yönelimlerinin incelenmesi. Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- HASTA D, GÜLER ME (2013). Saldırganlık: Kişilerarası ilişki tarzları ve empati açısından bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **4**: 64-104.
- HAMLETT T, DENTON MS (2007). A content analysis of aggression in television programs for preschoolers college of professional education.
- HAY DF (2017). The early development of human aggression. *Child Development Perspectives*, **11**: 102–106.
- HAY DF, WATERS CS, PERRA O, SWIFT N, KAIRIS V, PHILLIPS R, VAN GOOZEN S (2014). Precursors to aggression are evident by 6 months of age.
- HILL D, AMEENUDDIN N, CHASSIAKOS YR, CROSS C, RADESKY J, HUTCHINSON J, SWANSON WS (2016). Media and young minds. *Pediatrics*, **138**: e20162591.
- HILL MM, GANGI D, MILLER M, RAFI SM, OZONOFF S (2020). Screen time in 36-month-olds at increased likelihood for ASD and ADHD. *Infant Behavior and Development*, **61**: 101484.

- HILTUNEN P, LEPPANEN MH, RAY C, MAATTA, S, VEPSALAINEN H, KOIVUSILTA L, ROOS E (2021). Relationship between screen time and sleep among Finnish preschool children: results from the DAGIS study. *Sleep Medicine*, **77**: 75–81.
- HOWIE EK, COENEN P, CAMPBELL AC, RANELLI S, STRAKER LM (2017). Head, trunk and arm posture amplitude and variation, muscle activity, sedentariness and physical activity of 3 to 5 year-old children during tablet computer use compared to television watching and toy play. *Applied Ergonomics*, **65**: 41–50.
- HU BY, JOHNSON GK, TEO T, WU Z (2020). Relationship between screen time and chinese children's cognitive and social development. *Journal of Research in Childhood Education*, **34**: 183–207.
- HU J, DING N, YANG L, YANAN M, GAO M, WEN D (2019). Association between television viewing and early childhood overweight and obesity: A pair-matched case-control study in China. *BMC Pediatrics*, **19**: 1-8.
- HUANG L, YANG GY, SCHMID KL, CHEN JY, LI CG, HE GH, CHEN WQ (2020). Screen exposure during early life and the increased risk of astigmatism among preschool children: Findings from longhua child cohort study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, **17**: 2216.
- HUBBARD JA, MCAULIFFE M, D MORROW MT, ROMANO LJ (2010). Reactive and proactive aggression in childhood and adolescence: Precursors, outcomes, processes, experiences, and measurement. Department of Psychology, University of Delaware, Newark, **78**: 95-118.
- HUESMANN RR, MOISE-TITUS J, PODOLSKI CL, ERON LD (2003). Longitudinal relations between children's exposure to tv violence and their aggressive and violent behavior in young adulthood: 1977-1992. *Developmental Psychology*. American Psychological Association Inc.
- HUSTON AC, DONNERSTEIN E, FAIRCHILD H, KATZ PA, MURRAY JP, RUBINSTEIN EA, ZUCKERMAN DM (1993). *Big world, small screen: the role of television in american society*. Lincoln and London: University of Nebraska.

HUTTON JS, DUDLEY J, HOROWITZ-KRAUS T, DEWITT T, HOLLAND SCOTT K (2020). Associations between screen-based media use and brain white matter integrity in preschool-aged children. *JAMA Pediatrics*, **174**.

İŞİK M (2012). Televizyon ve çocuk. Eğitim Yayınevi.

İŞİKOĞLU N, ERGENEKON E (2021). Bebeklerin teknolojik araçları kullanmalarıyla ilgili anne görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, **54**: 117–140.

İKİZ S, ÖZTÜRK SAMUR, A (2016). Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın ebeveyn tutumları açısından incelenmesi/examining physical and relational aggression of preschool children in terms of parents' attitudes. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **13**.

İNANLI S (2015). Preschool Age Children's Media Use and its Relationship to Their Prosocial and Agressive Behaviour, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Ankara.

İPEK İ (2001). Bilgisayarla öğretim: tasarım, geliştirme ve yöntemler. Ankara: Tıp ve Teknik Kitabevi Ltd. Şti. Yayınları.

JANSSEN X, MARTIN A, HUGHES AR, HILL CM, KOTRONOULAS G, HESKETH KR (2020). Associations of screen time, sedentary time and physical activity with sleep in under 5s: A systematic review and meta-analysis. *Sleep Medicine Reviews*. W.B. Saunders Ltd.

JOHN JJ, JOSEPH R, DAVID A, BEJOY A, GEORGE KV, GEORGE L (2021). Association of screen time with parent-reported cognitive delay in preschool children of Kerala, India. *BMC Pediatrics*, **21**.

KADAN G (2010). Okul öncesi dönem çocuklarında (4-6 yaş) saldırganlık davranışını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Marmara Üniversitesi Doktora Tezi. İstanbul.

KADAN G, ARAL N (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının medya kullanım düzeylerinin incelenmesi. *International Journal of Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies*, 51–55.

- KAMPER-DEMARCO KE, OSTROV JM (2019). The influence of friendships on aggressive behavior in early childhood: examining the interdependence of aggression. *Child Psychiatry & Human Development*, **50**: 520–531.
- KANAK M, ÖZYAZICI K (2018). Okul öncesi dönem çocukların teknoloji ve uygulama kullanma ve dijital oyun oynama alışkanlıklarına yönelik ebeveyn yaklaşımlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Inonu University Journal of the Faculty of Education (INUJFE)*, **19**.
- KARAAGAÇ AT (2015). Undesirable effects of media on children: why limitation is necessary? *Indian Pediatr.* **52**: 469-71.
- KEIKHA M, QORBANI M, KAZEMI TABAEE, M, DJALALINIA S, KELISHADI R (2020). Screen time activities and aggressive behaviors among children and adolescents: A systematic review. *International Journal of Preventive Medicine*, **11**.
- KHOURY KASSABRI M, ZADOK I, ESEED R, T. ALEXANDER V (2020). Individual and familial factors as mediators and moderators of young children's aggressive behavior. *Children and Youth Services Review*, **118**: 105428.
- KILIÇ AO, SARI E, YÜCEL H, OĞUZ MM, POLAT E, ACOGLU EA, SENEL S (2018). Exposure to and use of mobile devices in children aged 1–60 months. *European Journal of Pediatrics*, **178**.
- KIM RY, MOROI MK, BRAWLEY A, POLEY M, KING TS, OLYMPIA R (2020). Themes in superhero-based television shows: an opportunity for the development of children and adolescents through co-viewing and active mediation. *Cureus*, **12**.
- KIRIK AM (2013). Televizyonun gelişim çağı çocukları üzerindeki olumsuz etkileri ve ebeveynlerin kontrol sorunu. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, **2**: 189-198.
- KIRKORIAN HL, PEMPEK TA, MURPHY LA, SCHMIDT ME, ANDERSON D R. (2009). The impact of background television on parent-child interaction. *Child Development*, **80**: 1350–1359.
- KIRKORIAN HL, CHOI K, PEMPEK TA (2016). Toddlers' Word Learning From Contingent and Noncontingent Video on Touch Screens. *Child Development*, **87**: 405–413.

- KIRKORIAN HL, WARTELLA E. A. VE ANDERSON, D. R. (2008). *Media and Young Children's Learning*, **18**.
- KIRSH SJ (2006). Children, Adolescents and Media Violence: A Critical Look At The Research. London: Sage.
- KOSTYRKA-ALLCHORNE K, COOPER NR, SIMPSON A (2017). The relationship between television exposure and children's cognition and behaviour: A systematic review. *Developmental Review*, **44**: 19–58.
- KÖKNEL Ö (1999). Gençlik Çağı. Ana-Baba Okulu El Kitabı içinde (29-30). İstanbul: Mavi Çizgi
- KÖRÜK S (2020). *Çağımızın Çözüm Arayan Sorunu Şiddet*. Ed. (Ş. Özabacı N., *Çağımızın Çözüm Arayan Sorunu Şiddet*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- KRYGSMAN A, VAILLANCOURT T (2019). Peer victimization, aggression, and depression symptoms in preschoolers. *Early Childhood Research Quarterly*, **47**: 62–73.
- LAN QY, CHAN KC, YU KN, CHAN NY, WING YK, LI AM, AU CT (2020). Sleep duration in preschool children and impact of screen time. *Sleep Medicine*, **76**: 48–54.
- LAPIERRE MA, PIOTROWSKI JT, LINEBARGER DL (2012). Background television in the homes of US children. *Pediatrics*, **130**: 839–846.
- LAU EYH, WILLIAMS K (2021). Emotional Regulation in Mothers and Fathers and Relations to Aggression in Hong Kong Preschool Children. *Child Psychiatry Hum Development*. 1-11.
- LAURICELLA AR, WARTELLA E, RIDEOUT VJ (2015). Young children's screen time: The complex role of parent and child factors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, **36**: 11–17.
- LILLARD AS, LI H, BOGUSZEWSKI K (2015). Television and children's executive function. *Advances in Child Development and Behavior*, **48**: 219–248.
- LIN HP, CHEN KL, CHOU W, YUAN KS, YEN SY, CHEN YS, CHOW JC (2020). Prolonged touch screen device usage is associated with emotional and behavioral

problems, but not language delay, in toddlers. *Infant Behavior and Development*, **58**: 101424.

LIN YM, KUO SY, CHANG YK, LIN PC, LIN YK, LEE PH, CHEN SR (2021). Effects of Parental Education on Screen Time, Sleep Disturbances, and Psychosocial Adaptation Among Asian Preschoolers: A Randomized Controlled Study. *Journal of Pediatric Nursing*, **56**: e27–e34.

LINEBARGER DL, VAALA SE (2010). Screen media and language development in infants and toddlers: An ecological perspective. *Developmental Review*. Academic Press.

LINEBARGER DL, WALKER D (2005). Infants' and toddlers' television viewing and language outcomes. *American Behavioral Scientist*, **48**: 624–645.

LIU W, WU X, HUANG K, YAN S, MA L, CAO H, TAO F (2021). Early childhood screen time as a predictor of emotional and behavioral problems in children at 4 years: a birth cohort study in China. *Environmental Health and Preventive Medicine*, **26**: 1–9.

LIVINGSTONE S, HELSPER EJ (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, **52**: 581–599.

LORENZ, K. (2002). *On Aggression*.

MANGANELLO JA, TAYLOR CA (2009). Television exposure as a risk factor for aggressive behavior among 3-year-old children. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, **163**: 1037–1045.

MADIGAN S, BROWNE D, RACINE N, MORI, C, TOUGH S (2019). Association between Screen Time and Children's Performance on a Developmental Screening Test. *JAMA Pediatrics*, **173**: 244–250.

MADIGAN S, MCARTHUR BA, ANHORN C, EIRICH R, CHRISTAKIS DA (2020). Associations between Screen Use and Child Language Skills: A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA Pediatrics*, **174**: 665–675.

MARGOLIN G, GORDIS EB (2000). The effects of family and community violence on children. *Annual review of psychology*.

- MARSHALL SJ (2007). Interactions among italian preschool-age children: aggression, *Victimization, And Sociometric Status*.
- MARTIN K (2011). Electronic overload: the impact of excessive screen use on child and adolescent health and wellbeing. Perth, Western Australia: Department of Sport and Recreation.
- MARTINS N, WEAVER A (2019). The role of media exposure on relational aggression: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*. **47**: 90-99.
- MASTEN AS, CICCETTI D (2010). Developmental cascades. *Development and Psychopathology*. Cambridge University Press.
- MCLEOD JM, ATKIN CK, CHAFFEE SH (1972). *Television and Social Behavior: Television and adolescent aggressiveness*. Ed. Murray, JP., Washington D.C.
- MCARTHUR BA, BROWNE D, MCDONALD S, TOUGH S, MADIGAN S (2021). Longitudinal Associations Between Screen Use and Reading in Preschool-Aged Children. *Pediatrics*, **147**: e2020011429.
- MCDANIEL BT, RADESKY JS (2018). Technoference: longitudinal associations between parent technology use, parenting stress, and child behavior problems. *Pediatric Research*, **84**: 210–218.
- MCQUEEN A, CRESS C, TOTHY A (2012). Using a tablet computer during pediatric procedures a case series and review of the “apps.” *Pediatric Emergency Care*, **28**: 712–714.
- MENDELSON AL, BROCKMEYER CA, DREYER BP, FIERMAN AH, BERKULE-SILBERMAN SB, TOMOPOULOS S (2010). Do verbal interactions with infants during electronic media exposure mitigate adverse impacts on their language development as toddlers? *Infant and Child Development*, **19**: 577–593.
- MENDELSON AL, HUBERMAN HS, BERKULE SB, BROCKMEYER CA, MORROW LM, DREYER BP (2011). Primary care strategies for promoting parent-child interactions and school readiness in at-risk families: the bellevue project for early language, literacy, and education success. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, **165**: 33–41.

- MENG Q, SHENG X, ZHAO J, WANG Y, SU Z (2020). Influence of Mothers/Grandmothers Coviewing Cartoons With Children on Children's Viewing Experience. *Frontiers in Psychology*, **11**: 1232.
- MERDIN E (2017). Young children's electronic media use and parental mediation. Master's thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- MILLER AJ (2002). Çocuklarda Depresyon. (M, Işık. Çev.). İstanbul: Özgür Yayınları. (Eserin Orijinal İsmi, The Childhood Depression Source Book. Orijinal Basım Tarihi, 1998).STRASBURGER VC, JORDAN AB, DONNERSTEIN E, (2010). Health effects of media on children and adolescents. *Pediatrics*. **125**: 756-767.
- MISTRY KB, MINKOVITZ CS, STROBINO DM, BORZEKOWSKI DLG (2007). Children's television exposure and behavioral and social outcomes at 5.5 years: Does timing of exposure matter? *Pediatrics*, **120**: 762-769.
- MOODY AK, JUSTICE LM, CABELL SQ (2010). Electronic versus traditional storybooks: Relative influence on preschool children's engagement and communication. *Journal of Early Childhood Literacy*, **10**: 294-313.
- MOON J, CHO SY, LIM SM, ROH JH, KOH MS, KIM YJ, NAM E (2019). Smart device usage in early childhood is differentially associated with fine motor and language development. *Acta Paediatrica*, **108**: 903-910.
- MURRAY-CLOSE D, OSTROV JM (2009). A longitudinal study of forms and functions of aggressive behavior in early childhood. *Child Development*, **80**: 828-842.
- MUTLU, N (2019). Beş yaş altı çocuklarda ekran önü zamanının değerlendirilmesi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi. Tıp Fakültesi, Tıpta Uzmanlık Tezi, Eskişehir.
- NAAIJEN J, MULDER LM, ILBEGI S, DE BRUIJN S, KLEINE-DETERS R, DIETRICH A, BUITELAAR JK (2020). Specific cortical and subcortical alterations for reactive and proactive aggression in children and adolescents with disruptive behavior. *NeuroImage: Clinical*, **27**: 102344.
- NATHANSON AI (2001). Mediation of children's television viewing: working toward conceptual clarity and common understanding. *Annals of the International Communication Association*, **25**: 115-151.

- NEUMANN MM (2014). An examination of touch screen tablets and emergent literacy in Australian pre-school children. *Australian Journal of Education*, **58**: 109–122.
- NIR-GAL O, KLEIN, PS (2004). Computers for cognitive development in early childhood—the teacher’s role in the computer learning environment. *Information Technology in Childhood Education Annual*, **1**: 97–119.
- OGELMAN HG, ERTEN SARIKAYA H (2013). Okul öncesi eğitimi almış çocukların akran ilişkileri değişkenlerinin 5 ve 6 yaşta incelenmesi: iki yıllık boylamsal çalışma. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, **8**: 1859–1871.
- OFCOM (2021). *Children and parents: media use and attitudes report Content consumption and online activities*.
- OLIAMAT E, IHMEIDEH F, ALKHAWALDEH M (2018). The use of touch-screen tablets in early childhood: Children’s knowledge, skills, and attitudes towards tablet technology. *Children and Youth Services Review*, **88**: 591–597.
- OSTROV JM, KEATING CF (2004). Gender differences in preschool aggression during free play and structured interactions: An observational study. *Social Development*, **13**: 255–277.
- OSTROV JM, CRICK NR, STAUFFACHER K (2006). Relational aggression in sibling and peer relationships during early childhood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, **27**: 241–253.
- OSTROV JM, GENTILE DA, CRICK NR (2006). Media Exposure, Aggression and Prosocial Behavior During Early Childhood: A Longitudinal Study. *Social Development*, **15**: 612–627.
- OSTROV JM, MASSETTI, GM, STAUFFACHER K, GODLESKI SA, HART KC, KARCH KM, RIES EE (2009). An intervention for relational and physical aggression in early childhood: A preliminary study. *Early Childhood Research Quarterly*, **24**: 15–28.
- OSTROV JM, GODLESKI SA (2010). Toward an integrated gender-linked model of aggression subtypes in early and middle childhood. *Psychological Review*, **117**: 233–242.

- OSTROV JM, MURRAY-CLOSE D, GODLESKI SA, HART EJ (2013). Prospective associations between forms and functions of aggression and social and affective processes during early childhood. *Journal of Experimental Child Psychology*, **116**: 19–36.
- ÖZDEMİR S, TEPELİ K (2015). Okul öncesi çocuklarda görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışlarının incelenmesi . *Uluslararası avrasya sosyal bilimler dergisi*, **6**: 229–254.
- ÖZEN Ö, KARTELLİ F (2017). Türkiye’de yayın yapan çocuk kanallarında yayınlanan çizgi filmlerdeki şiddet olgusunun analizi. *Marmara İletişim Dergisi*, **27**: 81–93.
- ÖZKALE A, KOÇ M (2014). Tablet computers and their usage in educational settings: A literature review. *SDU International Journal of Educational Studies*, **1**: 24-35.
- ÖZTÜRK EYIMAYA A, YALÇIN IRMAK A (2021). Relationship between parenting practices and children's screen time during the COVID-19 Pandemic in Turkey. *Journal of pediatric nursing*, **56**: 24-29.
- PAGANI LS, FITZPATRICK C, BARNETT TA, DUBOW E (2010). Prospective associations between early childhood television exposure and academic, psychosocial, and physical well-being by middle childhood. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, **164**: 425–431.
- PAUDEL S, JANCEY J, SUBEDI N, LEAVY J (2017). Correlates of mobile screen media use among children aged 0–8: a systematic review. *BMJ Open*. **7**: e014585.
- PELLERIN M (2013). E-inclusion in early french immersion classrooms: using digital technologies to support inclusive practices that meet the needs of all learners, **36**: 44–70.
- PLOWMAN L, MCPAKE J, STEPHEN C (2010). The technologisation of childhood? Young children and technology in the home. *Children & Society*, **24**: 63–74.
- RADESKY JS, SILVERSTEIN M, ZUCKERMAN B, CHRISTAKIS DA (2014). Infant self-regulation and early childhood media exposure. *Pediatrics*, **133**: 1172.

- RADESKY JS, CHRISTAKIS DA (2016). Increased screen time: implications for early childhood development and behavior. *Pediatric clinics of north america*. W.B. Saunders.
- RADESKY JS, WEEKS HM, BALL R, SCHALLER A, YEO S, DURNEZ J, BARR R (2020). Young Children's use of smartphones and tablets. *Pediatrics*, **146**.
- RAINE A (2002). Annotation: The role of prefrontal deficits, low autonomic arousal, and early health factors in the development of antisocial and aggressive behavior in children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, **43**: 417–434.
- RAMAN S, GUERRERO-DUBY S, MCCULLOUGH JL, BROWN M, OSTROWSKI-DELAHANTY S, LANGKAMP D, DUBY JC (2017). Screen exposure during daily routines and a young child's risk for having social-emotional delay. *Clinical pediatrics*, **56**: 1244-1253.
- RIDDLE K (2020). Fear in front of the screen: children's fears, nightmares, and thrills from TV. *Journal of Children and Media*, **14**: 128–130.
- RODRIGUES D, GAMA A, MACHADO-RODRIGUES AM, NOGUEIRA H, ROSADO-MARQUES V, SILVA MRG, PADEZ C (2021). Home vs. bedroom media devices: socioeconomic disparities and association with childhood screen- and sleep-time. *Sleep Medicine*, **83**: 230–234.
- ROSEN LD, CHEEVER NA, CARRIER LM (2008). The association of parenting style and child age with parental limit setting and adolescent MySpace behavior. *Journal of Applied Developmental Psychology*, **29**: 459–471.
- ROSEN LD, LIM AF, FELT J, CARRIER LM, CHEEVER NA, LARA-RUIZ JM, ROKKUM J (2014). Media and technology use predicts ill-being among children, preteens and teenagers independent of the negative health impacts of exercise and eating habits. *Computers in human behavior*, **35**: 364-375.
- RUH LINDER J, WERNER NE (2012). Relationally aggressive media exposure and children's normative beliefs: does parental mediation matter? *Family Relations*, **61**: 488–500.

- SAĞBAŞ EA, BALLI S (2016). Akıllı telefon algılayıcıları ve makine öğrenmesi kullanılarak ulaşım türü tespiti. *Pamukkale University Journal of Engineering Sciences*, **22**: 376–383.
- SAKİ N, BAYAT A, MONIRI S, MOOGAHI, NK (2019). The influence of cochlear implantation on aggression behaviors in children. *International Journal of Pediatric Otorhinolaryngology*, **127**: 109669.
- SAPSAĞLAM Ö (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının değişen oyun tercihleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, **19**: 1122–1135.
- SÉGUIN JR, PARENT S, TREMBLAY RE, ZELAZO PD (2009). Different neurocognitive functions regulating physical aggression and hyperactivity in early childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, **50**: 679–687.
- SEVEN S, (2008). Çocuk Ruh Sağlığı. Ankara: Pegem Yayınları.
- SEVİNÇ M (2003). Oyun ortamında uyumsuz davranışlara eğitsel yaklaşım . İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- SHARKINS KA, NEWTON AB, ALBAIZ NEA, ERNEST JM (2016). Preschool children's exposure to media, technology, and screen time: Perspectives of caregivers from three early childcare settings. *Early Childhood Education Journal*, **44**: 437-444.
- SHARMA HD (2004). Dengeli çocuk yetistirme. Ed. Dulger A., İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- SHULER C (2009). Pockets of potential : using mobile technologies to promote children's learning. Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop publication.
- SHURTZ S, HALLING TD, MCKAY B (2011). Assessing user preferences to circulate ipads in an academic medical library. *Journal of Electronic Resources in Medical Libraries*, **8**: 311–324.
- SIEVER LJ (2008). *Neurobiology of Aggression and Violence*. *Am J Psychiatry*, **165**.
- SINGER MI, SLOVAK K, FRIERSON T. VYORK, P. (1998). Viewing preferences, symptoms of psychological trauma, and violent behaviors among children who watch

television. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, **37**: 1041–1048.

SMALL GW, LEE J, KAUFMAN A, JALIL J, SIDDARTH P, GADDIPATI H, BOOKHEIMER SY (2020). Brain health consequences of digital technology use. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, **22**: 179–187.

SOYDAN SB, ALAKOÇ PİRPIR D, AZAK H (2017). Aggressive behaviours of 48- to 66-month-old children: predictive power of teacher–student relationship, cartoon preferences and mother’s attitude. *Early Child Development and Care*, **187**: 1244–1258.

SÖNMEZ B (2019). *Okul öncesi çocukların yemek yeme davranışları ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi*. Nevşehir.

STEIN A (1997). *Saldırgan Çocuk*. Ed. Polat N., Papirüs Yayın: Ankara.

STIGLIC N, VINER RM (2019). Effects of screentime on the health and well-being of children and adolescents: A systematic review of reviews. *BMJ Open*. BMJ Publishing Group.

STRASBURGER VC, JORDAN AB, DONNERSTEIN E (2010). Health effects of media on children and adolescents. *Pediatrics*. **125**: 756-67.

STRASBURGER VC, MULLIGAN DA, ALTMANN TR, BROWN A, CHRISTAKIS DA, CLARKE-PEARSON K, NOLAND VL (2011) Children, adolescents, obesity, and the media. *Pediatrics*. American Academy of Pediatrics.

STRASBURGER VC, HOGAN MJ, (2013). Council on communication and media, american academy of pediatrics. Policy statement. Children, adolescents, and the media. *Pediatrics*. **132**: 958-61

SWAIN, B. (2015). Early signs of aggression and antisocial behavior in children. Erişim Adresi: <http://www.livestrong.com/article/506618-early-signs-of-aggression-and-antisocialbehavior-in-children/> Erişim Tarihi: 09.07.2021

SWIT C, MCMAUGH A (2012). Relational aggression and prosocial behaviours in Australian preschool children. *Australian Journal of Early Childhood*, **37**: 30–34.

- ŞENDİL G, KIZILDAĞ Ö (2005). Evlilik çatışması ve çocuk. İstanbul: Kültür Yayınları.
- ŞEŞEN E, ERTÜRK KÖ (2018). Çizgi filmlerdeki şiddet içeriğinin çocuklar üzerindeki etkisi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, **10**: 232-246.
- ŞİRİN MR, OKTAY N, ALTUN A (2013). Türkiye Çocuk ve Medya Stratejisi ve Uygulama Planı 2014-2018.
- TAMANA SK, EZEUGWU V, CHIKUMA J, LEFEBVRE DL, AZAD MB, MORAES TJ, MANDHANE PJ (2019). Screen-time is associated with inattention problems in preschoolers: Results from the child birth cohort study. *Plos one*, **14**: e0213995.
- TDK. Akıllı Telefon. Erişim Adresi: [<https://sozluk.gov.tr/>]. Erişim Tarihi: 06/04/2021.
- TDK. Ekran. Erişim Adresi: [<https://sozluk.gov.tr/>] Erişim Tarihi: 06/04/2021.
- TDK. Hacıyatmaz. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>] Erişim Tarihi: 14/05/2021.
- THAKKAR RR, GARRISON MM, CHRISTAKIS DA (2006). A systematic review for the effects of television viewing by infants and preschoolers. *Pediatrics*. American Academy of Pediatrics.
- TOOTELL H, PLUMB M, HADFIELD C, DAWSON L (2013). Gestural Interface Technology in early childhood education: A framework for fully-engaged communication. *Proceedings of the Annual Hawaii International Conference on System Sciences*, 13-20.
- TORAN M, ULUSOY Z, AYDIN B, DEVECİ T, AKBULUT A (2016). Çocukların dijital oyun kullanımına ilişkin annelerin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, **24**: 22–63.
- TTOFI MM, FARRINGTON DP, PIQUERO AR, LOSEL F, DELISI M, MURRAY J (2016). Intelligence as a protective factor against offending: A meta-analytic review of prospective longitudinal studies. *Journal of Criminal Justice*, **45**: 4–18.
- TUZGÖL M (2000). Ana baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, **2**: 39-48.

TÜRKİYE PEDOGOJİ DERNEĞİ (2015). Erişim Adresi: <https://pedagojider.com> Erişim Tarihi: 29.06.2021

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU. Erişim Adresi: <https://www.tuik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 17.06.2021

ULUS L (2018). Ekran bağımlılığı olan çocuklar ve eğitimleri. *Risk Altındaki Çocuklar ve Eğitimleri*, Ed. Seçer, Z., Ankara: Eğiten Kitap.

UYSAH H, DİNÇER Ç (2012). Peer bullying during early childhood. *Journal of Theoretical Educational Science*, 5: 468–483.

UYSAH H, DİNÇER Ç (2013). Okul Öncesi Dönemde Karşılaşılan Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38: 328-345.

UYSAH M (2006). Medya ve şiddet. Terör, şiddet ve toplum. Toplumsal bir sorun olarak şiddet sempozyumu, 21-29.

VAILLANCOURT T, MILLER JL, FAGBEMI J, CÔTÉ S, TREMBLAY RE (2007). Trajectories and predictors of indirect aggression: Results from a nationally representative longitudinal study of Canadian children aged 2-10. *Aggressive Behavior*, 33: 314–326.

VAN BEIJSTERVELDT CEM, VERHULST FC, MOLENAAR PCM, BOOMSMA, DI (2004). The Genetic Basis of Problem Behavior in 5-Year-Old Dutch Twin Pairs. *Behavior Genetics*, 34: 229–242.

VAN DEN BULCK J, VAN DEN BERGH B (2000). The influence of perceived parental guidance patterns on children's media use: Gender differences and media displacement. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 44: 329–348.

VAN DER VOORT THA, VALKENBURG PM (1994). Television's impact on fantasy play: A review of research. *Developmental Review*. Academic Press.

VAN HORN P, LIEBERMAN AF (2012). Early exposure to trauma. L. Mayes ve M. Lewis (Ed.), *The Cambridge Handbook of Environment in Human Development*, Cambridge: Cambridge University Press.

- VERSCHUEREN K, KOOMEN HMY (2012). Teacher-child relationships from an attachment perspective. *Attachment and Human Development*, **14**: 205–211.
- WAKE M, HESKETH K, WATERS E (2003). Television, computer use and body mass index in Australian primary school children. *Journal of paediatrics and child health*, **39**: 130-134.
- WANG Q, MA J, MAHASHI A, KIM H (2020). The associations between outdoor playtime, screen-viewing time, and environmental factors in Chinese young children: The “eat, be active and sleep well” study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, **17**: 4867.
- WARTELLA E, RICHERT RA, ROBB MB (2010). Babies, television and videos: How did we get here? *Developmental Review*. Academic Press.
- WEB (2019). Recommended screen time limits. Erişim Adresi: [<https://health.act.gov.au/about-our-health-system/healthy-living/kids-play-active-play/screen-time/recommended-screen-time>]. Erişim Tarihi: 23.05.2021.
- WEBSTER EK, MARTIN CK, STAIANO AE (2019). Fundamental motor skills, screen-time, and physical activity in preschoolers. *Journal of Sport and Health Science*, **8**: 114–121.
- WILSON BJ, WEISS, AJ (1993). The effects of sibling coviewing on preschoolers’ reactions to a suspenseful movie scene. *Communication Research*, **20**: 214–248.
- WONG, LH (2012). A learner-centric view of mobile seamless learning. *British Journal of Educational Technology*, **43**: E19–E23.
- WU CST, FOWLER C, LAM, WYY, WONG HT, WONG CHM, YUEN LOKE A, (2014). Parenting approaches and digital technology use of preschool age children in a Chinese community. *Italian Journal of Pediatrics*, **40**: 1–8.
- YALÇIN F (2012). RTÜK kararları çerçevesinde televizyon yayınlarında şiddet. Uzmanlık Tezi, TC Radyo Televizyon Üst Kurulu, Ankara.

- YALÇIN V, ERDEN Ş (2018). Okul öncesi çocuklarının akıllı cihaz kullanma durumları üzerine ebeveyn algılarının incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **20**: 461–480.
- YASACI Z, MUSTAFAOĞLU R (2020). Dijital teknoloji kullanımı çocukların uyku süresini etkiler mi? *Ankara Medical Journal*, **1**: 11–22.
- YAŞAR M, PAKSOY İ (2011). Çizgi filmlerdeki saldırgan içerikli görüntülerin, çocukların serbest oyunları sırasındaki saldırganlık düzeylerine etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **20**: 279-298.
- YEŞİLAY (2019). Yeşilay'dan ekran karşısında geçirilen süreler için uyarı. Erişim Adresi: [<https://www.yesilay.org.tr/tr/haberler/yesilaydan-ekran-karsisinda-gecirilen-sureler-icin-uyari>]. Erişim Tarihi: 23.05.2021.
- YAVUZER H, (1995). Ana-Baba Okulu. (12. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- YAVUZER H, (2009). Ana-Baba ve Çocuk. (20. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- YAVUZER, N. (2013). İnsanın saldırgan ve yıkıcı doğasını anlamak. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, **12**: 43-57.
- YENGİL E, GÜNER PD, TOPAKKAYA ÖK (2019). Okul öncesi çocuklarda ve ebeveynlerinde teknolojik cihaz kullanımı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Dergisi*. **10**: 14-19.
- YILMAZ G, DEMİRLİ CAYLAN N, KARACAN CD (2015). An intervention to preschool children for reducing screen time: A randomized controlled trial. *Child: Care, Health and Development*, **41**: 443–449.
- YILMAZ GÜNTAY, G (2019). Çocuk televizyon kanallarının yeni medyada genişleyen kullanım alanı ve değişen televizyon seyri: trt çocuk, Baby Tv. *Akdeniz İletişim Dergisi*, **31**: 276 – 304.
- YILDIZBAŞ EC (2019). Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimleri ile ebeveynlerinin anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van.

- YOUNG EL, NELSON DA, HOTTLE AB, WARBURTON B, YOUNG BK (2010). Relational aggression in schools: Information for educators. East West Highway, Suite, 402.
- YOON JS, BARTON E, TAIARIOL J (2004) Relational aggression in middle school: Educational implications of developmental research. *Journal of Early Adolescence*, **24**: 303-318.
- ZACK E, GERHARDSTEIN P, MELTZOFF AN, BARR R (2013). 15-month-olds' transfer of learning between touch screen and real-world displays: language cues and cognitive loads. *Scandinavian Journal of Psychology*, **54**: 20–25.
- ZHANG Q, CAO Y, GAO J, YANG X, ROST DH, CHENG G, ESPELAGE DL (2019). Effects of cartoon violence on aggressive thoughts and aggressive behaviors. *Aggressive Behavior*, **45**: 489–497.
- ZHANG X, NURMI JE (2012). Teacher-child relationships and social competence: A two-year longitudinal study of Chinese preschoolers. *Journal of Applied Developmental Psychology*, **33**: 125–135.
- ZIVAN M, BAR S, JING X, HUTTON J, FARAH R, HOROWITZ-KRAUS T (2019). Screen-Exposure and Altered Brain Activation Related to Attention in Preschool Children: An EEG study. *Trends in Neuroscience and Education*, **17**: 100117.
- ZAINELABDIN FA (2020). The negative effects of smart phones on the jordanian children from the perspective of parents. *Journal of Educational and Social Research*, **10**:139.
- ZIMMERMAN FJ, CHRISTAKIS DA (2007). Associations between content types of early media exposure and subsequent attentional problems. *Pediatrics*, **120**: 986–992.

EKLER

EK-1 Genel Bilgi Formu

Sevgili Ebeveyn,

Bu çalışma 36-72 aylık çocukların ekran maruziyeti ile saldırganlık yönelimleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla planlanmaktadır. Araştırmada vereceğiniz yanıtlar gizli kalacaktır. Vereceğiniz bilgiler 3. Kişilerle paylaşılmayacak ve sadece araştırmacı tarafından değerlendirilecektir. Bu çalışmada, sizden kesinlikle isminizi yazmanız istenmemektedir.

Araştırmanın sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için yanıtlarını gerçek duygu ve düşüncelerini yansıtacak bir şekilde, içtenlikle vermeniz önemlidir.

Her soruyu cevaplamanız araştırmaya daha fazla katkı sağlayacaktır.

Katıldığınız için teşekkür ederim.

1. Nerede Yaşıyorsunuz?

() İstanbul İl Merkezi (Tuzla, Adalar, Şile, Silivri, Çatalca vb. ilçeler hariç)

Çocuğunuzun Cinsiyeti:

() Kız

() Erkek

2. Çocuğunuzun Yaşı: (36-72 Ay arasında olmalı)

..... Aylık

3. Anne sağ mı?

() Evet

() Hayır

4. Baba sağ mı?

() Evet

() Hayır

5. Annenin öğrenim düzeyi:

() Okuryazar değil

() İlkokul mezunu

() Ortaokul mezunu

() Lise mezunu

() Lisans

() Lisans üstü

6. Babanın öğrenim düzeyi:

- ☐ Okuryazar değil
- ☐ İlkokul mezunu
- ☐ Ortaokul mezunu
- ☐ Lise mezunu
- ☐ Lisans
- ☐ Lisans üstü

7. Annenin çalışma durumu:

- ☐ Çalışıyor
- ☐ Çalışmıyor

8. Babanın çalışma durumu:

- ☐ Çalışıyor
- ☐ Çalışmıyor

9. Annenin yaşı:

- ☐ 30 yaş ve altı
- ☐ 31-40 yaş
- ☐ 41-50 yaş
- ☐ 51 yaş ve üzeri

10. Babanın yaşı:

- ☐ 30 yaş ve altı
- ☐ 31-40 yaş
- ☐ 41-50 yaş
- ☐ 51 yaş ve üzeri

11. Anne Baba birlikte mi yaşıyor?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

12. Aile Tipiniz:

- ☐ Çekirdek Aile (Anne baba ve evlenmemiş çocuklar)
- ☐ Geniş Aile (Akrabalar ile birlikte yaşama)
- ☐ Tek Ebeveynli Aile (Ayrı yaşama, boşanma, kayıp ve ölüm)

13. Sahip olduğunuz çocuk sayısı kaçtır?

- ☐ Tek çocuk
- ☐ İki çocuk
- ☐ Üç çocuk
- ☐ Dört çocuk ve üstü

EK-2 Ekran Maruziyeti Soru Formu

1. Çocuğunuz bir gün içinde hangi tür teknolojik aleti **en çok** kullanır?

- ☐ Televizyon
- ☐ Tablet
- ☐ Akıllı Telefon
- ☐ Bilgisayar

2. Çocuğunuzun teknolojik aletleri izleme/oynama süresi **hafta içi günlük ortalama** ne kadar süreyi kapsar?

(Lütfen 1 günlük hesaplama yapınız.)

- ☐ 0-1 Saat
- ☐ 2-3 Saat
- ☐ 4-5 Saat
- ☐ 6-7 Saat
- ☐ 8 Saat ve üzeri

3. Çocuğunuzun izlediği/oynadığı **içerik** nedir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Çizgi Film, Animasyon vs.
- ☐ Oyun (Bilgisayar, akıllı telefon ile)
- ☐ Video (Youtube'daki vloglar, kutu açılış videoları vs.)
- ☐ Televizyon programı/dizi vs.

4. **Kiminle** İzler/Oynar?

- ☐ Tek başına
- ☐ Aile Üyelerinden biriyle; (Lütfen belirtiniz.....)
- ☐ Anne
- ☐ Baba
- ☐ Abi/Abla
- ☐ Küçük kardeş
- ☐ Büyükanne/ Büyükbaba
- ☐ Diğer (Lütfen belirtiniz.....)

5. Çocuğunuzun **kendine ait** teknolojik aleti var mı?

- ☐ Hayır
- ☐ Evet

6. Çocuğunuzun aşağıdaki “en çok” **hangi amaçla** teknolojik alet (Tv, akıllı telefon, tablet vb.) kullanımına izin verirsiniz?

- ☐ Daha kolay yemek yemesi için
- ☐ Kalabalık aile ortamında, toplu taşıma araçlarında sıkılmaması için
- ☐ Her ağladığında daha çabuk sakinleşmesi için
- ☐ Eğlenceli vakit geçirmesi için
- ☐ Eğitici bilgiler öğrenmesi için
- ☐ İzin vermem
- ☐ Diğer

7. Çocuğunuzun **ne kadar süre** teknolojik alet (Tv, akıllı telefon, bilgisayar, tablet vs) kullanması gerektiği hakkında bir bilgiye sahip misiniz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

8. Evinizde teknolojik aletlerin kullanım, **süre ve içerik** yönünden **kural ya da denetim** var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

9. Evinizde çocuğunuzun teknolojik alet (Televizyon, tablet, akıllı telefon, bilgisayar) kullanım, **süresi ve içeriği** yönünden kural ya da denetim **varsa**;

Bu kural ya da denetimlere uyulabildiğini düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kural/denetim yok.

10. Çocuğunuzun kullandığı teknolojik aletin (Tv, akıllı telefon, tablet vb.) **tarayıcı geçmişini** (daha önce girdiği siteleri) kontrol eder misiniz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

11. Çocuğunuzun teknolojik aletlerdeki içeriği izlemeden/oynamadan önce siz içeriğini değerlendirmek için önceden izliyor ya da oynuyor musunuz?

- ☐ Evet
☐ Hayır

12. Evinizde doğrudan izlemediği halde çocuğunuzun televizyonun açık olduğu salonda/odada/aynı ortamda vakit geçirdiği olur mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır

13. SABAH hangi ekran türünü kullanır? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Kullanmaz
☐ Televizyon
☐ Tablet
☐ Akıllı Telefon
☐ Bilgisayar

14. SABAH kullandığı ekranı toplam kaç saat kullanır? (Televizyonsa)

- ☐ Kullanmaz
☐ 0-1 Saat
☐ 1-3 Saat
☐ 3-6 Saat

15. SABAH kullandığı ekranı toplam kaç saat kullanır? (Tabletse)

- ☐ Kullanmaz
☐ 0-1 Saat
☐ 1-3 Saat
☐ 3-6 Saat

16. SABAH kullandığı ekranı toplam kaç saat kullanır? (Akıllı Telefonsa)

- ☐ Kullanmaz
☐ 0-1 Saat
☐ 1-3 Saat
☐ 3-6 Saat

17. SABAH kullandığı ekranı toplam kaç saat kullanır? (Bilgisayarsa)

- ☐ Kullanmaz
☐ 0-1 Saat
☐ 1-3 Saat
☐ 3-6 Saat

18. SABAH kullandığı ekranın içeriği nedir? (Televizyonsa)

- ☐ Kullanmaz
☐ Eğitsel (Etkinlik vs.)
☐ Eğlence (Oyun, Müzik)
☐ Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları)
☐ Çizgi Film, Film, Dizi, Youtube vlogları

19. SABAH kullandığı ekranın içeriği nedir? (Tablet)

- ☐ Kullanmaz
☐ Eğitsel (Etkinlik vs.)
☐ Eğlence (Oyun, Müzik)
☐ Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları)
☐ Çizgi Film, Film, Dizi, Youtube vlogları

20. SABAH kullandığı ekranın içeriği nedir? (Akıllı Telefon)

- ☐ Kullanmaz
☐ Eğitsel (Etkinlik vs.)
☐ Eğlence (Oyun, Müzik)
☐ Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları)
☐ Çizgi Film, Film, Dizi, Youtube vlogları

21. SABAH kullandığı ekranın içeriği nedir? (Bilgisayarsa)

- ☐ Kullanmaz
☐ Eğitsel (Etkinlik vs.)
☐ Eğlence (Oyun, Müzik)
☐ Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları)
☐ Çizgi Film, Film, Dizi, Youtube vlogları

22. SABAH kullandığı ekranı kiminle izler/oyunlar? (Televizyon)

- ☐ Kullanmaz
- ☐ Yetişkinle birlikte
- ☐ Tek başına
- ☐ Küçük kardeş, abi,abla vs.

23. SABAH kullandığı ekranı kiminle izler/oyunlar? (Tablet)

- ☐ Kullanmaz
- ☐ Yetişkinle birlikte
- ☐ Tek başına
- ☐ Küçük kardeş, abi,abla vs.

24. SABAH kullandığı ekranı kiminle izler/oyunlar? (Akıllı Telefon)

- ☐ Kullanmaz
- ☐ Yetişkinle birlikte
- ☐ Tek başına
- ☐ Küçük kardeş, abi,abla vs.

25. SABAH kullandığı ekranı kiminle izler/oyunlar? (Bilgisayar)

- ☐ Kullanmaz
- ☐ Yetişkinle birlikte
- ☐ Tek başına
- ☐ Küçük kardeş, abi,abla vs.

26. SABAH kullandığı ekranı doğrudan mı izler, arka planda mı açıktır?

- (Televizyon)
- ☐ Arka Planda
- ☐ Doğrudan
- ☐ Kullanmaz

27. SABAH kullandığı ekranı doğrudan mı izler, arka planda mı açıktır? (Tablet)

- ☐ Arka Planda
- ☐ Doğrudan
- ☐ Kullanmaz

28. SABAH kullandığı ekranı doğrudan mı izler, arka planda mı açıktır? (Akıllı Telefon)

- ☐ Arka Planda
- ☐ Doğrudan
- ☐ Kullanmaz

29. ÖĞLEN hangi ekran türünü kullanır? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Kullanmaz
- ☐ Televizyon
- ☐ Tablet
- ☐ Akıllı Telefon
- ☐ Bilgisayar

30. ÖĞLEN kullandığı ekranı toplam kaç saat kullanır? (Televizyonsa)

- ☐ Kullanmaz
- ☐ 0-1 Saat
- ☐ 1-3 Saat
- ☐ 3-6 Saat

31. ÖĞLEN kullandığı ekranı toplam kaç saat kullanır? (Tabletse)

- ☐ Kullanmaz
- ☐ 0-1 Saat
- ☐ 1-3 Saat
- ☐ 3-6 Saat

32. ÖĞLEN kullandığı ekranı toplam kaç saat kullanır? (Akıllı Telefonsa)

- ☐ Kullanmaz
- ☐ 0-1 Saat
- ☐ 1-3 Saat
- ☐ 3-6 Saat

33. ÖĞLEN kullandığı ekranı toplam kaç saat kullanır? (Bilgisayarsa)

- ☐ Kullanmaz
- ☐ 0-1 Saat
- ☐ 1-3 Saat
- ☐ 3-6 Saat

34. ÖĞLEN kullandığı ekranın içeriği nedir? (Televizyonsa)

- ☐ Kullanmaz
- ☐ Eğitsel (Etkinlik vs.)
- ☐ Eğlence (Oyun, Müzik)
- ☐ Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları)
- ☐ Çizgi Film, Film, Dizi, Youtube vlogları

35. ÖĞLEN kullandığı ekranın içeriği nedir? (Tablet)

- ☐ Kullanmaz
☐ Eğitsel (Etkinlik vs.)
☐ Eğlence (Oyun, Müzik)
☐ Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları)
☐ Çizgi Film, Film, Dizi, Youtube vlogları

36. ÖĞLEN kullandığı ekranın içeriği nedir? (Akıllı Telefon)

- ☐ Kullanmaz
☐ Eğitsel (Etkinlik vs.)
☐ Eğlence (Oyun, Müzik)
☐ Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları)
☐ Çizgi Film, Film, Dizi, Youtube vlogları

37. ÖĞLEN kullandığı ekranın içeriği nedir? (Bilgisayarsa)

- ☐ Kullanmaz
☐ Eğitsel (Etkinlik vs.)
☐ Eğlence (Oyun, Müzik)
☐ Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları)
☐ Çizgi Film, Film, Dizi, Youtube vlogları

38. ÖĞLEN kullandığı ekranı kiminle izler/oyunlar? (Televizyon)

- ☐ Kullanmaz
☐ Yetişkinle birlikte
☐ Tek başına
☐ Küçük kardeş, abi,abla vs.

39. ÖĞLEN kullandığı ekranı kiminle izler/oyunlar? (Tablet)

- ☐ Kullanmaz
☐ Yetişkinle birlikte
☐ Tek başına
☐ Küçük kardeş, abi,abla vs.

40. ÖĞLEN kullandığı ekranı kiminle izler/oyunlar? (Akıllı Telefon)

- ☐ Kullanmaz
☐ Yetişkinle birlikte
☐ Tek başına
☐ Küçük kardeş, abi,abla vs.

41. ÖĞLEN kullandığı ekranı kiminle izler/oyunlar? (Bilgisayar)

- ☐ Kullanmaz
☐ Yetişkinle birlikte
☐ Tek başına
☐ Küçük kardeş, abi,abla vs.

42. AKŞAM hangi ekran türünü kullanır?

(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Kullanmaz
☐ Televizyon
☐ Tablet
☐ Akıllı Telefon
☐ Bilgisayar

43. AKŞAM kullandığı ekranı toplam kaç saat kullanır? (Televizyonsa)

- ☐ Kullanmaz
☐ 0-1 Saat
☐ 1-3 Saat
☐ 3-6 Saat

44. AKŞAM kullandığı ekranı toplam kaç saat kullanır? (Tabletse)

- ☐ Kullanmaz
☐ 0-1 Saat
☐ 1-3 Saat
☐ 3-6 Saat

45. AKŞAM kullandığı ekranı toplam kaç saat kullanır? (Akıllı Telefonsa)

- ☐ Kullanmaz
☐ 0-1 Saat
☐ 1-3 Saat
☐ 3-6 Saat

46. AKŞAM kullandığı ekranı toplam kaç saat kullanır? (Bilgisayarsa)

- ☐ Kullanmaz
☐ 0-1 Saat
☐ 1-3 Saat
☐ 3-6 Saat

47. AKŞAM kullandığı ekranın içeriği nedir? (Televizyonsa)
☐ Kullanmaz
☐ Eğitsel (Etkinlik vs.)
☐ Eğlence (Oyun, Müzik)
☐ Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları)
☐ Çizgi Film, Film, Dizi, Youtube vlogları

48. AKŞAM kullandığı ekranın içeriği nedir? (Tablet)
☐ Kullanmaz
☐ Eğitsel (Etkinlik vs.)
☐ Eğlence (Oyun, Müzik)
☐ Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları)
☐ Çizgi Film, Film, Dizi, Youtube vlogları

49. AKŞAM kullandığı ekranın içeriği nedir? (Akıllı Telefon)
☐ Kullanmaz
☐ Eğitsel (Etkinlik vs.)
☐ Eğlence (Oyun, Müzik)
☐ Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları)
☐ Çizgi Film, Film, Dizi, Youtube vlogları

50. AKŞAM kullandığı ekranın içeriği nedir? (Bilgisayarsa)
☐ Kullanmaz
☐ Eğitsel (Etkinlik vs.)
☐ Eğlence (Oyun, Müzik)
☐ Tanıtım (Oyuncak, ürün tanıtımları)
☐ Çizgi Film, Film, Dizi, Youtube vlogları

51. AKŞAM kullandığı ekranı kiminle izler/oyun? (Televizyon)
☐ Kullanmaz
☐ Yetişkinle birlikte
☐ Tek başına
☐ Küçük kardeş, abi,abla vs.

52. AKŞAM kullandığı ekranı kiminle izler/oyun? (Tablet)
☐ Kullanmaz
☐ Yetişkinle birlikte
☐ Tek başına
☐ Küçük kardeş, abi,abla vs.

53. AKŞAM kullandığı ekranı kiminle izler/oyun? (Akıllı Telefon)
☐ Kullanmaz
☐ Yetişkinle birlikte
☐ Tek başına
☐ Küçük kardeş, abi,abla vs.

54. AKŞAM kullandığı ekranı kiminle izler/oyun? (Bilgisayar)
☐ Kullanmaz
☐ Yetişkinle birlikte
☐ Tek başına
☐ Küçük kardeş, abi,abla vs.

Zaman	Ekran Türü	İşaretleyiniz (X)	Toplam Süre	İçerik • Eğitsel (E) • Eğlence (Eğ.) • Tanıtım (Tan.)	Kiminle • Yetişkinle Birlikte (Y) • Tek başına (T)	Arka Planda (A) Doğrudan (D)
Sabah	Televizyon					
	Tablet					
	Akıllı Telefon					
	Bilgisayar					
	Video Oyunu					
Öğle	Televizyon					
	Tablet					
	Akıllı Telefon					
	Bilgisayar					
	Video Oyunu					
Akşam	Televizyon					
	Tablet					
	Akıllı Telefon					
	Bilgisayar					
	Video Oyunu					

E: Eğitsel içerikli

Eğl: Eğlence içerikli

T: Tek Başına

A: Arka Planda: Başkası izleyip/oyunarken aynı ortamda bulunur

Tan.: Tanıtım içerikli

Y: Yetişkinle Birlikte

D: Doğrudan: Kendisi izler

EK-3 36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği

Demografik Bilgiler

Çocuğun Yaşı: (belirtiniz) İkamet Edilen İl: (belirtiniz)
Çocuğun Cinsiyeti: Kız () Erkek ()

SALDIRGANLIK YÖNELİM ÖLÇEĞİ

Yönerge: Ölçeği doldururken **sadece bir çocuğa** odaklanınız/düşününüz. Odaklandığınız çocuğun tam amacına ulaşmak üzereyken amacına ulaşamamasına neden olan herhangi bir engelle karşılaşması durumunda yapması muhtemel olan aşağıdaki davranışların o çocuğu ne ölçüde tanımladığını 1 (hiçbir zaman yapmaz) ve 7 (her zaman/sürekli yapar) cevaplarından birini “X” işareti koyarak işaretleyiniz.

1	2	3	4	5	6	7
Hiçbir Zaman Yapmaz		Ara Sıra Yapar			Her zaman/ Sürekli Yapar	

... tam amacına ulaşmak üzereyken amacına ulaşamamasına neden olan bir engelle karşılaştığında, ...

	MADDELER	1	2	3	4	5	6	7
1.	Canını yakmak amacı ile bir başkasına (arkadaş, kardeş, yetişkin vb.) vurur.							
2.								
3.								
4.								
5.	Bir başkasının saçını can acıtıcı bir şekilde çeker.							
6.								
7.								
8.								

1	2	3	4	5	6	7
Hiçbir Zaman Yapmaz			Ara Sıra Yapar			Her zaman/ Sürekli Yapar

	MADDELER	1	2	3	4	5	6	7
9.	Zor duruma düşürmek amacı ile bir başkasının arkasından konuşur.							
10.								
11.								
12.								
13.								
14.								
15.								
16.								
17.	Öfkeli bir şekilde kendi canını yakmak için saçını çeker.							
18.								
19.								
20.								
21.								
22.								
23.								
24.								
25.								
26.								
27.	Eşyalara tükürür.							

EK-4 Ölçek İzni

Fwd: Saldırganlık Yönelim Ölçeği

Gelen Kutusu

zeynep Kurtulmus <zeynepkurtulmus@gmail.com>

Alıcı: ben

19 Kas 2019 Sal 15:25

Merhaba,

ekte ölçeği gönderiyorum. İyi çalışmalar dilerim...

Zeynep

2 Ek

KEYSER TUGBA CINAR <ktcinar@gelisim.edu.tr>

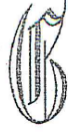
Alıcı: zeynep

19 Kas 2019 Sal 15:42

Çok teşekkür ederim Hocam,

Saygılarımla..

EK-5 Etik Kurul İzni

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
Etik Kurul Başkanlığı

ETİK KURUL KARAR ÖRNEĞİ

TOPLANTI TARİHİ: 14.10.2020
TOPLANTI SAYISI: 2020-26

KARARNO:2020-26-25: Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Arş. Gör. Kevser Tuğba ÇINAR KARASU tarafından yürütülen, "36-72 Aylık Çocukların Ekran Maruziyetleri İle Saldırganlık Yönelimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi " konulu çalışması hakkında yapacağı anket sorularının, etik kurallara uygun olup olmadığını tespit etmek üzere, Etik Kurulumuzun 21.08.2020 tarih ve 2020-22 sayılı toplantısında, İGÜ Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapmak üzere görevlendirilen öğretim elemanlarının raporları incelenmiş olup, ilgili çalışmada yer alan bilimsel araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna oy çokluğu ile karar verildi.

Prof. Dr. Mehmet KURUOĞLU
Rektör Yardımcısı